

MBITA YA VULOMBE

TIDYONDZO TA VANA TA XIKRISTE

Volume 1 of 5

Ku tsariwile hi:

Seth and Amy Meyers

2016

MBITA YA VULOMBE SERIES OF CHILDREN'S CURRICULUM

Volume 1: The Story of the Old and New Testaments

Volume 2: Salvation, Genesis and Moses

Volume 3: Hebrew History 1

Volume 4: Hebrew History 2

Volume 5: Jesus Christ and Paul the Apostle

ABOUT THE AUTHORS

Translation and compiling done by Amy Meyers.

Mrs. Meyers serves among the Tsonga peoples in both literary and music instruction primarily among women and children. She has been in South Africa since 2005.

Theological, linguistic, and copy editing done by Seth Meyers.

Rev. Meyers has worked as a teacher, pastor, and translator for the good of the Tsonga speaking community since 2004.

Vulthari i matimba.

TABLE OF CONTENTS

Ntumbuluko	1
Adam na Eva.....	4
Ku Wa Ka Munhu.....	7
Ku Avanyisiwa Ka Munhu	10
Noa na Ndambi.....	13
Xihondzo xa Babel.....	17
Abrama.....	20
Sodoma na Gomora	23
Isak.....	26
Esau na Yakobo.....	29
Yosefa eEgipta	32
Moxe.....	35
Makhombo	39
Red Sea.....	42
Milawu ya Khume 1.....	45
Milawu ya Khume 2.....	48
Vakamberi.....	51
Vaavanyisi	54
Vaprofeta.....	57
Ku Velekiwa ka Yesu	60
Yohane a Khuvula Yesu.....	63
Ku Ringiwa ka Yesu	67
Yesu a Miyeta Xidzedze.....	73
Ku Pfuxa Lazaro	76
Yesu ni Vana.....	79
Lazaro ni Mufumi	81
Ku Nghena Yerusalema.....	84
Ku Vambiwa ka Yesu.....	87
Ku Pfuka ka Yesu	90
Testamente ya Khale.....	93
Testamente Leyintshwa	96

Ntumbuluko

Genesa 1:1-2:8

Xana u tshama u ehleketa leswaku, "Hi humile kwihi? Hinkwaswo swi ve kona njhani?" Bibeke yi hi byela leswaku Xikwembu xi tumbuluxile hinkwaswo. Namuntlha hi ta dyondza xitori xa ntumbuluko lexi tsariweke ebukwini ya Genesa—buku yo sungula ya Bibeke. Genesa swi vula "ku sungula." Khale... misava, tilo, dyambu, n'weti, mirhi, swiharhi, vahnu—a swi nga ri kona. Khale... a ku nga ri na nchumu. A ku ri ni Xikwembu ntsena. Xikwembu xi hanyile nkarhi hinkwawo. Bibeke yi ri "hi minkarhi ni minkarhi, u Xikwembu." A xi na ku sungula; a xi na ku hela. Ha tsandzeka ku swi twisisa. Kambe ha swi pfumela hikuva Rito ra Xikwembu, Bibeke, yi ri I ntyiso.

Hinkwako, a ku ri na munyama—a ku ri hava ku vonakala, a ku ri na munyama ntsena. Xikwembu xi vona xi ri etilweni, xi ku, "Ndzi ta tumbuluxa misava. Ndzi ta endla misava hi rito ra mina, hi matimba ya mina."

GA 1-1

Siku ro Sungula—Ku vonakala

Se Xikwembu xi tirhisile yini ku tumbuluxa misava? "Ku tumbuluxa" swi vula "ku endla ku nga ri na nchumu." Loko u lava ku endla vuswa, u lava yini? Mati, mugayo, ndzilo, poto. Loko u lava ku aka yindlu, u lava yini? Misava, cement, switina. Kambe Xikwembu xi na matimba hinkwawo. A xi lavi nchumu ku tumbuluxa ehendle ka rito ra xona. Hi rito ra matimba, Xikwembu xi lerisa, "Ku vonakala a ku ve kona." Ku vonakala ku va kona! Munyama wu famba. Xikwembu xi thya ku vonakala nhlekani. Xi thya munyama Vusiku. I siku ro sungula ra ntumbuluko wa Xikwembu. Ku sungula ka misava, ku sungula ka nkarhi.

GA 1-2

Siku ra Vumbirhi—Tilo ni mati

Ivi, Xikwembu xi ku, "E mpfhuka (tilo) a wu ve kona exikari ka mati," hikwalaho tilo ri va kona. Ehansi ka tilo, mati ya funengeta misava hinkwayo. Swi humelela esikweni ra vumbirhi.

GA 1-3

Siku ra Vunharhu—Misava leyi omeke ni swimila

Esikweni ra vunharhu, Xikwembu xi humesa misava leyi omeke handle ka mati. Xi endla tintshava, minkova, mananga. Misava a yi nga miri nchumu, hikwalaho Xikwembu xi ku, "Misava a yi mirise byanyi ni matsavu ni mirhi leyi nga ni mihandzu. Swimila hinkwaswo swi ta tswala swimila hi tinxaka ta swona." Swimila—byanyi, matsavu, mirhi—a swi ri kona hinkwako! Xikwembu xi swi tumbuluxile hi tinxaka ta swona. Swi vula yini? Xana loko u byala murhi wa mangu, u ta kuma lamula? Hayi. U ta kuma mangu. Xana loko u byala byanyi, murhi wu to mila? Hayi. Byanyi byi ta mila ntsena. Swimila swi tswala hi tinxaka ta swona.

Xana swa ku tsakisa leswaku Xikwembu i Xikwembu xa nsaseko? Vonani! Xikwembu xi funengeta misava hi tinxaka ta swiluva swo tala. Ku na swiluva leswikulu ni swiluva leswintsongo. Ku na swiluva swa tingohe to hambana. Swiluva swin'wana swi nuhela kahle. Tsundzuka leswaku xiluva xin'wana ni xin'wana xi tswala swiluva hi rixaka ra xona. Xikwembu xi swi laviswa swona. Xikwembu xi lava leswaku hi tiphina hi misava ya rihlaza yo saseka ni tilo ra blue. Xikwembu xi swi endlile ku hi kombisa rirhandzu ra xona eka hina. Swimila hinkwaswo swi sungula esikweni ra vunharhu.

GA 1-4

Siku ra Vumune—Dyambu, n’weti, ni tinyeleti

Esikweni ra vumune, Xikwembu xi ku, “Timboni to hatima a ti ve kona etilweni. Ti ta nyika ku vonakala ka misava. Ti ta komba siku ni vusiku.” Xikwembu xi endla timboningo timbirhi letikulu, dyambu ni n’weti, ku lumeka misava. Dyambu ri fuma nhlekani; n’weti wu fuma vusiku. Xikwembu xi swi veka etilweni ku hambanyisa ku vonakala ni munyama. Tilo ni vusiku ri kurile ngopfu, Xikwembu xi veka tinyeleti ta mabhiliyoni. Ku na tinyeleti to hatima, tinyeleti letintsongo, tinyeleti ta yellow, tinyeleti to tshwuka. Tinyeleti tin’wana ti le kusuhi ni misava; tinyeleti tin’wana ti le kule ngopfu. Dyambu, n’weti, ni tinyeleti swi hi byela nkarhi ni tinguva. Tinguva leti, ha ha hlaya malembe, tin’hweti, ni masiku hi timboningo ta tilo. Siku ra vumune ri hela.

GA 1-5

Siku ra Vuntlahnu—Swiharhi swa mati ni tinyanyana

Sweswi, misava yi sasekile ngofu—kambe a yi miyerile. Ku ri na mpfumawulo wa moya ni mpfumawulo wa mati ntsena. Hikwalaho Xikwembu xi vulavula futhi, xi ku, “E mati a ma tale hi vunyingi bya leswi hanyaka, ni tinyanyana a ti hahe ehenhla ka misava, emahlweni ka mpfhuka wa matilo.” Xi endla tinxaka ta tinhlampfi to tala. Xi ti lerisa, “Tswalanani, mi andza, mi tata mati ya malwandle.”

Esikweni ro fana Xikwembu xi endla swinyanyana. Ku ri na tinxaka ta swinyanyana swinying. Swi ri na tingohe ta rainbow. Swi sasekile. Swa tsakisa. Kutani Xikwembu xi ku ka tona, “Mi andza. Tanani misava.” Swi hetisa siku ra vuntlhanu.

GA 1-6

Siku ra Vuntsevu—Swiharhi

Esikweni ra vuntsevu, Xikwembu xi endla xilo xin’wana. Ku vomba swi twala swi huma ekhwatini (forest). Xikwembu xi endlile xiharhi lexikulu. Xi na mabvele ma yellow. I yini? I nghala yo ranga. Na swona, a ku ri xiharhi xo hlamarisa; xi na milenge yamune; xi na nhamu yo leha ngopfu. I yini? I giraffe! Na kambe ku va na xiharhi lexikulu; xi na milenge yo fana na mirhi, tindleve letikulu; xi na nhompfu yo leha—i ndlopfu!

A ku ri na tihomu, swikokovi (reptiles) ni swin’wana. Xikwembu xi ri, “Misava a yi humese leswo hanya hi tinxaka ta swona, e swifuwo, ni swikokovi, ni swiharhi swa misava hi tinxaka ta swona.” Kutani ku va na tihanci, tihomu, tikamela, timpfuvu (hippos), tiyingwe (leopards), timhunti (antelopes). Na swona, swiharhi leswintsongo a swi ri kona—tinkawu (monkeys), machela (toads), makondlo (mice), timbyana, swimanga, minkolombya (lizards).

Swihari swi hambana hi swivumbeko, mimpfumawulu, hi vukulu, ni tingohe, Xikwembu xi swi tumbuluxile hi rito. Xi swi tumbuluxe xa xinuna ni xa xisati, hikwalaho swi kota ku tswala xihadyana xo fana na swona. Loko Xikwembu xi vula ku tswala hi tinxaka to swona, xi vula sweswo. Xana u ehleketa leswaku nghala leyikulu yi ta tswala makondlo? Xana u ehleketa leswaku ximanga xa wansati xi ta tswala machela? Mi nge, “Hayi!” Hikwalaho a hi pfumeli leswaku gewu yi ta tswala munhu; vanhu vo ranga va huma eka voko ra Xikwembu.

Xikwembu xi vona ntumbuluko xi ku, “Swi sasekile.” Na swona, xi ku, “Ndzi nyika byanyi ni swimila ka swiharhi ni tinyanyana ku va swakudya swa swona.”

GA 1-7

Xikwembu a xi si tumbuluxa ntumbuluko wa nkoka. Xikwembu xi ku, “Swimila, tinyanyana, tinhlampfi, ni swiharhi swi kahle, swi sasekile; kambe swa tsandzeka ku vulavula na Mina. Swa tsandzeka ku Ndzi rhandza. Ndzi ta endla munhu. U ta fana na Mina; Ndzi ta n’wi endla hi xifaniso xa Mina.” Hikwalaho Xikwembu xi endla munhu hi xifaniso xa Xona.

Munhu u tumbuluka hi mukhuva lowu hambaneke ni mukhuva wa ntumbuluko ya swiharhi. Hi vutlhari lebyi hetiseke, Xikwembu xi teka risthuri (dust). Xi vumba miri wa

munhu hi ritshuri. Ivi, Xikwembu xi pfurhetele emirini xin'wana lexi swihari a swi nga ri na xona—moya lowu nga ta hanya minkarhi hinkwayo!

Hikwalaho ka yini Xikwembu xi nyika munhu moya lowu nga tiki fa? Leswaku munhu a ta tiva Xikwembu a tlhela a tiphina na Xona hi nkarhi lowu nga heriki. Munhu a nga ehleketa hi ta Xikwembu, a nga vulavula na Xikwembu, a nga xi rhandza, a nga xi yingisa. Xikwembu a xi nyikangi mimoya ka swiharhi. Kambe Xikwembu xi vekile moya lowu nga heriki endzeni ka miri wa munhu; I moya lowu nga ta hanya endhawini yin'wana hi laha ku nga heriki. Miri I yindlu ya munhu a ri karhi a tshama emisaveni. Miri wu ta fa, kambe moya wu nge fi.

Xikwembu xi vitanile munhu wo sungula "Adam." Swi vula, "wanuna." Adam i kokwana wa vanhu hinkwavo. Hinkwerhu, hi tile ka munhu wo sungula, Adam. Xikwembu xi hlawurile Adam ku fuma misava hinkwayo. Xi nyikile xilo xo hlawuleka eka vanhu!

Xikwembu xi heta ntirho wa Xona esikweni ra vuntsevu endzhaku ka loko xi tumbuluxe swiharhi ni munhu. Xikwembu xa tsakeriwa.

GA 1-8

Siku ra Nkombo—Ku wisa

Sweswi ntumbuluko wa matilo ni misava wu herile. Bibeke yi vula leswaku Xikwembu xi wisile esikweni ra nkombo. Xi tivisa siku ra vunkombo ku va ku kwetsima hikuva i siku leri xi heteke ntirho wa ntumbuluko. Ku hava nchumu lowu xi faneleke ku endla. Xikwembu a xi wisangi hikuva a xi karhele. Xikwembu xi endlile siku ra vunkombo tani hi siku ra ku wisa. Xa ha lava leswaku hi wisa siku rin'we hi vhiki. Siku lero ri hambana na masiku man'wana. Hi minkarhi leyi hi vitana siku leri Siku ra Hosi. Esikweni ro wisa, Xikwembu xi hi lava ku ya endlwini ya xona leswaku hi ta gandzela, ni ku khongela, ni ku dzunisa swin'we ni VaKriste van'wana. Na swona hi twa Rita ra Xona.

Ndzi kombela leswaku u ehleketa sweswi, u tivutisa swivutiso leswi. Moya wa mina wu ta hanya ndhawu yin'wana hi laha ku nga Xikwembu, ku yingisa Xikwembu? Ndzi nyiketa siku rin'we hi vhiki leswaku ndzi nga wisa ni leswaku ndzi nga gandzela?

Swivutiso swo Kambisa

1. Xikwembu xi tumbuluxile misava njhani? *Hi rito ra Xona.*
2. Xikwembu xi endlile yini hi siku ra_____?
3. *Siku 1—Xi tumubuluxe ku vonakala; Xi ku hambanyisa ka munyama*
4. *Siku 2—Xi hambanyise mati; Xi endla tilo (mpfuhuka)*
5. *Siku 3—Xi endle misava leyi omeke; Xi yi funengeta hi swimila*
6. *Siku 4—Xi endle dyambu ra siku; n'hwetwi ya vusiku, tinyeleti ta minkarhi ni tinguva*
7. *Siku 5—Xi endle swiharhi swa mati ni swa tilo*
8. *Siku 6—Xi endle swiharhi swa misava ni munhu*
9. *Siku 7—Xi wisa; Xi endla xikombisa ka hina xa ku wisa nix a ku N'wi gandzela eSikweni ra Hosi*
10. Xana i yini lexi Adama a nga nyikiwa hi Xikwembu, lexi swiharhi swi nga hava? *Moya lowu nga ta hanya endhawini yin'wana hi nkharhi lowu nga heriki*

point up for light (kombetelani)

separate w/ scissors (xigero) waters above and below

put 3 fingers up slowly to resemble growing

make your fingers twinkle like the stars (hatima)

put thumbs (makudzu) together like bird flying, and palms (swandla) together like fish

use 4 fingers on one hand and make them walk like animals, and 2 on the other and make them walk like humans.

Adam na Eva

GENESA 2:9-34

Xikwembu i Mutumbuluxi wa matimba. Vhiki leri hundzeke hi dyondzile leswaku Xikwembu xi vurile ntsena, xi endlile tilo ni misava. A hi kambisiseni leswi xi swi tumbuluxeke hi siku rihi. (1—ku vonakala; 2—tilo ni misava; 3—misava leyi omeke ni swimila; 4—dyambu, n'weti, ni tinyeleti; 5—tinhlampfi ni swinyanyana; 6—swiharhi ni vanhu; 7—Xi wisile.) Xikwembu xi swi endlile hikwalaho ka musa na ku rhandza ka xona eka hina. Xi swi endlile hikuva xi kurile ku tlula hinkwaswo na hinkwavo. Xi hlawurile ku tumbuluxa ka ku dzunisa ka xona.

Xana mimiri ya hina a yi hlamarisi xana? Dzovo ra hina ra vamba, ri nga sivela mati, ri nga tilunghisa: loko u handzula xikipa xa wena, xana xi ta tilunghisa? Hayi! Kambe loko u tsema voko kumbe tsolo ra wena, xana mbanga wu ta pfuleka vutomi bya wena hinkwabyo? Hayi! U ta hola. Tsamani kahle sweswi, u vona swilo leswi miri wa wena yi swi endlaka sweswi: ku hefemula, ku tsipa, mbilu ya wena ya ba...xana u fanela ku ehleketa hi ta swilo leswiyo? Hayi! U kota ku swi endla ku ka u nga swi ehleketi! Ehandle ka loko mimiri ya hina ya vabya, yi tirha kahle ngopfu ku fika leswaku a hi ehleketi hi ta yona. Xikwembu xi hi tumbuluxile hi ndlela yo hlamarisa.

Xikwembu xi tumbuluxile wanuna wo sungula. Vito ra wanuna wo sungula a ri mani? Adam Swi vula yini? Wanuna. Adam i kokwana wa vanhu hinkwavo. Xana i yini lexi Adam a nga nyikiwa hi Xikwembu, lexi swiharhi swi nga hava? Xikwembu xi hlawurile Adam ku fuma hikwaswo emisaveni. Adam u fanerile ku fambisa swihari. Xikwembu a xi nyikangi misava eka tintsumi ta xona kumbe Sathana kumbe mademona ya yena. Xikwembu xi nyikile ndzhawu yo hlawuleka ka munhu!

Hinkwaswo leswi Xikwembu xi swi endleke a swi ri kahle. Swi sasekile. Swihari swi nge vavisi munhu. Vanhu ni swihari a va fanelangi ku dlaya hi leswaku va nga dya. Mitwa na tinhova a swi milangi ku fana na sweswi. Adam a nga fanelangi ku tirha ngopfu, hikuva hinkwaswo a swi hetiseka.

GA 1-7

Xikwembu xi endlile swiharhi hinkwaswo leswaku swi ta ka Adam. Adam u nyikile vito ka xin'wana ni xin'wana, "I ndlopfu, I ximanga, I homu, I mbyana." Adam u fanele u tlarihile ku swi endla! Adam a nga chavangi swiharhi. Adam a ri n'wini wa swiharhi hinkwaswo.

Xikwembu xi vonile hinkwaswo leswi Xi swi tumbuluxeke, Xi ku, "Swiharhi hinkwaswo swi va na kulobye, kambe Adam u tshama a ri yexe. U lava munghana, nsati: hinkwalaho ndzi ta endla wansati." Xikwembu xi tivile leswaku Adam u nge tsaki loko a tshama a ri yexe. Xikwembu a xi endlanga wansati hi ritshuri, ku fana na Adam. Xi etlerise Adam. Loko Adam a ha etlele, Xikwembu xi humesile rimbambu ra Adam, xi tumbuluxile wansati hi rimbambu ra Adam. Adam a ku, "Wansati I rambu ra marambu ya mina, ni nyama ya nyama ya mina." Adam u n'wi thye Eva. Ku cata a swi ri makungu yo hetiseka ya Xikwembu ka Adam na Eva. Xi endlele wansati ka Adam, leswaku va nga cata, va nga tshama swin'we, va nga va ni vana.

Xikwembu xi tumbuluxile Adam na Eva hi ku hetiseka; a va kwetsimile; a va tsakile. A va nga fanelanga ku ambala swiambalo, hikuva va ambarile xidzuniso xa Xikwembu. Xidyoho na tingana a swi nga ri kona emisaveni. Adam na Eva a va tivangi leswaku a va nga ambalanga. A va nga ri na tingana hikuva a va nga ri na miehleketo yo biha. A va hetiseka; vutomi a byi hetiseka. A va nga si tshama va kwata. A va nga si tshama va vulavula marito yo biha. A va nga si tshama va ehleketa hi ku biha. A va nga si tshama va chava. A va nga si tshama va vabya, kumbe va vilela. Adam na Eva, va ri hosi ni nkosikazi ya misava.

GA 2-1

Xikwembu xi ku, "Ndzi lava Adam na Eva ku tshama endzhawini ya saseka. Ndzi endlela vona yindlu ya xirhapa xo saseka." Hikwalaho, Xikwembu xi byarile ntanga, yindlu ya wanuna ni wansati wo ranga. Vito ra ntanga a ri Eden. Xikwembu xi byele Adam, "Ndzi ku nyika swimila ni mirhi ya mihandzu ku va swakudya swa wena." Xikwembu xi tsakisiwile hi

ntumbuluko wa Xona. Xi katekisile Adam na Eva. Xi va byele ku andza ni ku tata misava. Adam na Eva a va tsakile.

Siku rin'wana ni rin'wana, Xikwembu xi tile na madyambu ku vhakela Adam na Eva. Va languterile ku ta ka Xona hi ku tsaka. Loko va xi twile, va tsakile. Va tiphinile loko xi ri kona. Xi va tsakisile. Xiphemu xa nkoka xa siku ra vona I nkarhi wa ku vhaka ka Xikwembu.

Xikwembu xi vekile mirhi yimbirhi ya nkoka exikarhi ka ntanga: murhi wa vutomi ni murhi wo tivisa swo saseka ni swo biha. Xikwembu a xi hi pfumelelangi ku hlawula swo lulama ni swo biha. Xi byerile Adam leswi a faneleke ku swi endla ni leswi nga ta humelela loko a nga yingisanga. Xikwembu xi nyikile Adam na Eva nawu wun'we. Xi ku, "Exikarhi ka ntanga, ku na murhi. Vito ra murhi I 'murhi wo tivisa swo saseka ni swo biha.' Mi nga dya mirhi hinkwayo ya ntanga handle ka wona. *Loko u dya murhi wo tivisa swo saseka ni swo biha, u ta fa.*" Xikwembu xi n'wi nyikile mirhi yo tala ka swakudya ni nsaseko. Murhi wun'we ntsena a wu pfumeleriwangi. Swi ta va njhani eka wena loko a wu ri na nawu wun'we ntsena ku wu yingisa? Adam u kotile ku yingisa kumbe ku ka a nga yingisi Xikwembu. Loko Adam a nga yingisangi Xikwembu, i yini lexi Xikwembu xi te leswaku swi ta humelela? "U ta fa..."

Rifu i hakelo ya ku nga yingisi Xikwembu. Loko Xikwembu xi vurile leswaku Adam u ta fa, xi vule yini? Xo sungula, swi vula ku hambanyisa ka Xikwembu. Ku ta va ni khumbi exikarhi ka Xikwembu ni munhu. Munhu u ta va nala wa Xikwembu ku fana na Sathana. U nge ha vi munghana wa Xikwembu. Xa vumbirhi, ku hambanyisa ka miri—rifu ra miri wa munhu. Xikwembu a xi vulangi leswaku Adam u ta fa hi xiviri esikweni ro fana ni siku leri u dyeke mihandzu ha rona. Xi vule leswaku hi siku rolero, Adam u ta tsemeleriwa ka Xikwembu. Hikokwalaho ka swona, a a ta fanela ku fa emirini siku rin'wana.

Ndzi na rhavi la leri tsemeke ka murhi. Eku sunguleni, matluka ma rona ma ha rihlaza (green), kambe hi nkarhi ri ta fa, hikuva ri tsemiwiile ka xihlovo xa vutomi xa rona. Swa fana na Adam. Loko munhu a fa, u hambanyisiwile ka miri ya yena. Moya, xiphemu lexi nga voniki, wu siya miri ya yena, kutani a fa. Loko Adam a nga yingisi Xikwembu, miri wa yena a wu ta fa, na swona, moya wa yena a wu ta ya etiveni ra ndzilo. Ku avanyisa ka yena a ku ta va hi laha ku nga heriki. Se mi nga twisisa leswaku i mhaka ya serious ngopfu leswaku Adam a yingisa nawu wa Xikwembu.

GA 2-2

Nala wa Xikwembu

Kambe Xikwembu xi na nala lowukulu. Nala loyi a a ri ntsumi yo saseka ngopfu. A a fambisa tintsumi. Vito ra yena a ri Lucifer, n'wana wa mixo. Lucifer u vonile tintsumi hinkwato ti nkhisamile ti gandzele Xikwembu. Lucifer u eheleketile, "Ndzi lava tintsumi ku ndzi gandzela. Ndzi ta tshama ehenhla ka Xikwembu. Ndzi ta fana na Xikwembu—ndzi ta va Xikwembu!"

Lebyi i vunwa. Lucifer a hi Xikwembu. U tsandzekile ku tshama ehenhla ka Xikwembu. Kambe 1/3 ta tintsumi ti pfumele vunwa bya Lucifer. Ti n'wi landzele ku pfulunganya ka Xikwembu. Hikwalaho, Xikwembu xi hoxile Lucifer ni tintsumi leti pfulunganyeke handle ka tilo.

Lucifer a a ri Satan, Diabolos. Tinsumi leti weke, a ti ri mademona, kumbe mimoya yo biha. Satan wa ha venga Xikwembu. U venga Biblele, na swona a venga Vakriste lava hanyelaka Xikwembu. Satan u venga hinkwaswo leswi sasekeke ni leswi lulameke. Satan I muxisi ni muhambi. Xana Satan u tshama a ku hembela? U ku byele leswaku xilo xi lulamile, kambe u tivile leswaku xi bihile? I ndlela leyi Satan a xiseke Adam na Eva. Satan u te, "Sweswi, i nkarhi wa mina ku endla leswaku va nga yingisi Xikwembu. Xi ta fanela ku va laya. Ndzi nga lovisa makungu ya Xikwembu. Ndzi nga lovisa ntsako wa Adam na Eva."

Satan a a ri na makungu ku ringa Adam na Eva. Ku ta humelela yini? Tana vhiki leri taku ku twa makumu ya xitori!

Swivutiso swo Kambisa

1. Vito ra munhu wo sungula a ri mani? *Adam*
2. Adam swi vula yini? *Wanuna*

3. Xikwembu xi tumbuluxile wansati njhani? *Hi rimbambu ra Adam*
4. Vito ra wansati wo sungula a ri mani? *Eva*
5. I ncini vito ra ntanga wa Adam na Eva lowu Xikwembu xi va nyikeke? *Ntanga wa Eden*
6. Xikwembu xi vekile mirhi yimbirhi ya nkoka exikarhi ka ntanga; I ncini vito ra wun'we wa yona? *Murhi wa vutomi; murhi wo tivisa swo saseka ni swo biha.*
7. Xikwembu xi nyikile xileriso xihl ka Adam na Eva? *Mi nga dyi mihandzu ya murhi wo tivisa swo saseka ni swo biha*
8. Loko Adam a nga yingisangi Xikwembu, i yini lexi Xikwembu xi te leswaku swi ta humelela? *"U ta fa..."*
9. Loko Xikwembu xi vurile leswaku Adam u ta fa, xi vule yini? (swilo swinarhu)
10. *Ku hambanyisa ka Xikwembu (munhu u ta va nala wa Xona)*
11. *Ku hambanyisa ka miri (rifu ra miri wa munhu)*
12. *Ku hambanyisa ka moya hi laha ku nga heriki (etiveni ra ndzilo)*
13. I mani nala lowukulu wa Xikwembu? *Satan*
14. Vito ra Satan a ri mani loko a ri ntsumi? *Lucifer*
15. Hikokwalaho ka yini Xikwembu xi hoxile Lucifer ni tintsumi tin'wana handle ka tilo? *Lucifer u lavile ku tshama ehenhla ka Xikwembu; ti pfulunganyile ka Xikwembu.*
16. Tintsumi leti weke ti mani namuntlha? *Mademona / mimoya yo biha*

Ku Wa Ka Munhu

GENESA 2:9-34

Xana u tsundzuka xitori xa hina xa vhiki leri nga hundza? Xikwembu xi tumbuluxile hinkwaswo; vutomi a byi hetiseka ka Adam na Eva entangeni wo saseka wa vona. Hikokwalaho ka yini vutomi a byi hetisekanga sweswi? I ncini leswi humeleleke ka ntanga? Namuntlha ndzi ta mi byela xitori xo biha xa leswi humeleleke, na reason leyi misava yi nga hetisekangiki ha yona.

GA 2-2

Nala wa Xikwembu

Hikokwalaho ka rivengo ra Satan eka Xikwembu, nala wa yena, Satan u lavile ku herisa wanuna ni wansati lava Xikwembu xi va tumbuluxeke. Satan u te, "Sweswi, ndzi nga lovisa makungu ya Xikwembu ni ntsako wa Adam na Eva." Xana mi tsundzuka nawu wun'we lowu Xikwembu xi wu nyikeke ka Adam na Eva entangeni? Xikwembu xi te, "Mi nga dya mirhi hinkwayo ya ntanga handle ka murhi wo tivisa swo saseka ni swo biha. *Loko u dya murhi wo tivisa swo saseka ni swo biha, u ta fa.*"

Satan u hlaurile ku xisa Eva leswaku a nga yingisi Xikwembu—a dya mihandzu ya murhi wo tivisa swo saseka ni swo biha.

GA 2-3

Satan u xisa Eva

Vonani, Satan a ngenhile nyoka a tlhela a vulavula hi nyoka ka Eva. Eva a nga tivangi leswaku a ri Satan la vulavulaka na yena. A nga chavangi nyoka hikuva swihari hinkwaswo a swi ri kahle. Yohane 8:44 yi ri, Satan i muhombi ni mudlayi. A lava hinkwavo ku ya etiveni ra ndzilo. Namuntlha, Satan a nga tirhisi nyoka ku vulavula ka hina. A hi hembela hi ku vula mavunwa emiehleketweni ya hina. Minkarhi yin'wana a tirhisa vanhu van'wana ku vula mavunwa ya yena ka hina. A hi hembela loko a ku leswaku i swi kahle ku nga yingisi vatswari kumbe vaticara. A hi hembela loko a hi lava ku ehleketa leswaku xidyoho i swi kahle kumbe swo hlekisa. Se Satan a ku ka Eva, "Xana Xikwembu xi te: 'Mi nga tshuki mi dya mihandzu ya mirhi hinkwayo entangeni?'"

Eva u hlaurile, "Kunene hi nga yi dya. Kambe mihandzu ya murhi exikarhi ka ntanga, murhi wo tivisa swo saseka ni swo biha—a hi pfumeleriwi ku yi dya ni ku yi khumba. Loko hi swi endla, Xikwembu xi te, 'Hi ta fa'."

"Mi nge fi," nyoka yi vula. "I vunwa! Xikwembu xa tiva leswaku enkarhini lowu mi dyaka yona, mi ta tlhariha ku fana na Xona. Mi ta tiva swo saseka ni swo biha! A xi mi lavi ku fana na Xona!"

Xana Eva u yingisile Satan? Ina. Eva u yingisile vunwa ra Satan. U tekile mihandzu; a dya.

GA 2-4

Adam na Eva va dyoha

Eva u nyikile mihandzu ka Adam; na yena, u yi dyile. Xana Xikwembu xi te leswku ku ta humelela yini loko va dya? Va ta fa. Xikwembu xi vule yini hi "ku fa"? Swi vula leswaku xikan'we loko va dya mihandzu, va hambanyisiwile ka Xikwembu. Va dyohile. I ncini xidyoho? *Xidyoho i hinkwaswo leswi hi swi vulaka, leswi hi swi endlaka, kumbe leswi hi swi ehleketaka leswi nga tsakisiki Xikwembu.* Xidyoho xi va hambanyisiwile ka Xikwembu hikuva Xikwembu xi lulamile. Xi nge ha vi munghana ni lava yingisiki milawu ya xona. Xi venga xidyoho hinkwaswo. Xa swi avanyisa hi rifu.

Mi tsundzuka rhavi ra mina? A ri fangi hi nkarhi lowu ri tsemeke ka xihlovo xa vutomi bya rona; kambe sweswi, ndzhaku ka nkarhi, ri sungula ku fa. Xilo xo fana xi humelerile ka Adam na Eva. A va fangi esikweni leri va dyeke mihandzu. Kambe va file ka Xikwembu. Sweswi, va valala va Xikwembu; siku rin'wana, a va ta fa, va ya etiveni ra ndzilo—ndzhawu ya ku avanyisa leyi Xikwembu xi endleleke Satan na mademona.

Loko va dyile mihandzu, va tivile leswaku a va ambalanga. Va ku, "Hi endlile yini? A hi yingisangi Xikwembu! A hi yingisangi xileriso xin'we lexi Xikwembu xi hi nyikeke. Hi fanela ku funengeta vusweti bya hina. Hi fanela ku tumbela ka Xikwembu."

GA 2-5

Tinguvu ta matluka

Adam na Eva va ku, "loko Xikwembu xi hi vhakela entangeni, hi ta tumbela." Hikwalaho, va endlile sweswo. Ku funengeta vusweti bya vona, Adam na Eva va teka matluka. Va ma rhungile swin'we ku endla tinguvu. Kambe matluka ma tsandekile ku funengeta nandzu wa vona emahlweni ka Xikwembu. Va hoxile ku ehleketa leswaku va nga tumbelela Xikwembu. Xikwembu xi kona hinkwako; xi tiva hinkwaswo. Loko hi famba etikweni rin'wana, loko hi nghena bako ro enta, loko hi ringeta ku lahliwa eJoni, Xikwembu xi tiva ndzhawu ya hina. Ha tsandzeka ku tumbelela Xikwembu. Ku fana ni Adam na Eva, vanhu vo tala namuntlha va ehleketa leswaku va nga tiendlela leswaku va amukeriwa hi Xikwembu. Va ringeta ku tumbela xidyoho xa vona hi ku endla timhaka ta kahle, ku fana ni xikhongelo, nkhuwulo, ni ku nghena ekerekeni. Kambe Xikwembu xi tiva mbilu ya wena, leswaku u mudyohi endzeni, hambu loko u ringeta ku vonakala kahle ehandle. U nge koti ku ya ka Xikwembu hi ku endla timhaka ta kahle hikuva wa ha ri mudyohi embilwini ya wena. Adam na Eva va tumbelerile Xikwembu. Va xi chavile hikuva va nga xi yingisangi.

GA 2-6

Hakelo ya xidyoho

Xikwembu xi tile xi huwelela, "Adam, u kwihi xana? Hinkwalaho ka yini mi tumbela?" Adam na Eva va toloverile ku yimela ku hlangua na Xikwembu. Hikokwalaho ka yini Xikwembu xi va vitanile? Xana a xi kotangi ku va vona? Ina, xi va vonile, kambe xi ha va rhandzile, hambu loko va dyohile. A xi va lava ku pfumelelana na xona leswaku va dyohile eku pfumeleni Satan ematshan'wini ya xona. Na wena, Xikwembu xa ku lava ku vula leswaku u mudyohi. Loko a wu si tshama u hamba, kumbe a wu yingisangi, kumbe u lolohile, kumbe u hlekile n'wana un'wana, kumbe u dyohile rito ra Xona, a wu yingisangi Xikwembu. Kutani u fanela ku pfumelelana na Xikwembu ni ku vula leswaku u mudyohi lowukulu. Adam na Eva va fanerile ku hlamula swivutiso swa Xikwembu; siku rin'wana, na wena, u ta yima emahlweni ka Xikwembu. U ta tihlamulela hinkwaswo leswi u ehleketeke kumbe leswi u endleke evuton'wini bya wena. U ta hlamula Xikwembu njhani? Loko Xikwembu xi vutisile Adam, "Hikwalaho ka yini mi dyile mihandzu?" Adam u ringetile ku sola Eva ka xidyoho xa yena. Eva u sole nyoka ka xidyoho xa yena. Minkarhi yin'wana, hi endlile sweswo, kambe hi fanele ku dyondza ku amukela nandzu wa hina. Xikwembu xi rhukanile Adam, xi ku, "U yingisile nsati wa wena u thlela u dya mihandzu. Hikuva a wu yingisangi, ndzi fanele ku rhuketela misava. Sweswi yi ta mirisa mitwa. U ta fanela ku tirha ngopfu ku dya." Eka Eva, Xikwembu xi ku, " U ta veleka hi ku vaviseka." Eka Adam na Eva, Xikwembu xi ku, "Mi fanele ku huma entangeni." Adam na Eva, va vakokwana va vanhu hinkwavo. Varoma 5:12 yi ri hikwalaho ka xidyoho xa Adam, munhu un'wana ni un'wana emisaveni a dyoha, a fanela ku fa siku rin'wana. Na swona, swilo swo biha hinkwaswo swi humile xidyoho xo sungula—ku kwata, vuvabyi, gome, ni rifu! Loko Adam u landzele Satan, u hambanyisiwile ka Xikwembu; u lawuriwile hi Satan. A va ha nga ri vana va Xikwembu; va vile vana va Satan. Vana hinkwavo va vona a va ta va vana va Satan. Satan u vile xikwembu xa misava leyi. Wena, u n'wana wa Adam na Eva. Swi vula leswaku u velekiwile ni xidyoho, na swona, u fanela ku fa hikwalaho ka swona. Kambe siku rin'wana hi ta mi byela xitori xa Muponisi. Xikwembu xi rhume Muponisi ku ku ponisa ka swidyoho swa wena, rifu ra wena, ni ku avanyisa ka wena etiveni ra ndzilo. Xana u pfumela na Xikwembu leswaku u mudyohi? Xana u ehleketa leswaku Xikwembu xi ta honisa xidyoho xa wena ni ku pfumelela ku nghena etilweni hambu loko u na xidyoho? Hayi! Xana a wu ta rhandza ku ponisiwa ka xiphiqu xa xidyoho xa wena? Namuntlha, van'wana va n'wana, mi lunghile ku ponisiwa,

hikuba Moya lowu Kwetsima wa ku byela leswaku swilo leswi i ntiyiso. Sweswi, ndzi kombela hinkwenu ku tsipa mahlo. Loko u lava ku ponisiwa, ndzi ta tiva leswaku u serious ngopfu, leswaku wa twisisa swinene loko u ta u vula na mina kumbe Tiyani. Ndzi byele ntseha, "Sesi Amy, kumbe Tiyani, ndzi lava ku vulavula na wena hi ta ku ponisiwa." Ivi hi nga vulavula. U nga ponisiwa namuntlha. Ndzi tshemba leswaku u ta ta u ndzi vutisa. Ndza mi kombela ku anakanya hi ta mhaka ya ku ponisiwa. Tana ka hina namuntlha.

Swivutiso swo Kambisa

1. I mani nala wa Xikwembu? *Satan*
2. Xikwembu xi nyikile xileriso xihhi ka Adam na Eva? *Mi nga dyi mihandzu ya murhi wo tivisa swo saseka ni swo biha*
3. Satan u ngenile xiharhi xihhi ku xisa Eva? *Nyoka*
4. I ncini xidyoho? *Xidyoho i hinkwaswo leswi hi swi vulaka, leswi hi swi endlaka, kumbe leswi hi swi ehleketaka leswi nga tsakisiki Xikwembu.*
5. Adam na Eva va endlile yini ku funengeta vusweti bya vona? *Va rhungile tinguvu ta matluka.*
6. Xana hi nga tumbelela Xikwembu? *No*
7. I ncini ku rhukana ka Xikwembu eka Adam? *Misava yi ta mirisa mitwa; u ta tirha ngopfu ku dya.*
8. I ncini ku rhukana ka Xikwembu eka Eva? *U ta veleka hi ku vaviseka.*
9. Hikwalaho ka xidyoho xa Adam, munhu un'wana ni un'wana emisaveni, a endla yini? *A dyoha, u ta fa siku rin'wana.*
10. I mani xikwembu xa misava leyi sweswi? *Satan*

Ku Avanyisiwa Ka Munhu

GENESA 2:9-34

Xana u tshama u twa ku vilela ngopfu hikwalaho ka ku hamboloka ka wena?

Xifaniso 2-5

Adam na Eva a va vilela hikuva va dyohile. A va tshama entangeni wo hetiseka, kambe sweswi, ntanga a wu hetisekanga. Xana ma swi tsundzuka ka vhiki leri hundzeke leswaku Adam na Eva va ringetile ku tirhungela swiambalo swa matluka ku tumbela swidyoho swa vona ka Xikwembu. Kambe Genesa 3:7 na 21 ti ri leswaku Xikwembu xi va alerile swiambalo leswi va swi rhungeke.

Xifaniso 2-7

Va nga si huma entangeni, Xikwembu xi dlayile xiharhi xo tenga. Ngati ya xona yi halatiwile ku endla tinguvu ta madzovo ta Adam na Eva. Xikwembu xi swi endlile ku tsundzuxa Adam na Eva leswaku xidyoho xa vona, ku nga xi yingisi, xi tisile rifu emisaveni. Xikwembu xi va rhandzile; xi lavile ku va nyika swiambalo swa kahle ku funengeta nandzu wa Adam na Eva. Ntanga wa Eden a wu hetiseka; Xikwembu a xi va nyika xilo xa kahle xin'wana ni xin'wana ku xi dya, hambu mihandzu ya murhi wa vutomi. Kambe va hlawurile ku nga yingisi Xikwembu ni ku dya ka murhi wo tivisa swo saseka ni swo biha—murhi wun'we lowu Xikwembu xi va leriseke ku nga dyi ka wona! Sweswi, hikwalaho ka xidyoho xa vona, a xi nge va pfumeleri ku dya ka murhi wa vutomi.

Xifaniso 2-8

Hi timbulu to tika, Adam na Eva va tshikile ntanga wo saseka. Va tivile leswaku xidyoho xi bihile ngopfu. Na swona, va tivile leswaku xidyoho xi fanele xi biwa. Va tsandekile ku tshama entangeni. Genesa 3:22 yi ri leswaku reason leyi Xikwembu xi va hlongoreke entangeni i leswaku va nga dyi murhi wa vutomi, hikuva va hanya hi laha ku nga heriki. Hi mamphela, i tintswalo ta Xikwembu; a xi lavangi leswaku vanhu va hanya hi laha ku nga heriki tani hi vadyohi. A swi ta va njhani loko vadlayi hinkwavo lava hanyeke emisaveni a va ta ha hanya sweswi? A swi ta biha ngopfu!

Xifaniso 2-8 and Xifaniso 2-2

Tsundzukani: loko Satan u dyohile, Xikwembu xi n'wi hlongorile ntirho wo saseka wa yena etilweni. Hikwalaho ka rivengo ra Xikwembu eka xidyoho, xi susile Adam na Eva ehandle ka ntanga.

Xifaniso 2-9

Xikwembu xi vekile tintsumi ni ripanga ra ndzilo. Ti sirhelela nyangwa ya murhi wa vutomi. Handle ka swona, munhu a ta kota ku dya yona ni ku hanya hi laha ku nga heriki. Loko Xikwembu xi va susile entangeni, a swi ri makumu. A ku nga ri na ndlela ya ku vuya ka murhi wa vutomi.

Xifaniso 3-1

Ndzhaku ka loko va sukile ntanga, Genesa 4:1 yi ri leswaku Eva a ri na mufana, vito ra yena a ri Kayin. Eva a ku, "Ndzi kumile munhu ha Yehova." Eva u tivile leswaku Xikwembu i munyiki wa vutomi hinkwabyo. Ivi Adam na Eva a va ri na mufana un'wana, Abel. Kayin a ri murimi; Abel a ri murisi. (Swifaniso 3-3 and 3-4) A va velekiwa tani hi vadyohi, hikuva tatana wa vona Adam a ri mudyohi. Adam i tatana wa wena ni vanhu hinkwavo. Kutani, munhu un'wana ni un'wana u velekiwile ni xidyoho.

A hi swi tsakeli—ku ehleketa leswaku hi velekiwile ni xidyoho. Hi rhandza ku tiehleketa tani hi vanhu va kahle. Kambe, ehleketa hi ta wena kumbe vana van'wana. Xana wa yingisa nkarhi hinkwawo? Xana wa yingisa nkarhi hinkwawo? Hayi! Vana a va velekiwi ni moya wa ku yingisa. Va fanele va dyondzisiwa ku yingisa. U fana ni vatswari ni vakokwana va wena etindleleni to tala: u kumile mahlo, misisi, color ya dzovo ya vona; u endla swo tala

ku fana na vona. Na swona, u kumile mbewu ya xidyoho ya vona. A wu velekiwangi tani hi munghana wa Xikwembu, ku fana na Adam. Sweswi, Satan i tatana wa ximoya wa munhu un'wana ni un'wana. U lava ku tiva leswaku u velekiwile tani hi mudyohi, ni Satan tani hi tatana wa wena, ku fana ni munhu un'wana ni un'wana emisaveni.

Xifaniso 3-2

Xikwembu a xi lavangi Kayin na Abel ku hambanyisiwa ka xona, hikwalaho xi kunguhatile ndlela leswaku va nga kota ku ta ka xona. Xi va rhandzile. Loko va tile ka xona, va fanele ku tisa nyimpfu tani hi nyiketelo. Va fanele ku dlaya xihari endleleni leyi ngati ya xihari yi ta halatiwa. Ngati ya swihari a yi kotangi ku hakela xidyoho xa vona. Hikwalaho ka yini Xikwembu xi va lavile ku dlaya nyimpfu? Hikuva Xikwembu xi va lavile ku tsundzuka leswaku a va ta fa, va ya ndzhawu ya ku avanyisiwa hi laha ku nga heriki handle ka loko Xi va ponisile.

Xikwembu a xi nga karihi ku lava rifu ra xinyimpfana. Xi rhandza munhu; xi n'wi lava ku tiva leswaku hakelo ya xidyoho i rifu. Xinyimpfana a xi ri gandzelo—la nga riki na nandzu la feleke lava nga na nandzu. Bibeke yi ri leswaku ngati yi fanela yi halatiwa ka xidyoho. Xikwembu xi tshembisile leswaku loko va tile hi ripfumelo, ku xi nyika ngati ya swihari, xi ta va amukela ni ku rivalela swidyoho swa vona.

Xifaniso 3-5

Kayin na Abel va tile ku gandzela Xikwembu. Abel u tisile yin'we ya tinyimpfu ta yena tani hi nyiketelo ka Xikwembu. U yi dlayile leswaku ngati ya yona yi halatiwa; u yi nyikile ka Xikwembu. Abel a pfumelelana na Xikwembu leswaku a a ri mudyohi. U pfumerile leswaku Xikwembu ntsena xi kotile ku n'wi ponisa ka ku avanyisa loku nga heriki. Abel u pfumerile switshembiso swa Xikwembu leswaku xi ta rhuma Muponisi la nga ta hlula Satan. Xana Xikwembu xi tsakeriwa hi nyiko ya Abel? Ina, xi n'wi amukerile.

Swi na nkoka ku twisisa leswaku ngati ya swihari yi nge tshuki yi kota ku hakela xidyoho. Xikwembu a xi amukelangi *xinyimpfana* xa Abel tani hi hakelo ya xidyoho. Xi rivalerile xidyoho xa Abel hikuva Abel a nga titshembang, kambe u tshembile Xikwembu lexi tshembiseke ku rhuma Muponisi. U tile ka Xikwembu endleleni ya Xikwembu.

Xifaniso 3-6

Kambe Kayin—u endlile yini? Kayin u tisile ka Xikwembu leswi u swi miriseke. Xikwembu a xi amukelangi Kayin kumbe nyiketelo ya yena. Hikokwalaho ka yini? Xana Xikwembu xi alerile nyiko ya Kayin hikuva Kayin a ri mudyohi ku tlula Abel? Hayi—Kayin na Abel hinkwavo a va velekiwa tani hi vadyohi. Xikwembu a xi amukelangi Kayin na nyiko ya yena hikuva Kayin a nga tangi ka Xikwembu hi ku tivula leswaku a ri mudyohi. U tile ka Xikwembu endleleni ya yena hi yexe, hi miehleketo ya yena hi yexe. A nga tangi endleleni leyi Xikwembu xi yi leriseke. Ka VaHeveru 11, Xikwembu xi ri leswaku a swi koteki ku xi tsakisa ehandle ka ripfumelo. Xi te leswaku Abel a ri wanuna wa ripfumelo; Kayin a nga ri wanuna wa ripfumelo. Abel u pfumerile leswi Xikwembu xi swi vuleke, kutani u amukeriwile. Kayin u fambile ndlela ya yena; a nga amukeriwangi.

Na wena, u fanela ku ta ka Xikwembu endleleni leyi Xi hi byelaka eBibeleni, hi ku tshemba Muponisi loyi a Xi n'wi rhumeke ku ku ponisa ka xidyoho xa wena.

Xifaniso 3-7

Hambi loko Kayin u hambolokile, Xikwembu xi zamile ku vula na yena ku n'wi tsundzuxa ku endla ku lulama. Kambe Kayin u kwatile. A nga yingiselangi Xikwembu. Kutani, siku rin'wana, kute loko Kayin na Abel va ri masin'wini, Kayin a pfukela Abel, a n'wi dlaya. Kayin u tumbelerile miri ya Abel emisaveni. Abel a ri munhu wo sungula ku fa! A swi nga ta va swo chavisa ni swo vilela?

Xifaniso 3-8

Xikwembu xi tivile leswi Kayin u swi endleke. Xi kona hinkwako; xi tiva hinkwaswo. Ku dyohela van'wana i ku dyohela Xikwembu. Xi ta avanyisa swidyoho hinkwaswo hikuva Xi tumbuluxile munhu un'wana ni un'wana. Kayin a nga hundzukangi. Se mi nga vona hakelo yo biha ya xidyoho! Hikuva Adam na Eva va dyohile, vana va vona va velekiwile tani hi vadyohi, va hambanyisiwile ka Xikwembu. N'wana wa vona, Kayin, u dlayile n'wana un'wana wa vona, Abel. Kayin a nga yingiselangi marito ya Xikwembu. Xikwembu xi ruketele Kayin hikwalaho ka xidyoho xa yena.

Xifaniso 3-9

Kambe Xikwembu xa tshembeka. Xi vurile leswaku xi ta rhuma Muponisi. Se u nyikile Adam na Eva n'wana un'wana la vitaniweke Seth ematshan'weni ya Abel, la dlaweke hi Kayin. Seth, na yena, u velekiwile tani hi la hambanyisiweke ka Xikwembu, kambe u tshembile Xikwembu ku fana na Abel. Xikwembu xi kunguhatile leswaku Muponisi u ta ta emisaveni hi muti wa Seth.

U fanela u hlawula ndlela ya Xikwembu ku ta ka xona. Ku fana na Abel, u fanela ku pfumelelana na Xikwembu leswaku u mudyohi ni leswaku a wu lulameriwangi ku nghena etilweni. Xana a wu ta rhandza ku ponisiwa ka xiphigo xa xidyoho xa wena? Namuntlha, van'wana va n'wana, mi lunghile ku ponisiwa, hikuva Moya lowu Kwetsima wa ku byela leswaku swilo leswi i ntiyiso. Ndzi lava ku mi nyika nkarhi sweswi ku komba loko u lava ku ponisiwa. Sweswi, ndzi kombela hinkwenu ku tsipa mahlo. Loko a wu si tshama u ponisiwa, kambe u lava ku ponisiwa sweswi, hi lava ku vulavula na wena ni ku ku kombisa ndlela ya ku ponisiwa. Loko wa swi lava sweswi embilwini ya wena, tlakusa voko ra wena.

Swivutiso swo Kambisa

1. Adam na Eva va ringetile ku funengeta xidyoho xa vona njhani? *Va endlile tinguvu hi matluka*
2. Hikwalaho ka xidyoho xa vona ku dya mihandzu ya murhi wo tivisa swo saseka ni swo biha, Xikwembu a xi va lavangi ku dya murhi wun'wana wuhi? *Murhi wa vutomi*
3. Xikwembu xi endlile yini ku sirhelela murhi wa vutomi? *Xi vekile tintsumi ni ripanga ra ndzilo; Xi susile Adam na Eva entangeni.*
4. I mani vito ra mufana wo sungula wa Eva? *Kayin*
5. I mani vito ra ndzisana wa Kayin? *Abel*
6. Ntirho wa Kayin a wu ri yini? *A ri murimi*
7. Ntirho wa Abel a wu ri yini? *A ri murisi.*
8. Va fanele ku endla yini leswaku va nga ta ka Xikwembu? *Va dlaya xihari; ngati yi fanela ku halatiwa.*
9. Mufana wihi u tile ka Xikwembu endleleni ya Xikwembu? *Abel*
10. Kayin u endlile yini hikwalaho ka ku kwata ka yena? *U dlayile Abel.*
11. I mani n'wana la Xikwembu xi n'wi nyikeke ka Adam na Eva ematshan'weni ya Abel? *Seth*

Noa na Ndambi

Genesa 6-9

Xana u nga ehleketa a swi ta va njhani ku tshama na swihari swo tala—ku tshama na swona le endlwini ya wena na wena? Ka malembe yimbirhi? Xana u nga ehleketa a swi ta va njhani loko siku rin'wana, mpfula yi sungurile yi na, kambe a yi yimangi hi masiku ya 40! Yingisa kahle namuntlha; u ta twa hi ta ndambi ya mati leyo biha ngopfu emisaveni!

Xifaniso 2-1

Vhiki leri hundzeke, hi vonile leswaku Xikwembu xi kunguhatile ndlela ya vanhu ku ta ka xona hi ripfumelo. Na swona, hi vonile tihakelo to biha ta xidyoho, leti nyikiweke ka vana hi vatswari. Miti ya khume ndzhaku ka Adam, hi vo malembe ya 1500 ndzhaku ka ntumbuluko, ku ta munhu la vitaniweke Noa. Noa a ri na vana va vafana vanarhu, Sem, Ham, na Yafet, na vavasati va vona. Enkarhini lowu Noa a hanyeke ha wona, a ku ri na vanhu vanyingi lava tshameke emisaveni. Vo tala va vona a va bihile ngopfu. A va ehleketangi hi ta ku tsakisa Xikwembu. Xikwembu xi vonile no venga swidyoho swa vanhu lavo, kambe Xi va rhandile no va lava ku hundzuka—ku cinca miehleketo ya vona, va tivula ku hamboloka ka vona, ni ku pfumela ka xona. Eka Genesa 6:3, Xikwembu xi va tsundzuxile leswaku loko a va hundzukanga, a xi ta va avanyisa. A va ta kuma malembe ya 120 ku hundzuka ka yona. Vo tala va landzerile tindlela to biha ta Kayin. A va velekiwa tani hi vadyohi hikuva a va ri vana va Adam. Na hina, hi vana va Adam. Kutani na hina, hi velekiwile tani hi vadyohi.

Xifaniso 2-2

Noa u chumayerile marhungulo ya Xikwembu ka vanhu, kambe a va n'wi yingiselangi. A va ehleketa hi ta swilo swa vona, mimiri ya vona, ni xidyoho xa vona. A va tikurisa; a va lwana nkarhi hinkwawo. A va ri na mona. Hambi vo tala va vona a va ri vadlayi. Va honisile makungu ya Xikwembu ya vukati; vavanuna va tekile vavasati vo tala; a va nga tshembekangi eka mindyangu ya vona. Xikwembu xi vonile swidyoho hinkwaswo swa vona. Xi vurile leswaku a xi ta va herisa ni hinkwaswo emisaveni leswi Xi swi tumbuluxeke ni nyikeke ka vona hi ku rhuma ndambi leyikulu. Xana u ehleketa leswaku Xikwembu a xi ta va avanyisa hinkwavo lava nga hundzukiki ni tshembiki ka xona? Ina, Xikwembu xi endla leswi xi swi vulaka nkarhi hinkwawo.

Xifaniso 2-3

Kambe, Genesa 6:8 yi vula leswaku a ku ri wanuna wun'we la amukeleke tintswalo ta Xikwembu. Xikwembu xi vonile leswaku Noa u hundzukile a tlhela a pfumela eka Xikwembu. U yingisile marito ya Xikwembu no xi tshemba ku n'wi ponisa hi Muponisi lowo nga ta ta. Hikwalaho ka tintswalo ta Xikwembu, Xikwembu xi rivalerile no amukerile Noa. Xikwembu xi hlawurile ku ponisa Noa ni ndyangu ya yena. Xi byerile Noa leswaku xi ta rhuma ndambi leyi nga ta funengeta misava hinkwayo. Na swona, u byerile Noa ku aka xikepe lexikulu leswaku hinkwavo lava tshembeke Xikwembu a va ta va va ponisiwile. Noa u landzerile ku dyondzisa ka Xikwembu ku aka xikepe. (150m yo leha—ku fana na 1½ soccer fields; 25m yo anama—ku anama ka yindlu leyikulu ngopfu; 15 yo leha—ku leha tani hi makamara ma sikisi) A xi ri xikepe lexikulu!!! Xikwembu a xi nga ri na problem ku dyondzisa xikepe lexikulu. Hi vutlarhi bya hina, a ku na munhu la akeke swikepe leswikulu ku fana na xona ku kondza 1900. Xikwembu xi tiva hinkwaswo!

Xikwembu xi byerile Noa ku veka rivanti rin'we ntsena etlhelweni ra xikepe. Munhu un'wana ni un'wana na xihari xin'wana ni xin'wana la laveke ku ponisiwa ka ku avanyisa ka Xikwembu u fanerile ku nghena xikepe hi rivanti leri. A ku ri na xikepe xin'we ntsena lexi vanhu va koteke ku ponisiwa hi xona; a ku ri na rivanti rin'we ntsena ku xi nghena hi rona. Noa u pfumerile Xikwembu ku n'wi ponisa ni ndyangu ya yena ka ndambi. Tsundzukani, a ku nga si tshama ku va mpfula emisaveni. Ku kondza nkarhi lowuwani, misava a yi

cheletwa hi **mbera, hunguva** leyi pfukeke emisaveni. A ku na munhu la voneke mpfula. Ku fana na kwala eAfrica, vo tala va vanhu a va si tshama va vona gamboko/ snow. Ehleketa a swi ta va njhani loko gamboko yi tile kwala, kambe a ku nga ri na munhu la nga si tshama a yi vona?

Xifaniso 2-4

A ha ri karhi Noa a aka xikepe, u chumayerile no laya vanhu ku hundzuka ni ku pfumela ka Xikwembu ku ponisiwa ka ndambi. Kambe, va n'wi hlekile; a va pfumelangi Xikwembu. Xikwembu xi yimele malembe ya 120 ka vona ku hundzuka, kambe nkarhi wu tile ka Xikwembu ku va avanyisa. Mpfula yi nga si na, Xikwembu xi lerisile Noa ku ngenisa ndyangu ya yena ni swihari swo hlawuleka ka xikepe lexi akiweke. Noa ni ndyangu ya yena va ngenile exikepeni hi rivanti rin'we leri Noa u ri endleke. Swimbirhi swa xihari xin'wana ni xin'wana swi ngenile, na swona.

Xifaniso 2-5

Loko hinkwaswo swi ngenile, Biblele yi ri leswaku Xikwembu xi pfarile rivanti! Xikwembu xi tiyisile leswaku Noa na swihari hinkwaswo swi **hlayiseka/pona**. Loko Xikwembu xi pfarile rivanti, a swi hlwela ngopfu ka van'wana ku hundzuka. Noa a nga kotangi ku va pfumelela ku nghena, hikuva Xikwembu xi va pfarile ehandle. Ma swi tsundzuka loko Xikwembu xi hlongorile Adam na Eva entangeni na murhi wa vutomi, xana a ku ri na ndlela ka vona ku nghena nakambe? Hayi, a ku nga ri na ndlela! Loko Xikwembu xi hlawula leswaku i nkarhi wa ku avanyisa misava, a ku na ku baleka ka xona.

Xifaniso 2-6

Ndzhaku ka loko Xikwembu xi pfarile rivanti ra xikepe, xi rhume mpfula. A ku ri na mati yo tala ku fika laha ya funengeteke misava hinkwayo, hambu tintshava leto **leha/tlakula**. Mati yo tala leyi, ma huma kwihi?

Xifaniso 2-7

Xana wa swi tsundzuka, hi siku ra vumbirhi ra ntumbuluko, Xikwembu xi endlile tilo ra blue ni moya? Xi vekile mati yo tala ka misava ehenhla ka tilo, ku fana na xambhulelo xa hunguva lexi rhendzelekeke misava. Sweswi, loko nkarhi wa Xikwembu wu tile ku rhuma ndambi, Xikwembu xi vangele mati leyi xi yi vekeke ehenhla ka tilo ku wisa emisaveni tani hi mpfula. A swi nga ri mpfula ku fana na mimpfula ya hina; swi hambanile. A swi ri ndhambi! (*deluge*)—ku fana na **boboma/nsonga** lerikulu leri cheleke misava hinkwayo. Na swona, mati yi humeke ka ehansi ka misava. A ku ri na **minambu** na malwandle ehansi ka misava. Xikwembu xi endlile **mindzinginiko** ya misava ku tsekatseka no pfula misava leswaku malwandle lama ma **tthamukile** henhla ka misava. Mpfula yi nile ka ehenhla ka misava ni le hansi ka yona!

Xifaniso 2-8

Xikwembu xi endlile mpfula ku na ka masiku ya 40 na vusiku ya 40. Mpfula a yi yimangi ku wa ni vusiku. Misava hinkwayo yi funengetiwile hi mati, hambu tintshava ta le henhla na mirhi hinkwayo. Xikwembu xi onhile hinkwavo lava a va ri ehandle ka xikepe, hikuva a va pfumelangi Xikwembu ku nghena xikepeni. Xikwembu xi lehisile mbilu; xi yimele malembe ya 120 ka vanhu ku hundzuka, kambe a va xi yingiselangi. Xikwembu i Xikwembu xa vukarhi lebyikulu eka xidyoho.

Xifaniso 2-9

Na swona, Xikwembu i Xikwembu xa rirhandzu. Genesa 8 yi vula leswaku Xikwembu xi ponisile Noa na ndyangu ya yena ni swihari exikepeni. A ku na munhu la feke. Xi va tsundzukile, kutani xi yimisile mpfula. Xi rhumile moya wa matimba ku omisa mati, ivi misava leyi omeke ya humelela. Xikwembu xi fuma mpfula na moya. A xi si tshama xi rivala. Xi te leswaku a xi ta ponisa Noa; xi swi endlile.

Xifaniso 2-10

Xikwembu xi wisisile xikepe ehenhla ka ntshava leyi vitaniweke Ararat. Kwale, Noa ni vana va yena va sungurile vutomi bya vona emisaveni. Xikwembu xi nyikile Noa na vana va yena, Sem, Ham, na Yafet, ku lawula ehenhla ka swihari, tinyanyana, na tinhlampfi, ku fana na Adam eku sunguleni. Misava ni hinkwaswo le misaveni swi fumiwile hi Xikwembu; kambe xi swi nyikile ka munhu ku swi langutisa ka xona.

Xitori lexi i ntiyiso; hi mamphela, xi humelerile. Loko swihari swi file endambeni, mati, ndzhope, ku hisa, swi endlile tifossil ta swihari. Ndambi yi endlile tintshava ta maribye to tala. A swi humelelanga malembe ya mabhiliyoni; swi humelerile ndambi. Satan a nga lavi vanhu ku pfumela leswaku Xikwembu xi tumbuluxile misava, kutani va nge pfumeri Xikwembu. Kambe misava yi komba leswaku Xikwembu xi tumbuluxile misava, ivi xi yi onhakile endambini leyikulu.

Xifaniso 2-11

Loko Noa na ndyangu ya yena va siyile xikepe, va endlile gandzelo ku fana na Abel, ku khensa Xikwembu ku va ponisa ka ndambi. Ivi Xikwembu xi va nyikile rainbow etilweni! Xana u tshama u vona rainbow? Ti sasekile, hi swona? Xikwembu xi va byerile leswaku rainbow a yi ri mfungho ya xona ku va komba leswaku a xi nga tshuki xi onha misava nakambe hi ndambi. Malembe ya 4,400 yi herile ha mpfhuka ndambi sweswi, kambe Xikwembu xi hlayisile rito ra Xona. Loko u vona rainbow, tsundzuka leswaku Xikwembu xi le ku vulavuleni na wena, xi ri leswaku xi nge tshuki xi onha misava hi ndambi. Xikwembu xa tshembeka. Xi hlayisile rito ra xona; xi ta ri hlayisa sweswi.

Xitori lexi xi hi dyondzisa leswaku Xikwembu xi venga xidyoho ku fika kwihi. Xana u nga vona leswaku Xikwembu xi venga xidyoho ngopfu? Xi onhile misava na vanhu va bhiliyoni yin'we ehandle ka Noa, hikwalaho ka xidyoho xa vona! I xiphiko ka hina, a hi swona?—hikuva hinkwerhu hi dyohile! Hi vana va Satan na Adam. A ku na munhu la nga dyohangiki! Kambe vo tala va hina a hi ehleketi sweswo. A hi pfumelelani na Xikwembu leswaku hi faneriwile ku nyikiwa ku avanyisa ka xona ka swidyoho swa hina. Hambi loko a hi swi pfumeli leswi Xikwembu xi swi vulaka, Xikwembu xi ri eBibeleni leswaku lava dyohaka va ta fa, va ya etiveni ra ndzilo hi laha ku nga heriki ku avanyisiwa ka ku dyohela Xikwembu. Kambe, tsudzukani leswaku Xikwembu i Xikwembu xa rirhandzu. Xikwembu xi hi nyikile ndlela ya ku ponisiwa ku fana na Noa. Loko hi pfumelelana na Xikwembu leswaku hi vadyohi lavakulu, ni loko hi amukela ndlela ya xona ya ku ponisiwa ka swidyoho swa hina, ku fana na Noa, hi nga ponisiwa ka swidyoho swa hina na tiva ra ndzilo. A ku ri na rivanti rin'we ntsena ku nghena xikepe; ku na ndlela yin'we ntsena ku ponisiwa—I ndlela ya Xikwembu. U fanela u hlawula ku ta endleleni ya Xikwembu; ehandle ka yona, u nge koti ku nghena etilweni.

Xana a wu ta rhandza ku ponisiwa ka xiphiko xa xidyoho xa wena? Namuntlha, van'wana va n'wina, mi lunghile ku ponisiwa, hikuva Moya lowu Kwetsima wa ku byela leswaku swilo leswi i ntiyiso. Ndzi lava ku mi nyika nkarhi sweswi ku komba loko u lava ku ponisiwa. Sweswi, ndzi kombela hinkwenu ku tsipa mahlo. Loko a wu si tshama u ponisiwa, kambe u lava ku ponisiwa sweswi, hi lava ku vulavula na wena ni ku ku kombisa ndlela ya ku ponisiwa. Loko wa swi lava sweswi embilwini ya wena, tlakusa voko ra wena.

Review Questions

1. I mani vito ra wanuna exitorini? *Noa*
2. Ndzi nyike vito ra wun'we ra vana vanarhu va yena. *Sem, Ham, Yafet*
3. Vanhu lava hanyeke na Noa, a va hanya njhani? *A va ehleketangi hi ta Xikwembu. Va tikurisile, a va ri na mona, va vadlayi.*
4. Xikwembu xi te leswaku xi ta avanyisa xidyoho xa vona njhani? *Xi ta onha misava ni ndambi.*
5. Xikwembu xi va nyikile malembe mangani ku hundzuka? *Malembe ya 120*

6. Xikwembu xi byerile Noa ku endla yini? *Aka xikepe.*
7. Loko Noa u akile xikepe, u endlile yini ka vanhu? *U chumayerile.*
8. Vanhu lavo a va si tshama va vona yini? *Mpfula*
9. Xana vanhu va pfumerile Noa? Va endlile yini? *Hayi, va n'wi hlekile.*
10. Munhu u fanerile ku nghena xikepe njhani? *Hi rivanti rin'we.*
11. Mpfula yi nile masiku mangani? *Masiku ya 40 na vusiku bya 40*
12. Xikwembu xi va nyikile mfungho wuhi ku komba leswaku xi nge tshuki xi onha misava nakambe ni ndambi? *Rainbow (nkwangulatilo)*

Xihondzo xa Babel

GENESIS 11:1-11

Intro: Greet the children in a language they will not understand. Start talking to them for a few sentences in that language. Then act surprised that they do not understand you! Ask them if they understand you. Ask, "why?" Call on a child to explain to you that you are speaking in a different language. Then say, "Xana wa swi tiva hikokwalaho ka yini vanhu hinkwavo va misava va vulavula hi tindzimi to tala to hambana?" Namuntlha, hi ta twisisa hi laha tindzimi hinkwato ti humeleleke ha kona. Bibeke yi vula xitori lexi eka Genesa 11. Malembe yo tala yi herile ha mpfhuka Xikwembu xi ponisile Noa, nsati wa yena, vana vanarhu va vona ni vavasati va vona ka ndhambi leyikulu. Endhambini, vanhu hinkwavo va file handle ka Noa na muti wa yena. Xikwembu xi va byele, "Tswalanani, mi andza, mi tata misava." Hinkwavo lava tshameke endzhaku ka ndhambi va humile ka un'we wa vana va vavanuna va Noa-Sem, Kam, kumbe Yafet. Vanhu vo tala va tshamile emisaveni. Kambe va rivele ku avanyisa loku biha ka Xikwembu ka misava hi ndhambi. A va lavangi ku tiva kumbe ku pfumela Xikwembu ku fana na Abel, Set, na Noa. Va lavile ku va vanhu lavakulu, lava nga ni nkoka.

Xifaniso 3-1

Vanhu lava hanyeke endzhaku ka ndhambi va ku, "A hi tshameni kwala, kusuhi ni Nambu wa Efrat. A hi lavi ku hangalasiwa." Hikwalaho, va akile muti lowukulu, muti wa Babylon, kumbe Babel. Va kotile ku tirha swin'we hikuva vanhu hinkwavo va vulavurile hi ririmi rin'we. Va ku, "Hi lava ku endla vito ra hina. Hikwalaho, vanhu lava nga ta hanya endzhaku ka hina, va tiva leswaku hina hi vanhu lavakulu. A hi endleni switina. Hi nga aka muti lowukulu ni xikondzo xo leha, ivi hi ta duma. A hi akeni xihondzo xo leha ku fika etilweni. Hi ta tshama hi va vanhu lavakulu vun'we." Va sungurile ku aka xihondzo xo leha leswaku xi ta fika tilweni.

Vanhu va lavile ku aka xihondzo xa Babel hikuva a va lavangi ku hangalasiwa emisaveni. Kambe Xikwembu a xi lavangi vanhu ku tshama swin'we endzhawini wun'we ku endla hinkwaswo leswi va swi laveke. Xikwembu xi byerile Noa na Adam ku tata ni ku lawula misava hinkwayo. Xikwembu xi khomiwa hi mapfalo embilwini ya Xona. Bibeke yi ri, "Yehova a xika ku ta vona muti ni xihondzo xexo vana va vanhu a va ri kari va xi aka." Va rivele Xikwembu! Va sungurile ku gandzela ntumbuluko wa Xona. Xikwembu xi ku, "Maswivo, va tiko rin'we, ni ririmi ra vona hinkwavo I rin'we ntsena; kambe leswo I ku sungula ka makungu ya vona, kutani a ku na nchumu lexi nga va sivelaka ku heta hinkwaswo leswi va swi kaneleke." Xikwembu a xi tsakangi hi xihondzo lexikulu hikuva xihondzo xi va endlile leswaku va tikurisa.

Satan a nga hi lavi ku gandzela Xikwembu xo hanya xa ntiyiso. A hi lava ku nyika miehleketo ya hina, timbilu ta hina, nkarhi wa hina, mali ya hina, na vutomi bya hina ku tirhela leswi hi swi gandzelaka. I ncini swilo swin'wana, handle ka Xikwembu, leswi vanhu va gandzelaka namuntlha? (mali, ancestors, byalwa, matimba, etc.) Satan a nga na mhaka na leswi hi swi gandzelaka, as long as a hi gandzeli Xikwembu xa ntiyiso.

Xifaniso 3-2

Xikwembu xi tivile loko vanhu va vulavula ndzimi rin'we, va kota ku endla leswi va swi lavaka. Xi tivile leswaku va ta dyoha ni leswaku ku dyoha swi ta va vavisa. Xidyoho xi ta va sivele ka Xikwembu; xi ta va rhuma etiveni ra ndzilo. Xi hlawurile ku hambanyisa tindzimi ta vanhu hinkwavo. Xi va vangele ku vula tindzimi to hambana! Ehleketa—Munhu la tirheke ehenhla ka xihondzo u huwelerile, "Rhuma switina swin'wana." "U ri yini?" munhu ehansi u hlamurile. "Ndza tsandzeka ku ku twisisa."

"Yima ku jamuka! Rhuma switina swin'wana!" ku huwelela munhu ehenhla ka xihondzo. Kambe a nga ha amulelanga switina swa yena hikuva munhu la nge hansi u tsandzekile ku

n'wi twisisa. Na swona, munhu la nge henhla u tsandzekile ku twisisa munhu la nge hanshi. Hinkwavo va pfilunganyiwile. Swi ta fana ni hina loko namuntlha, ndzi vulavula na n'wina hi Xilungu, kumbe Xikhosa, kumbe Xibunu. Mi nge ndzi twisisi. Swo fana na leswi, swi humelele hinkwako. Loko vanhu va ringeta ku tirha swin'we ni ku hlamusela, va pfilunganyiwile ku tlurisa.

Xifaniso 3-3

Hi nkarhi nga hinkwavo emutini wa Babel va pfilunganyiwile. Muti wun'we wu vulvurile hi ririmi rin'we, kambe vamakhelwani va vona va vulavurile hi ririmi ro hambana. Na swona, munhu la tshameke endzhawini yin'wana u vulavurile hi ririmi rin'wana. Tindzimi to tala ti endlile ku nonoha ku xava, ku aka, ku va na vanghana, ku endla nchumu swin'we ni un'wana handle ka muti. Ku nga ri khale, vanhu va tshikile ku ringeta ku twisisiwa, miti yi sungurile ku suka. Hi malembe va endzile hi milenge kumbe swikepe ka mindzawu yo tala emisaveni. Leswi a swi ri makungu ya Xikwembu leswaku vanhu va tshama emisaveni hinkwayo. Xitori lexi xi hi byela leswaku matiko na mintlawwa ya vanhu yi sungurile njhani. I matimu ya muti wa wena na mintlawwa ya tindzimi.

Vakokwana va hina hinkwavo va arile ntiyiso ya Xikwembu. Va landzerile miehleketo ya Satan. Sweswi, ku na tindzimi to tala emisaveni ku fika leswaku u fanela ku dyondza ndzimi ra tiko leri u fambaka ka rona; ehandle ka swona, a wu koti ku tshama kwale ni ku vula. I ku avanyisa lokukulu. A swi ta va ku olova emisaveni loko a ku ri na ndzimi rin'we ntsena leri hinkwavo a va ri kota ku vula kahle!

Vanhu lava hanyeke khale va lwile na Xikwembu. Va vengile tindlela ta xona; va avanyisiwile hikokwalaho ka swona. Ndlela ya Xikwembu yi kahle ngopfu. Namuntlha, hi lava ku hlawula ku yingisela tindlela ta xona. A ku ri na vanhu lavantsongo enkarhini lowu lava gandzeleke Xikwembu xa ntiyiso, kambe vo tala va sivele Xikwembu. Swa fana na namuntlha. Vanhu vo tala, hambani lava ehleketaka leswaku va Vakriste, a va twisisi Xikwembu hi mamphela. Vo tala va ringeta ku endla swilo endleleni ya vona ematshan'wini ya ku ta ka Xikwembu endleleni ya xona. Xikwembu i Xikwembu xo fana xa switori leswi. A xi cincangi. Xa ha avanyisa xidyoho. Xa ha tiva leswi humelelaka evuton'wini byin'wana ni byin'wana. Xa ha rhandza munhu un'wana ni un'wana. Xa ha vitana vanhu ku xi pfumela ni ku ta ndlela ya xona. Xana u ta swi endla namuntlha?

Xana a wu ta rhandza ku ponisiwa ka xiphiko xa xidyoho xa wena? Kumbe u ri, "Ndzi tiva leswaku ndzi fana na vanhu vo tikurisa lavo. A ndzi na mhaka hi ta Xikwembu; a ndzi n'wi chavi. A ndzi chavangi ku avanyisiwa etiveni ra ndzilo ka xidyoho xa mina, kambe sweswi, ndza swi chava. A ndzi lavi ku hambanyisiwa ka Xikwembu ku nga heriki. Ndzi lava ku xi pfumela ku ndzi ponisa ka swidyoho swa mina." Namuntlha, van'wana va n'wina, mi lunghile ku ponisiwa, hikuva Moya lowu Kwetsima wa ku byela leswaku swilo leswi i ntiyiso. Ndzi lava ku mi nyika nkarhi sweswi ku komba loko u lava ku ponisiwa. Sweswi, ndzi kombela hinkwenu ku tsipa mahlo. Loko a wu si tshama u ponisiwa, kambe u lava ku ponisiwa sweswi, hi lava ku vulavula na wena ni ku ku kombisa ndlela ya ku ponisiwa. Loko wa swi lava sweswi embilwini ya wena, tlakusa voko ra wena.

Review Questions

1. Xikwembu xi byerile Noa na Adam ku endla yini? *Ku tshama ni ku lawula misava hinkwayo.*
2. Xana vana hinkwavo va Noa va gandzerile Xikwembu? *Hayi*
3. Vo tala va gandzerile yini? *Ntumbuluko wa Xikwembu .*
4. I ncini vito ra muti lowu hinkwavo va tshameke kona? *Babel*
5. Va sungurile ku aka yini? *Xihondzo xo leha ku fika etilweni.*
6. Hikokwalaho ka yini va sungurile ku xi aka? *Leswaku va nge hangalasiwi emisaveni. Leswaku va ta va vanhu lavakulu.*

7. Xikwembu xi endlile yini ku yimisa ku aka ka xihondzo? *Xi hambanyisile tindzimi ta vona leswaku a va kotangi ku twisisana.*
8. Vanhu va tindzimi to hambana va endlile yini? *Va hangalakile ni endzile emisaveni hinkwayo.*

Abrama
GENESA 11:27-32; 12:1-5; 13:5-13

Manghenelelo: Vangani va n'wina mi tiva vito ra kokwana wa wena? Xana mi tiva vito ra papa wa kokwana wa wena? Vito ra kokwana wa kokwana wa wena? A ku na vanyingi va hina la tsundzukaka mavito ya vakokwana va hina, kambe namuntlha, hi ta dyondza hi ta wanuna la hanyeke malembe ya 4000 leyi hundzeke, kambe wa ha tsundzukiwa namuntlha hi tiko ra yena! Hikokwalaho ka yini wa ha tsundzukiwa?

1—U tsundzukiwa hikwalaho ka switshembiso swa Xikwembu ka yena.

2—U tsundzukiwa hikuva u pfumerile Xikwembu.

Xifaniso 1-1

Vito ra wanuna loyi i Abram. U tsundzuka leswaku Noa a ri na vana va vafana vanarhu, Sem, Ham, na Yafet. Abram u tile ka vana va Sem. Abram u tshamile kusuhi ni ndzhawu leyi vanhu va sunguleke ku aka xihondzo lexikulu xa Babel. Abram u catile wansati la vitaniweke Sarai, kambe Abram na Sarai a va nga ri na vana. Abram u tshamile ni tatana wa yena, Tera, ni n'wana wa makwenu wa yena, Lot, etikweni ra Haran.

Endzhawini leyi Abram a tshamaka kona, vanhu va gandzerile swikwembu swo hava ni swifaniso swa swikwembu. A va tshembangile Xikwembu, Mutumbuluxi wa vona. Tatana wa Abram, Tera, u khongerile swifaniso. Xana Abram a ri mudyohi? Ina, Abram a ri n'wana wa Adam. Kambe Abram u pfumerile Xikwembu, ematshan'wini ya ku gandzela swifaniso. Xikwembu a xi ri na makungu ka Abram. Kambe makungu ya xona ka Abram a yi nga va a ya nga koti ku endliwa loko Abram aha tshama exikarhi ka vanhu lava gandzeleke swifaniso. Genesa 12:1 yi ri Xikwembu xi byerile Abram ku suka tiko ra yena ka Haran ni ku ya etikweni ra Kanana. Xikwembu xi vurile ka Abram hi xiviri; xi n'wi byerile leswi a fanelaka ku swi endla, hikuva Bibeledi a yi tsariwanga ku n'wi byela ku endla yini. Sweswi Xikwembu xi vula na hina hi Bibeledi, hayi hi rito ra xona. Se Abram a fanele ku siya tiko ra yena ni ku ya etikweni leri Xikwembu xi n'wi kombiseke rona.

Vatukulu va Noa va gandzerile swilo leswi Xikwembu xi swi tumbuluxeke, ematshan'wini ya Xikwembu, Mutumbuluxi wa vona. A va yingisangi Xikwembu hi ku sungula ku aka xihondzo xa Babel. Hambi loko va dyohile swonghansi, Xikwembu ai ha tsundzukile makungu ya xona ku ponisa vanhu ka matimba ya Satan ni ku avanyisa loku nga heriki. Ku hlawula Abram a ku ri xiendlo lexi landzelaka emakungwini ya Xikwembu ku ponisa vanhu ka vukhumbi bya vona eka xidyoho. Namuntlha, Xikwembu xa ku lava ku ponisiwa ka matimba ya Satan ni ka xidyoho.

Xikwembu xi vurile switshembiso swo tala ka Abram loko a a ta yingisa no ya etikweni lerintshwa leri Xikwembu a xi ta n'wi kombisaka. Kwala ku na switshembiso leswi Xikwembu xi endleke ka Abram:

Hambi loko Abram na Sarai a va nga ri na vana, Xikwembu xi tshembisile Abram leswaku a ta va *tatana wa tiko lerikulu*.

Xikwembu xi tshembisile leswaku a xi ta hlayisa Abram ni ku n'wi nyika rifuwo ni swilo leswaku Abram a ta va *munhu wa nkoka*.

Xikwembu xi tshembisile leswaku a xi ta *pfuna lava pfuneke Abram*, kambe a xi ta *tisa ku avanyisa ka un'wana ni un'wana la endleke swo biha ka Abram*.

Xitshembiso lexikulu ngopfu xa switshembiso hinkwaswo leswi nyikiweke ka Abram xi kumiwa ka Genesa 12:3. Xi ri, "...ha wena [Abram] ku ta katekisiwa tinxaka hinkwato ta misava." Lexi i xitshembiso lexikulu ngopfu hikuva xi vula hi ta Muponisi! Xana u tsundzuka exitorini xa xidyoho xa Adam na Eva entangeni wa Eden leswaku Xikwembu xi tshembisile leswaku a xi ta rhuma Muponisi emisaveni ku hlula matimba ya Satan? Sweswi

Xikwembu xi tshembisile leswaku wun'we wa vana va Abram u ta va Muponisi loyiwani! Mindyangu hinkwayo ya misava a yi ta katekisiwa hi n'wana loyi wa Abram. Xitshembiso lexi xi katsa wena na mina na vanhu hinkwavo emisaveni. Muponisi la teke ka vana va Abram u nga hi katekisa hinkwerhu.

Abram a a tshama endzhawini leyi vanhu va gandzeleke swifaniso. Abram na Sarai a va nga ri na vana. Kambe, Abram wa ha pfumerile switshembiso swa Xikwembu leswaku Xikwembu xi ta rhuma Muponisi ni leswaku Muponisi u ta va wun'we wa vana va yena.

Xifaniso 1-2

Abram a ri mufuwi ngopfu; a ri na malandza yo tala ni swihari, tinyimpfu, na timbuti to tala. U tekile hinkwaswo leswi a swi fuweke na yena. Xana u nga ehleketa a swi ta va njhani ku suka tiko ra wena ni ku ya etikweni leri tiviwiki ni ndyangu hinkwawo wa wena ni swilo swa wena? Kumbe xana, vamakelwani va Abram va n'wi hlekile. Sweswi Abram u fanele ku endza ni ku tshama ematendzeni (in tents).

Xifaniso 1-3

Kambe Abram u pfumerile no yingisa Xikwembu. Xana a wu ta kota ku swi endla? Lot, n'wana wa boti wa Abram (Abram's nephew), u fambile ni Abram ni Sarai. Xikwembu xi fambisile Abram ka Kanana, tiko leri xi tshembiseke ku ri nyika ka Abram.

Xifaniso 1-4

Loko Abram ni Lot va fikile ka Kanana, a va ri na swiphigo swin'wana. Lot a ri mufuwi, ku fana na papa-ntsongo wa yena Abraham. Hikuva Abram na Lot a va ri na swihari swo tala ni tinyimpfu tinyingi, a ku nga ri na swakudya swo enela kumbe mati yo enela ka swihari hinkwaswo. Vavanuna lava languteleke swihari va sungurile ku lwa. Vavanuna va Abram ni vavanuna va Lot va sungurile ku lwana. Se Abram u endlile makungu leyi u yi byerile ka Lot. Abram u vurile leswaku tiko a ri ri lerikulu, kutani Lot u fanele ku ya ethelweni rin'we, ivi Abram a ta ya ethelweni rin'wana. Abram u nyikile Lot nhlawulo ya xitandi xihhi. Abram a a ta teka xitandi xin'wana.

Xifaniso 1-5

Bibele yi vula leswaku Lot u languterile tiko ku endla nhlawulo ya yena; u vonile leswaku swiphemu swin'wana swa tiko a swi saseka—a ku ri green yo tala ni mati yo tala. U hlaurile swiphemu leswi nga ri na byanyi ka swihari swa yena. Lot a nga ehleketangi hi ta ndlela leyi nhlawulo ya yena a yi ta cinca vutivi bya Xikwembu bya ndyangu wa yena kumbe ku kota ka vona ku tsakisa Xikwembu. U ehleketile ntsena hi ta ku kuma mali yo tala. Swilo swo biha ngopfu swin'wana swi humelerile ka Lot hikwalaho ka nhlawulo ya yena. Hi lava ku va ni vuketa hi tinhlawulo ta hina!

Xivuriso 14:12 yi ri, "Ndlela yi kona leyi vonekaka eka munhu ingi yi lulamile, Kasi makumu ya yona ma yisa ku feni." Minkarhi yin'wana hi hlawula xin'wana lexi vonakalaka kahle ka hina sweswi, ku nga ri ku ehleketa hi ta Xikwembu. Loko munhu a hlawula ku hundzuka ka ku dyondza leswi Xikwembu xi n'wi dyondziseke eBibeleni, munhu loyi u ta swi tisola. U ta vilela nhlawulo ya yena hi laha ku nga heriki! Swi ta hi endla kahle njhani ku fuwa hinkwaswo emisaveni loko hi fa, hi hambanyisiwa ka Xikwembu ku nga heriki hikwalaho ka xidyoho xa hina? Hinkwavo va lava ku ehleketa hi ta swilo swa vona. Kambe Xikwembu xa hi vitana eBibeleni—xa hi lava ku xi yingisela ni ku xi pfumela.

Xifaniso 1-6

Ehleketeta hi ta Abram. U tshembile Xikwembu. U tshamile ka swiphemu swin'wana, na tintshava leti nga ri na maribye. U pfumelerile Lot ku teka switandi leswinene ngopfu. Lot u rhurile ka rivala (plain)—hi laha ku famba ka olova, ni byanyi bya kahle byi kona ka swihari swa yena. Emahlweni ya vanhu, swi vonakala leswaku Abram u "lahlile" loko va hambanyisile tiko. Kambe Xikwembu xi tiva ntiyiso leyi a hi kotiki ku yi vona. Genesa

13:12-13 ti hi byela leswaku erivaleni hi laha Lot a tshameke kona, a ku ri madoroba mambirhi, Sodoma na Gomora. Madorobo lama ya bihile ngopfu! Vanhu lava tshameke kona a va tivangi Xikwembu. Lot u fambile ka ndzhawu ya khombo ya ku hamboloka lokukulu. Lot u endlile nhlawulo hi ku navela ka yena ka vutirhandzi. Kambe Abram u yingisile Xikwembu hikuva u pfumerile leswaku Xikwembu a xi ta endla hinkwaswo leswi xi swi tshembiseke.

U ta hlawula yini? Xana u ta va ni vutlarhi, u ehleketa hi ta Xikwembu, ku fana ni Abram? Xana u ta yingisa no pfumela Xikwembu? Xana u ta hlawula ku ta ka Xikwembu endleleni ya xona, hi ku pfumela Muponisi la xi n'wi rhumeke? Xana u ta swi endla namuntlha?

Kumbe, u tiva leswaku u mudyohi, ni u lava ku ponisiwa ka xiphigo xa xidyoho. Kumbe u ri, "Ndzi tiva leswaku ndzi fana na vanhu lavo biha lavo. A ndzi na mhaka hi ta Xikwembu; a ndzi n'wi chavi. Ndzi chava ku avanyisiwa etiveni ra ndzilo ka xidyoho xa mina. A ndzi lavi ku hambanyisiwa ka Xikwembu ku nga heriki. Ndzi lava ku xi pfumela ku ndzi ponisa ka swidyoho swa mina." Namuntlha, van'wana va n'wina, mi lunghile ku ponisiwa, hikuva Moya lowu Kwetsima wa ku byela leswaku swilo leswi i ntiyiso. Ndzi lava ku mi nyika nkarhi sweswi ku komba loko u lava ku ponisiwa. Sweswi, ndzi kombela hinkwenu ku tsipa mahlo. Loko a wu si tshama u ponisiwa, kambe u lava ku ponisiwa sweswi, hi lava ku vulavula na wena ni ku ku kombisa ndlela ya ku ponisiwa. Loko wa swi lava sweswi embilwini ya wena, tlakusa voko ra wena...

Review Questions

1. Xikwembu xi tshembisile leswaku Muponisi u ta va ntukulu wa mani? *Abram*
2. I mani vito ra nsati wa Abram? *Sarai*
3. I mani vito ra tatana wa Abram? *Terah*
4. Teri u khongerile mani? *Swifaniso, a hi Xikwembu.*
5. Abram u tshamile etikweni rihi loko u tshamile ni tatana wa yena? *Haran*
6. Xikwembu xi byerile Abram ku endla yini? *Xi n'wi byerile ku suka tiko ra yena ni ku ya endzhawini leyi a xi ta n'wi kombisa.*
7. Abram ni Sarai a va ri na vana vangani? *Ku hava*
8. Xikwembu xi tshembisile yini ka Abram?—ndzi nyike xin'we xa swa mune. *1—Vana va Abram a va ta va tiko lerikulu. 2—Xikwembu a xi ta hlayisa Abram ni ku n'wi endla ku va munhu wa rifuwo na munhu wa nkoka. 3—Xikwembu a xi ta pfuna lava pfuneke Abram; a xi ta tisa ku avanyisa ka lava vaviseke Abram. 4—Muponisi a a ta ta hi vana va Abram.*
9. I mani la fambeke ka tiko lerintshwa na Abram? *Lot*
10. Xiphigo a xi ri yini exikarhi ka Abram ni Lot loko va fikile tiko lerintshwa? A va ri na swihari swo tala ngopfu; swakudya a swi enelangi ka swihari hinkwaswo.
11. Va endlile yini ku lunghisa xiphigo? *Va hambanyisile tiko.*
12. Lot u hlaurile ku tshama kwihhi? *Erivaleni, ni byanyi ni mati.*
13. I mani la endleke nhlawulo yo antswa—Abram kumbe Lot? *Abram*
14. Hikokwalaho ka yini nhlawulo ya Abram a yi antswa? *Hikuva a ha ri ku suhi ni Xikwembu; a nga ri kusuhi ka madoroba lamo biha, Sodoma na Gomora.*

Sodoma na Gomora

**GENESA 13:14-17; 15:5, 6, 13-16; 17:1-5, 15-17; 18:20, 21;
19:1-7, 10-17, 24-26**

Manghenelelo: Call a child up front with you. Give the child something—can be anything—a hug, a sweet, something good. Then ask everyone else why that child got it. Explain to the children that you did not pick that child for any special reason. The child was not extra-special, or extra-good; you just felt like giving someone something. Then say, “Xana u tshama u amukela xilo lexinene lexi u nga faneriwiki ka xona? Xikwembu xa hi nyika swilo leswinene swo tala leswi hi nga faneriwiki ku swi amukela. Xa nyika, hayi hikwalaho ka vunene bya hina, kambe hikuva Xi kahle na swona Xi na rirhandzu. I ncini rito leri hi ri tirhisaka ku hlamusela rirhandzu ro hlawuleka leri? Tintswalo—musa wa Xikwembu ka vadyohi lava nga faneriwiki.

Xitori: Vhiki leri, hi ta dyondza hi ta vavanuna vo fana lava humeke xitori xa vhiki leri hundzeke—Abram na Lot, na ndlela leyi Xikwembu xi nyikeke *tintswalo* ka Lot. Kute loko Lot na Abram va hambanyisile tiko ra vona, Xikwembu xi vurile na Abram. Xi tshembisile nakambe ku n’wi nyika tiko hinkwaro ra Kanana ni ku n’wi tirhisa ku endla tiko lerikulu.

Ritshuri

(Va kombise xibokisinyana xa misava. Ringeta ku hlaya swiphemu swa misava na vona.) Va byeleni, “Ehleketeta swiphemu swingani swa misava a swi ta va kona ensin’wini yin’we. Ivi ehleketeta swona swi katsanile na swiphemu swa misava hinkwayo emisaveni! I vana vanyingi lava Xikwembu xi tshembiseke ku va nyika ka Abram!”

Xifaniso 1-1

U kota ku vona tinyeleti tingani etilweni na vusiku emunyameni? Vusiku byin’wana, Xikwembu xi fambisile Abram ehandle ka tendze ra yena; xi n’wi byerile ku vona henhla ku langutela loko a ta va a kota ku hlaya tinyeleti. Ringeta ku swi endla siku rin’wana vhiki leri; vona u kota ku hlaya tinyeleti tingani. Tsundzuka, u nga vona tinyeleti tin’wana ntsena—ku na to tala ngopfu leti a hi kotiki ku ti vona! Xikwembu xi tshembisile Abram, hambi Abram a nga si va na n’wana, leswaku vatukulu va yena a va ta tala ku kotisa tinyeleti!!

Genesa 15:6 yi hi byela leswaku Abram u pfumerile Xikwembu ku n’wi nyika n’wana ni ku rhuma Muponisi hi vana va yena. Hikwalaho ka Abram u pfumerile Xikwembu, Xikwembu xi n’wi amukerile *tani hi loko* a nga ri na xidyoho. Abram a ri mudyohi, kambe hikwalaho ka ntshembo wa yena ka Xikwembu, Xikwembu xi n’wi hlayile tani hi la lulameke. Abram a nga lulameriwangi ka ku rivalela loku ka Xikwembu ka swidyoho swa yena—a swi ri *tintswalo ta Xikwembu*. Xana u fana na Abram? U tiva leswaku a wu koti ku tiponisa ka swidyoho swa wena? Xana u pfumela leswaku Xikwembu xi rhumile Muponisi hi Abram ku ku ponisa ka Satan, xidyoho, ni rifu?

Xifaniso 15

Loko Abram a ri na malembe ya 99, Xikwembu xi vulavule nakambe na yena hi tintsumi. Xi cincile vito ra Abram ka Abraham, ri vula “tatana wa vana vo tala ngopfu.” Na swona, Xi cincile vito ra Sarai, nsati wa Abram, ka Sara, hikuva Sara ri vula “manana wa matiko.” Xikwembu a xi va tshembisa leswaku Abraham na Sara a va ta va papa ni mhani wa mamiliyoni ya vatukulu. A va si kuma n’wana wun’we! Abraham a ri na malembe ya 99! Sara u hlekile loko u swi twile. Kambe a ku na nchumu lowu xi tsandzaka!

Ndzi ku byerile swin’wana leswi humeleleke ka Abraham, kambe ku humelela yini ka Lot? Xana mi tsundzuka leswaku Lot u rhurile ku suhi ni madoroba yimbirhi leyi biheke? Mavito ya madoroba leyi a yi ri Sodoma na Gomora. Xikwembu a xi kwatile ni madoroba leyi biheke lama ka nkarhi wo leha. Ka nkarhi wo leha, Xikwembu xi lehisile mbilu ni vanhu

valavo ku va nyika nkarhi ku hundzuka swidyoho swa vona. Kambe sweswi, Xi hlawurile leswaku a xi nga ha voni xidyoho xa vona. Tsundzukani leswaku Xikwembu xi yimerile malembe ya 120 ka vanhu ku hundzuka loko Noa u hanyile? Kambe emakumu, Xikwembu xi fanerile ku va avanyisa. Minkarhi yin'wana, u nga ehleketa leswaku Xikwembu xi honisa xidyoho xa wena, hikuva a wu avanyisiwangi. Kambe siku rin'wana Xikwembu xi ta avanyisa vudyoho hinkwabyo, hambu loko a xi swi endli sweswi. A ku na munhu la kotaka ku balekela ku avanyisiwa ka xidyoho xa yena.

Xifaniso 2-4

Genesa 19 yi hi byela leswaku Lot a rhurile exikarhi ka madoroba leyi biheke lama loko u amukerile vayeni vambirhi. A va ri vambirhi va tintsumi letinene ta Xikwembu. Xikwembu xi va rhumile ka Sodoma ku laya Lot ni ndyangu ya yena hi ta ku avanyisa ka Xikwembu Xikwembu xi tivile leswaku Lot u xi pfumerile, hambu loko Lot u tshamile ni vanhu lava hombolokeke valavo.

Xifaniso 2-5

Vanhu lava va tikurisile, va dyile swo tala ku tlurisa swilaveko swa vona, a va nga ri na rirhandzu eka swilaveko swa van'wana. Vavanuna ni vavasati va endlile swilo swo biha swin'we. A va nga ri na mhaka na Xikwembu. A va tikhomelangi mimiri ya vona, ku fana na vanhu vo tala namuntlha. Misava hinkwayo ya hina yi chavisiwa hi vuvabyi lebyo biha hikwalaho ka vanhu va arile makungu ya Xikwembu evuton'wini bya vona.

Xifaniso 2-6

Xikwembu xi nyikile Lot ni ndyangu ya yena ndlela ya ku baleka dorobo ni tintsumi timbirhi. Xikwembu a xi ponisangi Lot, nsati wa yena, ni vanhwanyana vambirhi va yena hikuva va kahle. Lot a ri mudyohi, hambu loko a nga hanyangi ku fana ni vanhu va Sodoma. Kambe Lot u pfumelerile na Xikwembu leswaku a ri mudyohi; u tshembile tintswalo ta Xikwembu eka yena. Tintsumi ta Xikwembu ti fambisile Lot ehandle ka madoroba leyi biheke yi nga si herisiwa. Xikwembu xi tshama xi ponisa vanhu lava xi pfumelaka.

Xifaniso 17

Loko Lot u humile enkhombyeni, Xikwembu xi onhile Sodoma na Gomora. Xikwembu xi vengaxidyoho. Ku fana ni loko Xikwembu xi onhile misava hi ndhambi enkarhini wa Noa, sweswi xi onhile vanhu lava dyoheke lava hi ndzilo. Ka 2 Peter 2:6, Xikwembu xi hlamusela ku onha ka madoroba leyi tani hi xikombiso xa leswi nga ta humelela ka vadyohi. Hinkwavo lava dyohaka va ta ya siku rin'wana etiveni ra ndzilo ku avanyisiwa hi xidyoho xa vona. Ku fana na vanhu va Sodoma na Gomora va file hi ndzilo, na wena, u ta ya etiveni ra ndzilo siku rin'wana, ehandle ka loko u pfumela tintswalo ta Xikwembu ku ku ponisa ka xidyoho xa wena.

Xifaniso 16

Kambe, xilo xo vilela xi humelerile. Kungaku loko tintsumi ti tekile Lot, nsati wa yena, ni vanhwanyana vambirhi va yena ehandle ka Sodoma, tintsumi ti va lerisile leswaku a va languti ndzhaku, kambe va tsutsuma ka tintsava. Kambe nsati wa Lot a nga yingisangi. Xikwembu xi tivile leswi nge ndzeni ka mbilu ya nsati wa Lot. Nsati wa Lot a ri fana na Kayin. A nga tshembangile Xikwembu. Xikwembu xi tivile hikokwalaho ka yini u languterile ndzhaku. U languterile ndzhaku hikuva u tsakerile tindlela ta xidyoho ta vanhu va Sodoma. A nga lavangi ku siya. U hungukile ku honisa xileriso xa Xikwembu hikuva, loko u vonile ndzhaku, Xikwembu xi n'wi hundzukile eka tshuka ra munyu! U file kwale hikuva u languterile ndzhaku.

Xikwembu xi fana namuntlha na leswi a xi ri xi swona nkarhini wa Abraham na Lot na Sodoma na Gomora. Xi tsundzuka xi tlhela xi hlayisa switshembiso swa xona ku katekisa lava xi tshembaka. Na swona, Xi tsundzuka ku avanyisa lava xi yingisiki.

Wena, u fana ni mani? Loko u titsongahatile, u ta vula leswaku u fana ni nsati wa Lot. U mudyohi na swona, u tsakela xidyoho xa wena. A wu ringeti ku endla ku lulama. A wu ringeti ku endla leswi Xikwembu xi swi lavaka. Kambe kumbe xana Xikwembu xa ku komba leswaku swilo leswi I ntiyiso ka wena. Xana u ta pfumelelana na Xikwembu? Xana u ta xi pfumela leswaku u mudyohi? Xana u ta pfumela leswaku xi ta ku avanyisa hi laha ku nga heriki etiveni ra ndzilo ka swidyoho leswiya? A wu koti ku hakela swidyoho leswiyo, kambe u lava tintswalo ta Xikwembu ku ku ponisa. U pfumelelana leswaku a wu faneriwanga ku amukela tintswalo? U faneriwile ka ku avanyisa, kambe Xikwembu xi ta ku nyika tintswalo loko u pfumela Muponisi ku ku ponisa ka swidyoho swa wena.

Namuntlha, van'wana va n'wina, mi lunghile ku ponisiwa, hikuva Moya lowu Kwetsima wa ku byela leswaku swilo leswi i ntiyiso. Ndzi lava ku mi nyika nkarhi sweswi ku komba loko u lava ku ponisiwa. Sweswi, ndzi kombela hinkwenu ku tsipa mahlo. Loko a wu si tshama u ponisiwa, kambe u lava ku ponisiwa sweswi, hi lava ku vulavula na wena ni ku ku kombisa ndlela ya ku ponisiwa eBibeleni. Loko wa swi lava sweswi embilwini ya wena, tlakusa voko ra wena...

Review Questions

1. Xikwembu xi tshembisile yini ka Abram? *A xi ta n'wi nyika tiko hinkwaro ra Kanana. U ta va tatana wa matiko. Vana va yena a va ta tala ku tlula tinyeleti.*
2. Vito lerintshwa ra Abram a ri yini? *Abraham*
3. Xikwembu xi nyikile vito lerintshwa rihi ka Sarai? *Sara*
4. Abraham a ri na malembe mangani? *99*
5. Mavito ya madoroba leyi Lot u tshemeke ha kona a yi ri yini? *Sodom and Gomorrah*
6. Hikokwalaho ka yini Xikwembu xi yimile ku avanyisa vanhu va Sodoma? *Xi na rirhandzu. Xi nyika vanhu nkarhi ku hundzuka xidyoho xa vona.*
7. Xikwembu xi kombisile Abraham njhani leswaku u ta va ni vana vo tala leswaku a nge koti ku va hlaya?—tindlela timbirhi *1—ritshuri ra lwandle; 2—tinyeleti ta tilo*
8. Vamani va tile ku vakela Lot? *Tintsumi timbirhi*
9. Hikokwalaho ka yini va tile ka Lot? *Ku n'wi laya no n'wi pfuna ku baleka ku avanyisa.*
10. Xikwembu xi onhile Sodoma na Gomora njhani? *Hi ndzilo.*
11. Lot u tekile vamani na yena loko u balekile? *Nsati wa yena ni vanhwanyana vambirhi.*
12. Swi humelerile yini ka nsati wa Lot? *U hundzukile tshuka ra munyu.*
13. Hikokwalaho ka yini nsati wa Lot u hundzukiwa eka tshuka ra munyu? *A nga yingisanga Xikwembu hi ku languta ndzhaku ka dorobo.*
14. I ncini tintswalo? *musa wa Xikwembu ka vadyohi lava nga faneriwiki*
15. Xikwembu xi nyika tintswalo ka mani? *Hinkwavo lava xi pfumelaka.*

Isak
GENESA 21:1-3; 22:1-19

Manghenelelo: Namuntlha, ndzi ta mi nyika xikambelo ku kambisisa loko u yingisile kwala ka Xikolo xa Sonto. Ndza mi lava ku tsala mavito ya vanhu hinkwavo exitorini xin'wana ni xin'wana na leswi humeleleke ka vona. Ndza mi lava ku ndzi byela leswi u swi dyondzeke hi ta Xikwembu na hi ta wena. Na swona, hlaya vese yin'wana ni yin'wana leyi hi yi dyondzeke kwala...ndzo bula ntsena. Ndzi nga ka ndzi nga ku nyiki xikambelo. A xi ta va xikambelo xa nonoha *ngopfu*, hi swona? Minkarhi yin'wana hi na swilo swo tika evuton'wini, ku fana na xikambelo. Namuntlha, hi ta dyondza hi ta xikambelo lexikulu ngopfu lexi teke evuton'wini bya Abraham. A xi ri xikambelo xa ripfumelo ra yena! Na swona, hi ta dyondza hi ta Xikwembu xo tshembeka lexi Abraham a xi tshembeke.

Xifaniso 2-2

Abraham na Sarah a va dyuhale ngopfu ku va ni vana. Abraham a ri na malembe ya 100! Sara a ri na malembe ya 90! Sara u hlekile Xikwembu loko xi te leswaku u ta va na n'wana. U tivile leswaku a swi nga koteki eka malembe ya 99.

Xifaniso 3-1

Kambe a ku na nchumu lowu tsandzaka Xikwembu; xi kota ku endla hinkwaswo! Sara a ri na n'wana wa mufana ku fana na xitshembiso xa Xikwembu. Abraham na Sarah va thyile n'wana wa vona Isak.

Xifaniso 3-2

Isak u kurile ku va jaha. Tatana ni mhani wa yena va n'wi rhandzile. Abraham u pfumerile leswaku switshembiso hinkwaswo swa Xikwembu hi ta Muponisi lowu nga ta ta a swi ta humelela hi Isak ni vatukulu va yena. Mbilu hinkwayo ni ntshembo wa Abraham a wu ri ka Isak. Isak a ri n'wana wun'we ntsena wa yena.

Xifaniso 4-1

Siku rin'wana Xikwembu xi byerile Abraham ku endla xilo xo nonoha ngopfu. A xi hlamarisile Abraham. Genesia 22:2 yi vula leswi Xikwembu xi swi vuleke. Xi ku ka Abraham, "Teka n'wana wa wena, loyi a nga swakwe ka wena, loyi u n'wi rhandzaka, a nga Isak, u ya etikweni ra Moriya, u n'wi tlhavela kona egandzelweni, entshaveni yin'wana leyi ndzi nga ta ku kombisa yona." Wow! Ehleketa hi ta leswi a swi ta humelela! Xikwembu xi lavile Abraham ku nyika n'wana wa yena, la nga swakwe ka yena, tani hi gandzelo hi rifu?! Xana Xikwembu xi cincile miehleketo ya xona hi ta Isak ni switshembiso swa xona? Xikwembu xi nga hlayisa switshembiso swa xona hi Isak njhani loko Abraham u n'wi dlayile? Xana Xikwembu a xi ri na mbilu ya mona?

Xikwembu a xi nga mbilu ya mona; Xi tshama xi kwetsimile, xi kahle. Xikwembu a xi kambela Abraham ku vona loko a rhandzile Isak ku tlula Xikwembu.

Abraham u swi tekile njhani? Hambu loko Xikwembu a xi kombelela Abraham xilo xo nonoha ngopfu, Abraham a nga kanakanangi kumbe ku vutisa Xikwembu. U amukerile leswi Xikwembu xi swi vuleke. Xana a wu ta kota ku swi endla? Abraham u swi kotile, hikuva u tivile ni pfumerile Xikwembu. U tivile leswaku Xikwembu xi nga ka xi nga hambi. U pfumerile leswaku Xikwembu a xi ta ha hlayisa rito ra xona. Abraham a ri munhu ku fana na wena. Xikambelo lexi a xi ri nonoha ngopfu ka yena, kambe Abraham u vekile ntshembo wa yena ka Xikwembu. U tivile leswaku Xikwembu xi nge tshuki xi feila! Vaheberu 11:9 yi vula leswaku Abraham u pfumerile leswaku hambu loko u dlayile Isak, Xikwembu a xi ri na matimba ku n'wi pfuxa hambu ku ri ku feni. Xana u na ripfumelo ka Xikwembu ku fana na swona? U pfumela hinkwaswo leswi Xikwembu xi swi vulaka eritweni ra xona ka wena? Abraham u swi pfumerile!

Xifaniso 4-2

Abraham u tilunghisele ku ya entshaveni ku endla Isak gandzelo. Ehleketa hi ta Isak—kumbe xana u vonile magandzelo yo tala. Ha ri karhi a famba na papa wa yena entshaveni, u vonile tihunyi, ndzilo, ni ripanga. Kambe a nga vonangi xinyimpfana!

Xifaniso 1-3 and 1-6

Isak u tivile leswaku hakelo ya xidyoho I rifu. U tivile leswaku xidyoho i hinkwaswo leswi hi swi vulaka, leswi hi swi endlaka, kumbe leswi hi swi ehleketaka leswi nga tsakisiki Xikwembu. Swikombiso swa swidyoho i ku hamba, ku nga yingisi vatswari, ni ku va ni vutirhandzi ni ku hava musa. U swi endlile swilo leswo hinkwaswo; hakelo ya ku swi endla i rifu hi laha ku nga heriki etiveni ra ndzilo hikuva a wu tsakisangi Xikwembu. Isak u tivile leswaku ndlela yin'we ntsena ku ta ka Xikwembu hi yona a yi ri hi ripfumelo, ku gandzelo ngati ya nyimpfu tani hi gandzelo endzhawini ya munhu ka xidyoho xa yena. Namuntlha, ha ha ta ka Xikwembu hi ripfumelo, ku pfumela rifu ra N'wana wa xona exihamban'weni ku rivalela xidyoho xa hina. Ehleketa namuntlha—xana u tshama u ta ka Xikwembu hi ripfumelo, ku pfumela rifu ra Yesu ku rivalela xidyoho xa wena? Isak u tivile leswaku xinyimpfana xi lavekile ka gandzelo ra xidyoho, kambe a nga kotangi ku twisisa hikokwalaho ka yini a va tekangi nyimpfu na vona! Abraham a nga byelangi Isak leswi Xikwembu xi swi leriseke ka yena ku swi endla.

Xifaniso 4-3

Ka vese 7, loko Isak a vutisa papa wa yena, "Tatana! Ndzilo hi lowu ni tihunyi hi leti, kambe nyimpfu yi kwihi leyo tlhavela?"; Abraham u vule ka vese 8, "N'wana nga, Xikwembu xi ta vona ku tilavela enyimpfu ya mhamba." Abraham u pfumerile Xikwembu ku va nyika swilaveko swa vona.

Medicine

Loko u ya edokotela, a ku nyika muri, xana u ta hola loko a wu teki muri? Hayi! U ta hola ntsena loko u amukela muri, u wu teka ku kondza wa antswa. Ku twa marito ya Xikwembu ntsena swi nge hi pfuni. Loko u twa ntsena, kambe u ala ku *pfumela*, u xi endla Xikwembu muhambi. U fanela u pfumela leswi Xi swi vulaka. Xikwembu xi nge tshuki xi amukela lava alaka ku pfumela ka xona. Xi amukela lava pfumelaka hinkwaswo leswi Xikwembu xi swi vulaka ni lava tshembaka ka xona ntsena, ku fana ni Abraham.

Xifaniso 4-4

Loko va fikile ndzhawu ya gandzelo, Isak u bohiwile, u etlerisiwile eka gandzelo. A ri wanuna, kumbe xana a ri na matimba ku tlula papa wa yena. Kambe u yingisile papa wa yena ni ku rhandza ka Xikwembu hi vutiyimiseri. Xana a wu ta va u kota ku yingisa vatswari va wena ku fana na swona? Abraham u tlakusile riphanga ku n'wi dlaya. Xikwembu xi lerisile Abraham ku nyika Isak tani hi gandzelo; a ku nga ri na ndlela ka Isak ku baleka loko a ri le egandzelweni. Tsundzuka Noa? A xi ri Xikwembu ntsena la koteke ku ponisa Noa ni ndyangu ya yena ka ndhambi. Tsundzuka Lot? A xi ri Xikwembu ntsena la koteke ku n'wi ponisa ni vanhwanyana va yena ka ndzilo leyi onheke Sodoma na Gomora. Sweswi Xikwembu ntsena xi kotile ku ponisa Isak!

Xana ku na ndlela leyi hi kotaka ku tiponisa hi yona ka rifu ni ku avanyisa loku nga heriki ka swidyoho swa hina? Hayi! A hi koti ku tiponisa. Xikwembu xi ta avanyisa swidyoho hinkwaswo. I Xikwembu ntsena la kotaka ku endla ndlela ya ku baleka. U tiva leswi Xikwembu xi swi endleke ka Isak? Swa hlamarisa! Yingisani!

Xifaniso 4-5

Gen. 22:10-12. "Kutani Abraham a tshambuluta voko, a teka mukwana a ku a tlhava n'wana kwe. Kava loko ntsuni ya Yehova yi n'wi vitana yi ri tilweni, yi ku: 'Abraham, Abraham!' Yena a ku: 'Hi mina loyi!' Kutani yi ku: 'U nga yisi voko ra wena eka n'wana, u

nga n'wi endli nchumu; hikuva sweswi ndza swi tiva leswaku u chava Xikwembu, ni leswaku a wu ndzi alelanga n'wana ku, loyi a nga swakwe."

Xikwembu xi ponisile Isak!! Xikwembu xi lerisile Abraham leswaku a nga dlayi n'wana wa yena!! Kambe Isak a nga kotangi ku ponisiwa, handle ka loko a ku ri na gandzelo rin'wana ku ri nyika ka Xikwembu. Abraham na Isak a va nga ri na gandzelo na vona. Se Xikwembu xi nyikile gandzelo rin'wana ematshan'wini ya Isak. Xikwembu xi nyikile hi tintswalo ta xona nyimpfu ya xinuna ematshan'wini ya Isak. Xikwembu xi vangele nyimpfu ya xinuna ku khomiwa hi rimhondzo ra yona eka xihlahla.

Xifaniso 4-6

Abraham u tekile Isak ehansi ka gandzelo; u vekile nyimpfu leyi Xikwembu xi yi nyikeke egandzelweni leswaku yi nga gandzeriwa ematshan'wini ya Isak. Abraham u dlayile nyimpfu; u yi hisile tani hi gandzelo ka Xikwembu. Nyimpfu yi file ematshan'wini ya Isak. Xikwembu xi ponisile Isak hi ku nyika nyimpfu ku fela endzhawini ya yena.

Abraham u vitanile ndzhawu leyi Xikwembu xi nyikeke nyimpfu ha kona, "Yehova-yire" hi leswaku "Yehova u ta nyika." Na swona, Abraham u pfumerile leswaku Xikwembu a xi ta nyika Muponisi ku ponisa munhu ka matimba ya Satan ni ka ku avanyisa ka swidyoho. Sweswi, hi Isak, vakokwana va Muponisi va hlayisiwile. Xikwembu xa tshembeka ngopfu.

Xana u na ripfumelo ku fana ni Abraham? Vo tala va n'wina a mi na rona. Kumbe a wu ta rhandza ku ponisiwa namuntlha ka swilo swo biha hinkwaswo leswi u swi endlaka. Kumbe u twa ku rivaleriwa ka swona; na swona a wu lavi ku ya etiveni ra ndzilo ka swona. Xana a wu ta rhandza ku twa hi ta munhu la feleke swidyoho swa wena, ku fana na nyimpfu leyi feleke ka swidyoho swa Isak? Namuntlha, van'wana va n'wina, mi lunghile ku ponisiwa, hikuva Moya lowu Kwetsima wa ku byela leswaku swilo leswi i ntiyiso. Ndzi lava ku mi nyika nkarhi sweswi ku komba loko u lava ku ponisiwa. Loko u lava ku ponisiwa, un'wana u ta ku komba eBibeleni sweswi ndlela ya ku pfumela ka Muponisi Yesu ku ku ponisa ka swidyoho swa wena. Ndza mi kombela ku tsipa mahlo. Loko a wu si tshama u ponisiwa, kambe u lava ku ponisiwa sweswi, tlakusa voko ra wena...

Review Questions

1. Abraham a ri na malembe mangani loko Isak u velekiwile? 100
2. Sara a ri na malembe mangani? 90
3. Hikokwalaho ka yini Xikwembu xi kotile ku va nyika n'wana hambu loko va kalabyile ngopfu? *Xikwembu xi nga endla hinkwaswo!*
4. Va vitanile n'wana wa vona yini? *Isak*
5. Xikwembu xi komberile xilo xo nonoha xihhi ka Abraham? *Ku dlaya n'wana Isak hi gandzelo.*
6. Abraham u pfumerile leswaku loko u yingisile Xikwembu ku dlaya Isak, u pfumerile leswaku Xikwembu a xi ta endla yini? *Pfuxa Isak eku feni.*
7. Xana a ku ri na ndlela leyi Isak u koteke ku tiponisa ka rifu? *Hayi, a nga kotangi.*
8. I mani la vuleke ka Abraham ku ponisa Isak ka rifu? *Xikwembu*
9. Xikwembu xi nyikile yini ka gandzelo? *Nyimpfu ya xinuna.*
10. Xikwembu xi yi nyikile njhani? *Yi khomiwile hi rimhondzo ra yona eka xihlahla.*
11. Abraham u vitanile ndzhawu leyo hi laha Xikwembu xi nyikeke nyimpfu yini? *"Yehova-Yire: Yehova u ta swi vona."*

Esau na Yakobo**Genesis 25:19-21, 24-27 / 28:10-15 / 29:1 / 37:1-14, 18-20, 24, 28 / 39:1**

Manghenelelo: Tell the kids about a funny dream you had. Vutisa "Xana u tshama u va ni noro wo hlekisa kumbe wo chavisa? Vavanuna va xitori xa hina namuntlha a va ri na miloro yin'wana; miloro leyi a yi hlamarisa ngopfu ku fika leswaku yi dumile, yi tsariwile eBibeleni malembe yo tala! Vonani loko u ta kota ku yingisela miloro u tlhela u kuma leswaku yi vula yini ka Yakob na Yosefa."

Xitori: Xikwembu xi nyikile nsati wa kahle ka Isak, vito ra yena a ri Rebeka. U velekiwile etikweni leri Abraham a tshameke kona Yehova a nga si n'wi fambisa ka Kanana. Isak na Rebeka a va ri na mahahlwa. Xikwembu xi te leswaku hinkwavo va vona a va ta va tiko lerikulu ra vanhu. (09-75) N'wana wa mativula a ri Esau. A ri muhloti wa kahle. U rhandzile ku hlota swiharhi ni swahadyana emasin'wini ni kwale ekhwatini. Switshembiso hi ta Muponisi la nga ta ta a swi fanela ku ta hi Esau hikuva a ri n'wana wo sungula wa Isak. Kutani Muponisi a ta va u va ntukulu wa Esau. Kambe Esau a nga ri na mhaka na switshembiso swa Xikwembu. A nga pfumelangi Xikwembu ku fana na Abraham na Isak. A nga vonangi leswaku a ri mudyohi kumbe leswaku u lavile ku amukeriwa hi Xikwembu. U fambile endleleni ya yena; u hanyile ka misava ntsena.

(76) N'wana wa ndzisana a ri Yakob. U hanyile hi ku miyela etendzeni ra yena; u vonile tinyimpfu ni swihari. Yacob na Esau va hambanile ngopfu kutani a va ri na swiphiso swin'wana leswikulu. (76 & 77) Minkarhi yimbirhi, (nkarhi wun'we exifanisweni lexi), Yakob u xisile boti wa yena Esau, ni Esau u kunguhatile ku dlaya Yakob. (86) Se Yakob a a fanerile ku siya tatana wa yena ni mhani wa yena ekaya eku pona. U sungurile ku endza riendzo ro leha ka Mesopotamia, tiko leri kokwana wa yena Abraham a humeke ka rona.

Map

A ku ri kule ka Kanana ka Mesopotamia; endleleni ya yena, Yakob a fanerile ku etlela etintshaveni. (87 & 88) Vusiku byin'wana, Yakob a ri karhi a etlela, Xikwembu xi n'wi nyikile noro. Minkarhi yin'wana, Xikwembu xi vulavurile na vanhu hi miloro. Sweswi, Xikwembu xi vulavula na hina hi Bibe. A hi lavi ku va ni miloro yo hlawuleka ya swilo leswintshwa leswi Xikwembu xi hi byelaka swona, hikuva hi se hi tiva leswi xi hi byelaka hi Bibe. A hi faneli ku ehleketa hi ta miloro tani hi xilo xo hlawuleka. Miloro i swifaniso ntsena leswi humelalaka loko hi etlela. Kambe, hi fanele hi ehleketa hi ta Bibe tani hi xilo xo hlawuleka. Xana u rhandza ku hlaya rito ra Xikwembu ku twa leswi xi lavaka ku vula swona eka wena? Xana wa tsaka ku hlaya rito ra Xikwembu ku fana na Yakob loko a amukela rito ra Xikwembu enoreni? U fanela ku twa ndlala ku dyondza swo tala ka rito ra Xikwembu ka hina, Bibe.

Xifaniso 20

(Hlaya Genesa 28:12.) Enoreni wa Yakob, a ku ri na phandze leri fambeke ka misava ku fikelela etilweni. Tintsumi ti gonyile ti tlhela ti xika ehansi ka rona. Xikwembu xi kona ehenhla ka phandze. Xikwembu xi kombile Yakob leswaku a xi ta endla ndlela exikarhi ka munhu ni Xikwembu. Xidyoho xa wena xi ku hambanyisile ka Xikwembu hikuva Xikwembu xi kwetsimile. Xi hetisekile, xi venga xidyoho. Kambe Xa ku rhandza; a xi ku lavi ku hambanyisiwa ka xona. Xikwembu a xi kombisa Yakob leswaku Muponisi la nga ta ta a a ta va buloho exikarhi ka munhu ni Xikwembu. Xikwembu xi endlile phandze.

Drowa eka board maphandze

A wu koti ku endla phandze ya wena hi wexe ku ringeta ku fika etilweni. Minkarhi yin'wana hi ringeta ku swi endla. Hi ringeta ku endla swilo swa kahle swo tala hi ku tshemba leswaku swi ta endla phandze ku hi fambisa etilweni loko hi fa. Kambe a swi na mhaka swilo swa kahle swo tala leswi u ringetaka ku swi endla ku tsakisa Xikwembu; phandze ri ta koma ngopfu ku pela goge leyi endlilweke hi xidyoho.

Drowa eka board maphandze

Kambe Xikwembu xi tshembisile leswaku Muponisi u ta ta la nga ta onha Satan na tlherisa vunghana exikarhi ka Xikwembu ni munhu. Muponisi a a ta fana ni phandze leri Yakob u ri voneke leri fikeleleke exikarhi ka misava ni tilo. Hi Muponisi, u nga kota ku va vanghana na Xikwembu kwala emisaveni ni loko u fa.

Xikwembu a xi komba Yakob leswaku nkateko wu ta hi Xikwembu hi xoxe ntsena, ni leswaku Yakob a fanela ku veka ntshembo wa yena ka Xikwembu ntsena. Yakob u pfumerile Xikwembu. U tisoletse leswaku a ri mudyohi na swona, u lavile Xikwembu ku rhuma Muponisi. Yakob a nga fanangi na Esau. U lavile switshembiso swa Xikwembu. A fanela ku hlawula leswaku u ta fana na mani. Namuntlha, u ta hlawula loko u ta fana na Esau kumbe Yakob.

Hikwalaho ka ripfumelo ra Yakob, Xikwembu xi nyikile switshembiso leswi xi swi nyikeke ka Abraham na Isak ka Yakob. Sweswi Muponisi a ta ta hi Yakob, ntukulu wa Abraham. Yakob u tivile leswaku switshembiso swa Abraham na Isak a swi ri swa yena.

Timeline

Malembe yo tala ya hundzile. Yakob u vuyile ka Kanana. A ri na vafana va 12! Wow! Vonani leswi Xikwembu xi swi endleke ku andzisa ndyangu wa Abraham! Un'wana ni un'wana wa vafana valavo a va ta va rixaka lerikulu ra vanhu. Ha ha vitana mavito ya vavanuna lavo "tinxaka ta 12 ta Israel." Israel i vito leri Xikwembu xi nyikeke ka papa wa vona Yakob. Yacob, ntukulu wa Abraham, I Israel sweswi. Hambani namuntlha, hi vitana tiko ra Israel hi vito ra wanuna loyi.

Yacob a ri ni n'wana wun'we la rhandziweke ngopfu hi yena, u vitaniwile Yosefa. Yosefa a ri mufana wa vu-11. (II-1) Papa wa yena u n'wi rungile jesi yo hlawuleka ya ticolor tinyingi ku komba leswaku u n'wana la rhandziweke ngopfu. Yosefa u vonile tinyimpfu na vaboti va yena. (3) Loko vaboti va yena va dyohile, Yosefa u byerile papa wa yena Yakob. Hikuva Yosefa u swi endlile, na hikuva Yosefa a ri n'wana wo rhandziwa ngopfu wa papa wa vona, hinkwavo va vaboti va yena va n'wi vengile.

Drowa eka board miloro

Yosefa a ri na miloro yimbirhi leyi Xikwembu xi yi tirhiseke ku kombisa leswaku Yosefa u ta va mufambisi ni hosi ehenhla ka ndyangu. (2) Enoreni wun'we, hinkwato ta tinyandza ta vaboti va yena ti n'wi khinsamerile. Enoreni wun'wana, dyambu, nhweti, ni tinyeleti ta 11 ti khinsamerile emahlweni ka yena. A nga kotangi ku vona vumundzuku bya yena; a nga tivangi ndlela leyi miloro ya yena yi nga ta humelela hi yona.

Xifaniso 21

Kambe vaboti va yena va n'wi vengile ka swo tala hikwalaho ka miloro ya yena. Siku rin'wana loko a va ri kule ka papa wa vona ni tinyimpfu, vaboti va xisile Yosefa, va n'wi xavisile tani hi hlongha a Egipta. Yosefa, loyi Xikwembu xi n'wi tshembiseke leswaku u ta va hosi, u vile hlongha e Egipta. U hambanyiwile ka ndyangu wa yena ni tiko ra yena! U ta twa njhani loko a wu fanela ku ya etikweni rin'wana ku hava ndyangu wa wena ku tirha tani hi hlongha? U ta twa ku vilela, ku chava, ku lava vanghana. Kambe Xikwembu xi hetisisa switshembiso swa xona hinkwaswo. Xi tiva vumundzuku. Xi tiva vumundzuku bya wena. Xana u lava ku tiva leswi nga ta humelela ka Yosefa e Egipta?

Tana vhiki leritaku, hi ta mi byela leswi humelelaka ka Yosefa. U nge tivi hi ta vumundzuku bya Yosefa ku kondza u ta vhiki leritaku! Kambe u nga tiva hi ta vumundzuku bya wena namuntlha. Ku ta humelela yini ka wena loko u fa? Xana u ta ya etilweni na Xikwembu hikuva u pfumerile rito ra xona na switshembiso swa xona hi ta Yesu? Kumbe u ta ya

etiheleni hikuva a wu lavangi ku hundzuka swidyoho swa wena? Xikwembu xi tiva nhlawulo leyi u nga ta hlawula. Xa ku vitana sweswi ku teka xiboho ku ta ka xona endleleni ya xona. Van'wana va n'wina mi lunghile namuntlha ku ponisiwa. Loko u serious ngopfu hi ta ku lava ku ponisiwa, u tlhela u twisisa leswaku u lava ku ponisiwa hikwalaho ka swidyoho swa wena, ndzi kombela leswaku mi ta ndzi kombisa hi ku tlakusa voko ra wena. Khensile—ndzi vona mavoko ya n'wina. Mi nga yi veka hansi sweswi. Loko u tlakusile voko ra wena, ndzi ta tiva leswaku u serious loko u ta ku vula na mina ndzhaku ka class. Vula ntsena, "Ndzi lava ku vulavula na n'wina hi ta tilo." Ndza mi tiva hikuva u tlakusile mavoko ya n'wina, kambe ndzi ta mi yimela ku ta ka mina. Ndzi kombela leswaku mi ta swi endla namuntlha, mi nga rivali.

Review Questions

1. I mani vito ra nsati wa Isak? *Rebeka*
2. I mani mavito ya mahahlwa ya Isak ni Rebeka? *Esau na Jakob*
3. I ncini ntirho wa Esau? *muhloti*
4. Hikokwalaho ka yini Jakob u fanerile ku suka kaya? *U xisile Esau; Esau u lavile ku n'wi dlaya.*
5. Ku hambana exikarhi ka Esau na Jakob a swi ri yini (Ku hambana ka ximoya)? *Esau a nga pfumelanga Xikwembu, a nga ri na mhaka hi ta switshembiso swa Xikwembu hi ta Muponisi la nga ta ta. Jakob u vurile leswaku a ri mudyohi; u tshembile Xikwembu. U lavile switshembiso swa Xikwembu hi ta Muponisi.*
6. Jakob u vonile yini enoreni wa yena? *Phandze leri fambeke ka tilo ka misava na tintsumi leti fambeke henhla na hansi ka rona. Xikwembu a xi ri le henhla.*
7. Noro wu vule yini? *Xikwembu xi endlile ndlela ya munhu ku fika tilo hi Muponisi hikuva munhu a nga koti ku fika tilo hi yexe.*
8. Xikwembu xi vurile na Jakob enoreni. Xikwembu xi vulavula na vanhu njhani namuntlha? *Hi rito ra xona, Bibebe, a hi hi miloro.*
9. Jakob a ri na vana va vafana vangani? *12*
10. Vito lerintshwa ra Jakob a ri ri yini? *Israel*
11. Ku na tinxaka tingani ta Israel? *12*
12. I mani la nga ri n'wana wo hlawuleka ngopfu wa Jakob? *Yosefa*
13. Vaboti va Yosefa va twile njhani ka Yosefa hikuva a ri wo rhandziwa ngopfu? *A va ri na mavondzo; va n'wi vengile.*
14. Va endlile yini ka yena? *Va n'wi xavisile ehlonghweni ka Egipta.*
15. U vile hlongha etikweni rihi? *Egipta*
16. Ndzi byele noro wun'we wa yena. *1—tinyandza ta vaboti va yena ti n'wi khinsamerile; 2—dyambu, nhwet, ni tinyeleti ta 11 ti n'wi khinsamerile.*
17. Miloro leyi yi vurile yini? *Yosefa u ta va hosi ya ndyangu wa yena.*
18. I mani la tivaka vumundzuku bya wena? *Xikwembu*

Yosefa eEgipta
GENESIS 39:20 / 41:1-16, 25-41 / 42:1-8 / 43:1-2 / 45:3-9, 25-28 / 46:5-7

Manghenelelo: Hi tshama etikweni ra ntshunxeko, hi laha hi na tinfanelo ha kona ku endla ni ku vula xin'wana ni xin'wana leswi hi swi hlawulaka. Xana u kota ku ehleketa a swi ta va njhani ku va hlongha? Ku hava tinfanelo? Ku va swifuwo swa un'wana—a wu koti ku hlawula leswi u swi endlaka? Namuntlha, hi ta dyondza leswi humelelaka ka n'wana wa Israel la xavisiweke tani hi hlongha eka Egipta. Ku na un'wana la tsundzukaka vito ra yena? Yosefa u tekiwile eEgipta, hi laha u xavisiweke ha kona tani hi hlongha.

Xitori: Hambu loko Yosefa a ri hlongha, u tshamile kahle eEgipta eku sunguleni. Hinkwaswo swi fambile kahle endlwini leyi u tirheke ha kona.

Xifaniso xa nsati wa Potifaro

Kambe loko nsati wa n'wini wa yena u vurile mavunwa hi ta yena, Yosefa u nghensiwile ekhotsweni! A nga ri na nandzu, kambe swilo swo biha swi humelerile ka yena! Yosefa wa vanhu! Xo sungula, vaboti va yena va n'wi vengile; sweswi nsati wo biha u n'wi vavisile na swona. Loko Yosefa a ri le khotsweni, swi vonakarile ingi swi nge koteki leswaku u ta va hosi wa ndyangu wa yena, kambe Xikwembu a xi feilangi Yosefa.

Mavele

Yosefa u ta huma khotsweni njhani? Ndzhaku ka malembe yan'wana, Xikwembu xi rhumile miloro yimbirhi ka Faro, hosi ya Egipta, ku n'wi komba leswi nga ta humelela eEgipta. Enorhweni wo sungula, u yimile kusuhi ni nambu. U vonile tihomu ta nkombo to nona ti humile enambyeni. Endzhaku, u vonile tihomu ta nkombo to ondza ti humile enanbyini. Tihomu to ondza ti dyile tihomu to nona, kambe a ti nonangi. Ti tshamile ti ondza! Ivi, a pfuka. Endzhaku, u etlerile u tlhela u lorha futhi. U vonile swifaki swa nkombo swi mirile erihlangeni rin'we. Swi sasekile swi tele hi mavele. A ri karhi a swi vona, erihlangeni ro fana ku humelele swifaki swa nkombo leswi tshweke. Swifaki leswo tshweke swi dyile swifaki swo saseka! Futhi, u pfukile. Faro u karhateka. A nga tivangi tinhlamuselo ta milorho.

Xikwembu a xi vulavuli ka hina namuntlha emiloreni. Hikokwalaho ka yini? Xikwembu xi vulavula na hina njhani? Xi vulavula na hina hi rito ra xona. Hinkwaswo leswi hi fanelaka ku swi tiva swi le Bibeleni. Faro a nga tivangi Xikwembu, kambe Xikwembu i hosi ya vanhu hinkwavo ni matiko hinkwaya hambo loko a va xi pfumeri. Xi nga tirhisa un'wana ni un'wana ndleleni yin'wana ni yin'wana xi hlawulaka ku endla makungu ya xona. Xikwembu a xi ya ku tirhisa vutomi bya hosi ya Egipta na Yosefa ku endla xin'wana lexi nga ta pfuna Israel.

Xifaniso II-6

U vitanile vanhu lava tlarheke ni vangoma va Egipta, kambe a ku na munhu la twisiseke milorho. Mucheleri wa Faro u vurile, "Ndzi tsundzuka, loko ndzi ri le khotsweni malembe mambirhi lama nga hundza, ndzi lorhile. Mu-Heberu wun'wana u ndzi hlamuserile norho wa mina kutani hinkwaswo leswi a swi vuleke swi humelerile." Xikan'we Faro u vitanile Yosefa. Yosefa u tivile leswaku a nga kotangi ku hlamusela miloro. Yingisela leswi a byeleke Faro ka Genesa 41:16. (*Hlaya.*) U tivile leswaku Xikwembu xi kotile ku hlamusela ka Faro miloro. Yosefa u pfumerile ka matimba ya Xikwembu ni vutlarhi bya Xikwembu. Xikwembu xi nyikile hlamuselo ya miloro ka Yosefa.

Yosefa a ku ka Faro. "Yimbirhi yi na tinhlamuselo to fana. Xikwembu xi ku byerile leswi Xi nga ta endla etikweni ra Egipta. Tihomu ta nkombo to nona (na swona swifaki swa nkombo swo saseka) ti vula leswaku ku ta va malembe ya nkombo ya rifuwo etikweni ra Egipta. Swirhapa swi ta mila, mirhi yi ta tala hi mihandzu, ku tshovela swi ta kula hi mbewu ni mavele. Tihomu ta nkombo to ondza (na swona swifaki swa nkombo leswo tshwa) ti komba

leswaku endzhaku ka malembe ya ndzalo ku ta va malembe ya nkombo ya ndlala. Ku ta pfumala nchumu lowu nga ta mila. Vanhu va ta twa ndlala va tlhela va fa hi ndlala. Xikwembu xi ku nyikile milorho leyi ku ku komba leswi nga ta humelela ku nga ri khale. Xi le ku ku byeleni ku tilunghisa ka ndlala leswaku tiko ra wena ri nga fi." Faro a ri karhi a yingisa, u twile leswaku I nhlamuselo ya milorho. Yosefa a engeta a ku, "Ndzi ehleketa leswi: Kuma munhu wo tlhariha eka Egipta ku hlengeleta swakudya. N'wi pfumeleli, xikarhi ka malembe ya nkombo ya rifuwo, ku aka switlati swa ku hlayisa mapo. Loko malembe ya nkombo ya ndlala ya fika, mi ta va ni mapo yo ringana ya ku phamela vanhu." Hikuva Xikwembu xi nyikile ku twisisa ka Yosefa ku pfuna Faro, Faro a tlakusile Yosefa ehenhla ka tiko hinkwaro ra Egipta. Munhu wun'we la nga ri na nkoka ku tlula Yosefa eEgipta a ri Faro ntsena! Xikwembu a xi rivalangi Yosefa.

Hinkwaswo swi humelerile ku fana na nhlamuselo ya Yosefa ya miloro ya Faro. Egipt a ri ri na malembe ya nkombo ya kahle leyi va veke vafuwi ni swakudya. Ivi ku ta malembe ya nkombo ya ndlala. A ku nga ri na swakudya ematikweni man'wana. Kambe hikwalaho ka Yosefa, eka Egipta, a ku ri ni mbewu yo ringana eswitlatini. Vanhu lava tshameke ku suhi ni lava tshameke kule, va kombele Faro ku va nyika swakudya. Faro u va rhumile ka Yosefa. "Mi pfurile switlati swa Egipta ka vanhu va Egipta ni ka vanhu va matiko man'wana lama teke ku xava swakudya. Egipta va kumile mali hambu emalembeni ya ndlala! Enkarhini wolowo, vaboti va Yosefa ni muti wa yena va twile ndlala ngopfu. A va nga ri na swakudya. Papa wa Yosefa, Israel (tsundzuka vito ra khale ra yena?—Yakob?), u byerile vana va yena ku ya eEgipta ku xava swakudya. Miloro ya Yosefa loko a ri jaha loko vaboti va yena va n'wi khinsamerile a yi ta ta yi humelela!

Xifaniso 22

Loko vaboti va Yosefa va tile ku xava swakudya ka yena, a va n'wi tivangi. Malembe yo tala ya hundzile ha mpfhuka va n'wi vona; sweswi Yosefa u vonakala ku fana na muEgipta! Kambe Yosefa u va tivile. Va tile, va n'wi khinsamerile, ku fana na miloro ya khale ya Yosefa. Yosefa a nga va tivisangi leswaku a ri Yosefa xikan'we. Loko va tile nkarhi wa vumbirhi ku xava swakudya, u va tivisile leswaku a ri boti wa vona. U rile loko u hlanganisiwile na vona.

Hikokwalaho ka yini u rile? Yosefa u pfumerile leswaku Xikwembu xi endlile hikwaswo hambu loko vaboti va yena va n'wi dyohele. Yosefa u rile hikuva u hlamarisiwile hi ndlela leyi Xikwembu xi hundzuluxeke hinkwaswo leswaku swi sasekile emahlweni ka xona. U hlamuserile ka vona leswaku Xikwembu xi tirhisile hambu swidyoho swa vaboti ku tisa leswinene. Hikuva vaboti va Yosefa va n'wi xavisile tani hi hlongha eEgipta, malembe yo tala ndzhaku, loko ndlala yi tile, Yosefa a ri kona ku hlayisa muti wa yena ka ndlala. Yosefa u nyikile swakudya ka vaIsrael enkarhini wa ndlala. Xikwembu xi tirhisile Yosefa ku hlayisa muti wa Muponisi la nga ta ta.

Hinkwavo va vaboti va Yosefa ni papa wa vona, Yakob, va endzile a Egipta ku tshama na Yosefa. Sweswi vana hinkwavo va Yakob va vitaniwile vana va Israel, kumbe va-Israel. Swilo swo nonoha ngopfu leswi humeleleke ka Yosefa swi hundzuluxiwile ku va xiphemu xa nkoka xa makungu ya Xikwembu. Xana a wu ta va u fana na Yosefa? A wu ta va u kota ku rivalela lava ku vaviseke?

Xikwembu xi tiva leswi nga ta humelela; xi tshama xi hlayisa switshembiso swa xona. Xana wa swi pfumela. Loko xin'wana xo biha xi humelela ka wena, u ta dzunisa Xikwembu hi ku tiva leswaku xi kunguhata leswinene ka wena? Kumbe u ta venga Xikwembu, u xi sola ka hinkwaswo swo biha leswi humelelaka ka wena? U fanela ku pfumela Xikwembu leswaku xa ku rhandza na swona, xi fambisa swilo hinkwaswo. Kambe xidyoho xi onhile misava. Hikwalaho ka vanhu va endla xidyoho, minkarhi yin'wana swilo swo biha swi humelela ka hina. Minkarhi yin'wana ku vaviseka ku kona emisaveni hikwalaho ka xidyoho. Kambe Xikwembu a xi hi lavi ku vaviseka. Xa hi lava ku ta ka xona ni ku hundzuka swidyoho swa

hina. Xa hi lava ku vula leswaku hi vadyohi. Xana u swi endlile? Loko u fa, xana u ta ya etilweni ka xikwembu hikuva u pfumerile rito ra xona ni switshembiso swa xona hi ta Yesu? Kumbe u ta ya etiheleni hikuva a wu nga ri na vutiyimiseri ku hundzuka swidyoho swa wena?

Van'wana va n'wina mi lunghile namuntlha ku ponisiwa. Loko u serious ngopfu hi ta ku lava ku ponisiwa, u tlhela u twisisa leswaku u lava ku ponisiwa hikwalaho ka swidyoho swa wena, ndzi kombela leswaku mi ta ndzi kombisa hi ku tlakusa voko ra wena. Khensile—ndzi vona mavoko ya n'wina. Mi nga yi veka hansi sweswi. Loko u tlakusile voko ra wena, ndzi ta tiva leswaku u serious loko u ta ku vula na mina ndzhaku ka class. Vula ntsena, "Ndzi lava ku vulavula na n'wina hi ta tilo." Ndza mi tiva hikuva u tlakusile mavoko ya n'wina, kambe ndzi ta mi yimela ku ta ka mina. Ndzi kombela leswaku mi ta swi endla namuntlha, mi nga rivali.

Review Questions

1. Xilo xo biha xihlala xi humelerile ka Yosefa eEgipta? *U nghenisiwile ekhotsweni.*
2. I mani vito ra hosi ya Egipta? *Faro*
3. Faro a ri na miloro yingani? *2*
4. Miloro ya yena a yi ri yini? *1—tihomu ta 7 to ondza ti dyile tihomu ta 7 to nona; 2—swifaki swo tshwa swa 7 swi dyile swifaki swo saseka swo 7*
5. Miloro yi vurile yini? *Ku ta va ni malembe ya 7 ya ndzalo; swi ta landzeleriwa hi malembe ya 7 ya ndlala.*
6. I mani la nga kotangiki ku hlamusela miloro ya Faro? *Vanhu lava tlariheke ni vangoma hinkwavo va Egipta.*
7. Yosefa u tivile nhlamuselo ya miloro njhani? *Xikwembu xi n'wi kombisile leswaku yi vurile yini.*
8. Faro u hakerile Yosefa njhani hikwalaho ka nhlamuselo ya miloro ya yena? *Yosefa u vile hosi ya vumbirhi ya Egipta.*
9. Yosefa u endlile yini leswaku swakudya swi ta ringana ka hinkwavo? *U hlayisile swakudya emalembweni ya kahle ka malembe yo biha.*
10. Yosefa u vonile vaboti va yena nakambe njhani? *Va tile e Egipta ku xava swakudya.*
11. Hikwalaho ka yini Yosefa a nga kwatangi na vaboti va yena, u kotile ku va rivalela? *U pfumerile leswaku Xikwembu xi hundzuluxile hinkwaswo ka leswinene.*
12. Vaboti va Yosefa ni papa wa yena va endlile yini? *Va tile ku tshama na Yosefa e Egipta.*
13. Vana va Abraham, Isak, na Yakob va vitaniwile yini? *Vana va Israel, va-Israel.*

Moxe

EXODUS 1:6-11 / 2:1-22 / 3:1-20 / 4:13-20, 27-31

Manghenelelo: Hi se hi dyondzile switori swa buku hinkwayo ya Genesa. A hi dyondzile swo tala hi ta Xikwembu ka rito ra Xona. Ku na un'wana wa n'wina la kotaka ku tsundzuka swin'wana swa vanhu kumbe switori leswi mi swi tweke? Namuntlha hi ta sungula ku dyondza buku ya vumbirhi ya Bibe. Yi vitaniwile Eksoda. Eksoda swi vula "ku huma." I xitori xa ndlela leyi Xikwembu xi humesile vanhu vo hlawuleka va xona, Va-Israel, handle ka Egipta. U nga vutisa, "Xi va humesile? Ndzi ehleketile leswaku va yile eEgipta!" U vula ntiyiso.

Xitori: Muti wa Yosefa wu tile ku tshama na yena eEgipta. Malembe yo tala ndzhaku, Yosefa u file kwale Egipta. Vaboti va yena ni mindyangu ya vona ya tshamile kona malembe yo hlaya. A va vuyangi etikweni leri Xikwembu xi tshembiseke ku nyika rona ka Abraham, Isak, na Yakob. Xitori xa hina namuntlha xi sungula hi vo malembe ya 350 ndzhaku ka loko Israel a tile ku tshama eEgipta. Xitori xa Israel xi sungula ka Eksoda, enkarhini wolowo, a va tshamile eEgipta. A va ri na vutomi bya kahle eku sunguleni eEgipta. A va ri na vana vo tala. Va fuwile swo tala—tihomu, timbuti, ni tinyimptu tinyingi. Kambe swilo swi cincile.

Ku tile hosi yi vitaniwile Faro la nga tivangiki Yosefa. A nga ri na nkhenso ka Yosefa ka ku hlayisa Egipta ka ndlala i khale. Kambe leswi u swi tiveke, a swi ri leswaku a nga rhandzangi matimba ya Israel. U ehleketile leswaku vaIsrael a va tele ku tlula vanhu va yena. Loko Egipta yo va na nyimpi, u ehleketile leswaku VaIsrael va nga joina valala va yena, va nga hlula Egipta!

Xifaniso 1-1

Hi leswaku u ta kota ku lawula VaIsrael, Faro u endlile swituku-ndzuwa swa Yosefa, va-Heberu, ku va makhumbi ma va-Egipta! Va endlile ku tirha ngopfu; va hlupekile ngopfu. Xana u tiva la tumbuluxeke makungu ya Faro? A ri Satan. Satan u lavile ku onha Israel, hikuva u tivile leswaku Xikwembu xi tshembisile ku rhuma Muponisi hi Israel, ni leswaku Muponisi u ta hlula Satan. Satan a nga lavangi un'wana ku ponisiwa ka matimba ya yena. Loko a wu ponisiwangi, wa ha kona emutini wa Satan. A nga ku lavi ku ponisiwa ka matimba ya yena, na wena. U hlongha ra Satan, ku fana na Israel ka Egipta. Ndzi kombela leswaku mi ta ehleketile hi ta swona namuntlha. Xana a wu lavi ku va hlongha, hi swona? Kumbe u ta hlawula ku pfumela ka Yesu namuntlha ni ku huma vuhlongweni bya Satan. Hambu loko Faro a ri na mona ka vaIsrael, va andzile ngopfu! A va ri na vana vo tala! Faro a nga swi rhandzangi, kutani u lerisile leswaku n'wana wa mufana un'wana ni un'wana u ta hoxiwa enambeni leswaku va ta dlawa hi tingwenya kumbe hi ku **nyupela/mbombomela**. A wu ri nkarhi wo vilela ngopfu wa Israel. Vafana—swi vula leswaku loko a wu hanyile kwale, u nga ha kumeki sweswi.

Xifaniso 1-2

Kambe, vatswari vambirhi va Israel va hlawurile ku tshemba Xikwembu ematshan'wini ya ku yingisa Faro. A va dlayangi xihlangi xa mufana xa vona, la vitaniweke Moxe. Yokebed, mhani wa Moxe u tekile Moxe, u n'wi vekile ebasketini yo hlawuleka leyi nga ta n'wi hlayisa enambeni.

Xifaniso 1-3

U vekile baskiti enambeni, na sesi wa Moxe, Miriam u tumbetile **exikokombeni (ebyasini)** etlhelweni ra nambu ku langutela baskiti. Loko Faro u kumile leswi Yokebed u swi endleke, a ta n'wi dlaya! Yokebed a ri na ripfumelo ro tala. Xana a wu ta kota ku pfumela Xikwembu hambu loko swi ku tisile eku feni?

Xifaniso 1-4

Ivi, xilo xo hlamarisa xi humelerile ka Moxe! N'wana wa wanhwana wa Faro u tile enambeni ku hlamba, kutani u kumile Moxe ebasketini ya yena! U ta endla yini? Xana u ta n'wi dlaya ku kotisa leswi papa wa yena u swi leriseke? Moxe a rila, n'wana wa Faro u n'wi twele vusiwana, se u hlawurile ku n'wi kurisa. Ivi Miriam u endlile xilo xa vunhenha ngopfu. Miriam u fambile ku n'wana wa Faro, a ku, "Xana ndzi nga ya ndzi ku vitanela emuan'wisi exikarhi ka vavasati va va-Heberu, o ta ku an'wisela xihlangi-ke?" (Eksoda 2:7)

Xifaniso 1-5

N'wana wa Faro u pfumelelanile na makungu ya Miriam. Xana u nga bvumba leswaku Miriam u kumile mani ku mamisa ni ku kurisa xihlangi Moxe? Loko a wu ri Miriam, u ta vitana mani? Miriam u kumile Yokebed—mhani wa Moxe! Se Moxe u kurile endlwini ya mhani wa yeni ku kondza a ri mufana lowuntsongo. Ivi u fambile ku tshama exigodlweni na n'wana wa Faro.

Xifaniso 1-6

Xana Xikwembu a xi kahle ku ponisa mufana lowuntsongo wa Vaheberu loyi, ku n'wi sirhelela? Xana u ta va u kota ku va ni vunhenha ku fana na Miriam? Swa hlamarisa leswaku Xikwembu xi tirhisile sesi wa Moxe ni n'wana wa Faro ku sirhelela Moxe!

Xifaniso 2-4

Moxe u kurile, kute loko a ri nkulukumba, u ringetile ku pfuna VaIsrael enhlomulweni wa vona, kambe u feirile. U feirile ngopfu leswaku u fanerile ku siya Egipta. U fanerile ku ya tumbeta malembe ya 40 emananga, hi laha u voneke tinyimpfu ha kona. I mani la nga ta kota ku pfuna VaIsrael sweswi?

Xifaniso 2-5

Siku rin'wana Moxe a ri karhi a vona tinyimpfu, u vonile xilo xo chavisa. U vonile xihlahla lexi tshwaka. Hambi loko xi tshwa, a xi helelanga! Xa tshwile, kambe xa ha vonakala ku fana na loko xi ri xa rihlaza. Hikwalaho ka yini ndzilo a wu nga onhangi xihlahla?

Moxe u fambile ku suhi ku kuma nhlamulo, ni rito ra Xikwembu ri vulavule na yena e xihlahlani! Moxe a nga tivangi leswaku Xikwembu xi kona ku kondza Xikwembu xi vulavule na yena exikarhi ka ndzilo! Xikwembu xi byerile Moxe ku humesa tintangu ta yena tani hi mfuno wa nhlonipho ka Xikwembu, la kwetsimisaka, la hetisekeke. Moxe u swi endlile, ku komba ku yingisa ka yena ka vuhosi. Xikwembu xi byerile Moxe leswaku xi hlawurile Moxe ku humesa VaIsrael ehandle ka vuhlongha eEgipta ni ku va fambisa etikweni leri Xikwembu xi ri nyikeke ka Abraham.

A wu ta endla yini loko Xikwembu xi ku byerile swona? U ta hatlisa ku yingisa Xikwembu kumbe u ta xi kanakana? Moxe u chavile ku vuya ka Egipta. U feirile kan'we loko u ringetile ku pfuna vanhu va yena. U tivile leswaku a nga ri na matimba ku ponisa Israel ka Faro. Se Xikwembu xi nyikile Moxe switshembiso swo tala ni mimfuno yo tala ku kombisa Moxe leswaku xi ta va na yena, ni xi ta pfuna Moxe ku ponisa VaIsrael. Xikwembu xi na rirhandzu. Xi kotile ku lerisa Moxe ntsena ku xi yingisa, kambe xi pfunile Mose leswaku a nga chavi.

Xifaniso 2-6

Ivi Moxe u vutisile...(Eksoda 3:13-14) Vito leri ri vula yini? Vito ra "Loyi-a-nga-kona" ri hlanganisa nhloko! "Loyi-a-nga-kona" ku endla yini? Vito "Loyi-a-nga-kona" ri vula leswaku Xikwembu xi kona, xi na matimba ku endla xin'wana ni xin'wana, ku katsa ku ponisa Vaisrael ka vuhlongha.

Kambe Moxe wa ha chavile. Vaisrael va arile ku pfuna ka yena nkarhi wun'we khale. A va ta n'wi pfumela njhani sweswi? U byerile Xikwembu ku rhuma un'wana la n'wi tluleke. Moxe a nga tshembangisa Xikwembu. A nga ri na vutiyimiseri ku endla leswi Xikwembu xi swi

laveke. Loko Xikwembu xi ku lava ku endla xin'wana, xana u ta xi byela ku hlawula un'wana, kumbe u ta yingisa?

Xikwembu xi kwatile na Moxe hikwalaho ka ku lwa ka yena na xona, kambe xi tshembisile ku rhuma Arone, boti wa nkulukumba wa Moxe, ku n'wi pfuna. Xana u vona rirhandzu ra Xikwembu? Xi kotile ku cukumeta Moxe, kambe xi ha hlawurile ku n'wi tirhisa; hambi xi n'wi nyikile ku navela ka yena leswaku a nge chavi!

Xifaniso 3-1

Arone u tile ku hlangana na Moxe emananga. Swin'we, va vuyile eEgipta, va byerile Vaisrael leswi Xikwembu xi byeleke Moxe.

Xifaniso 3-2

Vaisrael va pfumerile rito ra Xikwembu hi Moxe! Va khensile ngopfu leswaku Xikwembu xi rhume un'wana ku va ponisa ka vuhlongha. Xana a wu ta lava ku twa ndlela leyi Xikwembu xi va poniseke hi yona ka vuhlongha? Vuyani vhiki leritaku ku twa xitori xo hlamarisa xa ku baleka ka Israel ka Egipta!

Moxe a ri wanuna lowukulu, kambe hambi yena u feirile ku yingisa Xikwembu. Bibeledi yi ri a ku na munhu wun'we emisaveni la yingiseke Xikwembu. Hinkerhu hi dyohile, hi sole Xikwembu xo kwetsima. Swi vula leswaku hi faneriwa ku ya etiveni ra ndzilo hi laha ku nga heriki loko hi fa hikwalaho ka swidyoho swa hina. Kambe Xikwembu xa hi lava ku va na xona loko hi fa! Xi nyikile Muponisi la hetisekeke, la feke ku hakela swidyoho swa hina ni ngati yo hetiseka ya yena. Xikwembu xa boha ntsena leswaku hi twisisa swilo leswi, ha swi pfumela, ni leswaku hi hundzuka swidyoho swa hina loko hi lava ku nghena etilweni na xona. U lava ku twa swo tala. Xikwembu xa ku vitana sweswi ku pfumela swilo leswi. Xa ku byela leswaku u xi dyohele ngopfu hi ku tlula milawu ya xona eBibeleni.

Xana u ta twa rito ra Xona? U ta hlawula ku yingisa Xikwembu, kumbe u ta ku, ku fana na Moxe, "Hlawula un'wana, Xikwembu!" Xikwembu xa ku rhandza hi ku ku nyika ndlela ya ku ya etilweni. Xana u ta yi amukela?

(Sweswi, tsipani mahlo ya n'wina.) Van'wana va n'wina mi lunghile namuntlha ku ponisiwa. Loko u serious ngopfu hi ta ku lava ku ponisiwa, u tlhela u twisisa leswaku u lava ku ponisiwa hikwalaho ka swidyoho swa wena, ndzi kombela leswaku mi ta ndzi kombisa hi ku tlakusa voko ra wena. Khensile—ndzi vona mavoko ya n'wina. Mi nga yi veka hansi sweswi. Loko u tlakusile voko ra wena, ndzi ta tiva leswaku u serious loko u ta ku vula na mina ndzhaku ka class. Vula ntsena, "Ndzi lava ku vulavula na n'wina hi ta tilo." Ndza mi tiva hikuva u tlakusile mavoko ya n'wina, kambe ndzi ta mi yimela ku ta ka mina. Ndzi kombela leswaku mi ta swi endla namuntlha, mi nga rivali.

Review Questions

1. Sweswi, ha hlaya buku ya Bibeledi yihi? *Eksoda*
2. *Eksoda* swi vula yini? *Ku huma*
3. Malembe mangani ndzhaku ka loko Israel u tile ka Egipta xitori lexi xi humelelaka? *350*
4. Hikwalaho ka yini Faro u endlile Vaisrael mahlongha? *Hikuva Vaisrael va tlurile Vaegipta hi matimba na tinhlayo ta vona; u chavile leswaku Vaisrael va nga va lwela, va fuma Egipta.*
5. Loko a wu mukriste, u hlongha ka mani? *Satan*
6. Loko Vaisrael a va ri na vana vo tala, Faro u va lerisile ku endla yini ka vafana? *Va hoxe enambeni ku fa.*
7. I mani xihlangi lexi hanyeke hikuva vatswari va yena a va n'wi hoxangi enambeni? *Moxe*
8. I mani mhani wa Moxe? *Yokebed*

9. I mani sesi wa Moxe? *Miriam*
10. I mani la kumeke Moxe ebasketini ya yena? *N'wana wa Faro*
11. Miriam u endlile yini (xilo xa vunhenha) ku sirhelela Moxe? *U vurile makungu ka n'wana wa Faro, ivi u kumile mhani wa yena ku kurisa Moxe.*
12. Hikokwalaho ka yini Moxe u tumbetile emananga? *U feirile eku pfuneni Vaisrael.*
13. Moxe a ri emanangeni malembe mangani? *40*
14. Ntirho wa Moxe a wu ri yini emananga? *Murisi*
15. Xikwembu xi vurile na Moxe njhani ku n'wi byela ku vuya ka Egipta? *Hi xihlahla lexi tshwaka*
16. Boti wa nkulukumba wa Moxe a ri mani la nga ta n'wi pfuna ku ponisa Vaisrael? *Arone*
17. Xikwembu xi byerile Moxe leswaku vito ra xona a xi ri yini? *Loyi-a-nga-kona*
18. Vito ra Xikwembu, Loyi-a-nga-kona, ri vula yini? *Xi na matimba ku endla xin'wana ni xin'wana.*

Makhombo**EXODUS 5:1,2 / 6:1-8 / 7:4,5 / 11:1, 4-7 / 12:1-7, 12-14, 22, 28-36, 46**

Manghenelelo: U tshama u va na tinhwala? Xana u tsundzuka bubutsa ni xihangu? Kumbe xana u vonile chela kumbe njiya. Kambe a wu si tshama u vona xin'wana ku fana na leswi humeleleke eEgipta! Xana u tsundzuka ka vhiki leri nga hela leswaku Moxe a ta ponisa VaIsrael ka vuhlongha? Namuntlha hi ta vona masingita yo tala lama Xikwembu xi yi endleke ku ponisa Israel.

Xitori: Xifaniso 3-3

Moxe na Arone, boti wa Moxe, va yile exiluveweni xo saseka xa Faro. Va n'wi byele, "Hi tisa xitiviso xa Xikwembu xa va-Israel. Xi ri 'Tshika tiko ra mina. Ri ya ndzi endlela enkhuvo emananga.'" Faro u tikurisile. A ku, "Yehova I mani ku ndzi yingisa rito ra yena, ndzi tshika Israel a famba." Faro u kwatile swinene a ku, "Loko va ehleketa leswaku va ni nkarhi wa ku wisa, a va tirhi! Va fanele ku nyikiwa mintirho yo tala."

Xifaniso 3-4

Valanguteri va xanisile makhumbi ya va-Israel. Tihosi ta va-Heberu ti yile ka Faro ku n'wi byela leswaku va tsandzeka ku endla mintirho yo tala. Na kambe, Faro u vurile leswaku va loloha.

Xifaniso 3-6

Moxe u kotile ku endla xilo xin'we ku pfuna va-Israel. U vonile eka Xikwembu hi xikhongelo. "Yehova, u ndzi rhumile ka Faro ku n'wi byela ku tshika va-Israel. Kambe loko ndzi ku yingisile, Faro u xanisa vona ntsena. Hikwalaho ka yini a wu ntshunxi vana va wena?" Yehova u hlamurile Moxe a ku, 'Sweswi, u ta vona leswi ndzi nga ta swi endla hi Faro. U ta tshika vanhu va mina. U ta vona, Faro u ta mi hlongorisa etikweni!" Faro a nga tivangi Xikwembu xa ntiyiso lexi tumbuluxeke misava. VaEgipta a va khongelangi Xikwembu. Va khongerile leswi Xikwembu xi swi endleke. Va khongerile nambu lowukulu ngopfu etikweni ra vona, wu vitaniwile Nile. Na swona, va khongerile dyambu, nhweti, ni swihari swo tala swo hambana. Xo hetelela, va khongerile Faro tani hi hosi ya vona. Xikwembu xi lavile ku dyondzisa Faro ntiyiso hi ta xona hi xoxe, kambe Faro a nga yingisangi. "Vonani," Faro a ku, "Xikwembu xa wena a xi tluli swikwembu swa hina. Swikwembu swa hina swi kota ku endla leswi Xikwembu xa wena xi endlaka swona." Hikuva Faro u arile ku tshika va-Israel, Xikwembu xi sungurile ku komba matimba lamakulu ya xona. Xi rhumile makhombo ka Faro ni VaEgipta hi leswaku va ta lava ku tshika VaIsrael. Xikwembu xi tirhisile makhombo ya khume ku komba Faro leswaku I Xikwembu xa mampela lexi hanyaka. A yi ri makhombo yo biha ngopfu.

Xifaniso 4-1

Xo sungula, Xikwembu xi cincile Nambu wa Nile ni mati ya migero, ni matshovo, ni mativa ka ngati. Xana u nga swi ehleketa? Tihlampfi ti file, ti tlhela ti nuha. VaEgipta a va koti ku nwa kumbe ku hlamba. Ivi, Xikwembu xi rhume machela, ivi tinhwala (switsotso leswintsongo), ivi tinhongana a swi tate tiko ku xanisa vanhu. Ekhombyeni rin'wana ni rin'wana, machela, tinhwala, kumbe tinhongana swi tele ngopfu hi leswaku hinkwako loku u voneke kona, swi kona. Xana u nga ehleketa a swi ta va njhani ku funengetiwa hi tinhongana, a wu koti ku baleka? Ehleketa ku zama ku etlela na machela emubedweni!

Xifaniso 4-2

Ekhombyeni ra vuntlhanu, Xikwembu xi vangele swifuwo swa va-Egipta hinkwaswo—tihomu, mahanci, timbongolo, tikamela, mintlahmbi—ku vabya. Swi sungurile ku fa. Swifuwo swa va-Heberu, a swi fangi. Leri taka, Xikwembu xi endlile VaEgipta ku va ni swilondza leswo biha ehlongweni ya vona. Va vaviseke ngopfu.

Xifaniso 4-3

Ivi ku tile bubutsa ni xihangu lexo biha xa mpimo ya bolo! Loko un'wana a ri handle, tibolo letikulu ta ayisi leti weke hi le tilweni a ti ta va dlaya! Xihangu xi onhile mavele ya vona na koro. Loko swakudya swi ponile ekhombiyeni leriwani, Xikwembu xi rhumile tinjiya tani hi humbi. Ti dyile xin'wana ni xin'wana xa rihlaza etikweni. VaEgipta va karile swakudya! Khombo ra vu-9 a ri ri masiku yinarhu ya munyama lowukulu. VaEgipta a va kotangi ku vonana. Kambe a ku ri ku vonakala hi laha VaIsrael va tshameke kona ntsena. Bibe le yi ri leswaku munyama lowu a wu ri lowukulu ku fika leswaku u kotile ku wu **twa/khumba**. A wu kotangi ku vona voko ra wena hambu loko a ri ri emahlweni ka xikandza xa wena. Munyama wu tekile nkarhi wa masiku yinarhu, tiawara ta 72.

Faro ni VaEgipta va hlupekile hikwalaho ka makhombo hinkwawo lama, kambe a va kotangi ku tiponisa ka makhombo lama rhumiweke hi Yehova. Na swikwembu swo hava swa vona a swi kotangi ku va ponisa. Khombo rin'wana ni rin'wana ri hlurile xin'we xa swikwembu swo hava swa vona—xikombiso: xikwembu xa machela, xikwembu xa dyambu, ni xikwembu xa bubutsa xa vona a swi nga ri na matimba eka khombo ra machela, khombo ra munyama, ni xihangu. Xikwembu a xi ri ku kombeni VaEgipta leswaku xona i Xikwembu xa ntiyiso ntsena. Xi sirhelerile VaIsrael, leswaku swilo leswi swo biha a swi humelelanga ka vona. Xi va sirhelerile hikwalaho ka rirhandzu ra xona ni tintswalo ta xona ka vona, hayi hikuva va kahle. Xikwembu xi lavile Faro ku tiva leswaku Xikwembu xa Israel i Xikwembu xa ntiyiso lexo hanya ntsena emisaveni hinkwayo.

Xifaniso 3-3

Khombo rin'wana ni rin'wana, Faro u komberile Moxe ku susa khombo, kutani u ta tshika VaIsrael. Kambe hi nomu lo Xikwembu xi susile khombo, Faro u nonohisile mbilu ya yena, a nga tshikangi VaIsrael. Nkarhi wun'wana ni wun'wana lowu Faro u swi endleke, mbilu ya yena yi nonohisile swotala; u tikurisile swo tala. U fana na Faro? U tshembisa xin'wana, kambe a wu hlayisi rito ra wena? Lexi i xidyoho. I ku hamba. U fanele u hlayisa rito ra wena. Nkarhi wun'wana ni wun'wana lowu u twaka hi ta ku ponisiwa ekerekeni u tlhela u swi ala, u fana na Faro; u nonohisa mbilu ya wena. U nga tshuki u nonohisa mbilu ya wena namuntlha ka leswi Xikwembu xi vulaka ka wena!

Ndzhaku ka makhombo lamo biha ya 9, Faro u ha arile ku tshika VaIsrael. Khombo ro hetelela ri bihile ngopfu, ri vilerisa ngopfu ku fika leswaku Xikwembu xi byerile Moxe VaIsrael va fanela ku tilunghisela ka wona njhani. Loko a va tilunghiselanga ka wona, va nge baleki khombo leri, hambu VaIsrael! Hikwalaho ka tintswalo ta Xikwembu, xi pfumelerile VaIsrael ku baleka khombo ro hetelela leri. A ri ri leswaku n'wana wa mativula un'wana ni un'wana etikweni a a ta fa hi vusiku byin'wana. Vangani va n'wana i vana va mativula? Loko u hanyile enkarhini wolowo, kumbe u nga fa! Vangani va vatswari va n'wana va vana va mativula? Na vona, a va ta file!

Xifaniso 5-1

Hi leswi swileriso swa Xikwembu ka Moxe leswaku VaIsrael va nga ponisa vana va mativula va vona ka rifu. Xo sungula, kaya rin'wana ni rin'wana ri fanerile ku hlawula xinyimpfana xo hetiseka, a xi vabyi kumbe vaviseki. Swa hi tsundzuxa leswaku Xikwembu xi hetisekile; xi amukela magandzelo yo hetiseka ntsena. Xa vumbirhi, xinyimpfana xi fanela xi dlawa leswaku ngati yi ta halatiwa. Swa hi tsundzuxa leswaku hakelo ya xidyoho i rifu.

Swinyimpfana swo hetiseka swi tekile ndzhawu ya VaIsrael leswaku va nge fi. Xa vunarhu, va fanerile ku tirhisa rhavi ku veka ngati ya xona enyangweni-ehenhla ni le tlhelo ra simatsi ni le tlhelo ra xinene. Vusiku lebyi, va ta sala endlwini, va dya xinyimpfana. A yi ri ngati ya xinyimpfana enyangweni leyi nga ta ponisa n'wana wa mativula ka ku avanyisa ka Xikwembu.

Xifaniso 5-2

Xikwembu xi tshembisile VaIsrael, "Loko ndzi vona ngati, kutani ndzi ta hundza; ekhombo ri nga ka ri nga vi ka n'wana ku mi dlaya, loko ndzi ba tiko ra Egipta." U ta twa njhani loko a

swi ta humelela kwala? U ta chava, hi swona? Ndyangu wun'wana ni wun'wana wu chavisile hi khombo leri.

Bibele yi ri leswaku vusiku lebyo, n'wana wa mativula un'wana ni un'wana wa VaEgipta ni wa swihari swa vona, u file. Loko a wu ri kona eEgipta vusiku lebyo, ku rila ka VaEgipta hinkwavo lava vileleke swi twile etikweni hinkwaro. Kambe VaIsrael, va ponisiwile, hikuva va yingisile Xikwembu hi ku veka ngati etindlwini ta vona. Vana ni swihari swa vona va ponisiwile. VaIsrael va swi vitana Paska, Passover, hikuva Xikwembu xi hundzile yindlu yin'wana ni yin'wana loko xi vonile ngati.

Xifaniso 6-1

Vusiku lebyo Faro u byerile Moxe ku tshika VaIsrael. A ku na munhu la nga ta lwa na Xikwembu, a xi tlula. Ndzhaku ka malembe ya 400 ya vuhlongha, VaEgipta a va ri ku nyikeni nsuku na silver ka mahlongha ya vona, va ku, "Hatlisa ku tshika!" Xikwembu xi nge he rivali switshembiso swa xona. Xi ponisile Israel ku fana na leswi xi swi tshembiseke.

Xifaniso 5-3

Xikwembu xi ta avanyisa lava lwaka na xona, kambe xi kombisa tintswalo ka lava xi pfumelaka. VaIsrael va fanerile ku landzelela xin'wana ni xin'wana xa swileriso swa Xikwembu loko va lavile ku hanya. Va fanerile ku swi endla endleleni ya Xikwembu. Hi lwa na Xikwembu njhani sweswi? Hi ku ala ku pfumela makungu ya xona ya ku ponisiwa.

Xana u ta hlawula ku tshemba Xikwembu ku fana na VaIsrael, kumbe u ta fana na Faro? Xikwembu xa ku rhandza; xa ku lava ku ponisiwa ka swidyoho swa wena. U ta pfumela? (Tsipani mahlo ya n'wina.) Van'wana va n'wina mi lunghile ku ponisiwa namuntlha. Loko u serious ngopfu hi ta ku lava ku ponisiwa, u tlhela u twisisa leswaku u lava ku ponisiwa hikwalaho ka swidyoho swa wena, ndzi kombela leswaku mi ta ndzi kombisa hi ku tlakusa voko ra wena. Khensile—ndzi vona mavoko ya n'wina. Mi nga yi veka hansu sweswi. Loko u tlakusile voko ra wena, ndzi ta tiva leswaku u serious loko u ta ku vula na mina ndzhaku ka class. Vula ntsena, "Ndzi lava ku vulavula na n'wina hi ta ku ponisiwa." Ndza mi tiva hikuva u tlakusile mavoko ya n'wina, kambe ndza mi lava ku ta ka mina. Ndzi kombela leswaku mi ta swi endla namuntlha, mi nga rivali.

Review Questions

1. VaEgipta va khongerile swikwembu swihi? *Nambu, machela, dyambu, ni Faro.*
2. Xikwembu xi rhumile makhombo yingani ka Egipta? *10*
3. Ndzi byele makhombo yinarhu leyi Xikwembu xi yi rhumeke? *Mati ka ngati, machela, tinhwala, tinhongana, swihari swi file, swilondza, xihangu, tinjiya, munyama, n'wana wa mativula u file.*
4. Hikwalaho ka yini makhombo leyi a yi tangi ka VaIsrael? *Tintswalo ta Xikwembu; Xi lavile Faro ku tiva leswaku Xikwembu xa Israel i Xikwembu xa ntiyiso.*
5. I ncini khombo ro hetelela? *N'wana wa mativula wa vanhu ni swihari u file.*
6. Xikwembu xi byerile VaIsrael ku endla yini leswaku vana va vona va nge fi? *Hlawula xinyimpfana, xi dlaye, veka ngati enyangweni, sala endlwini.*
7. Va fanerile ku hlawula xinyimpfana xihhi? *Xo hetiseka.*
8. Hikwalaho ka yini xinyimpfana xi fanerile ku hetiseka? *Xikwembu xi hetisekile.*
9. Swi ta humelela yini loko VaIsrael va nga yingisi Xikwembu? *N'wana wa 1 u ta fa.*
10. VaIsrael va vitanile siku leri yini? *Passover (Paska).*
11. Hikwalaho ka yini va ri vitanile Passover? *Loko Xikwembu xi vonile ngati xi hundzile yindlu.*
12. Faro u byerile Moxe yini ndzhaku ka rifu ra n'wana wa yena? *U byerile VaIsrael ku tshika.*

Red Sea**Eksoda 13:17, 18, 21 / 14:5-7, 10-16, 19-31 / 16:1-3, 11-15, 35 / 17:1-6**

Manghenelelo: Xana mi tsundzuka swin'wana swa vhiki leri hundzeke leswi VaIsrael va voneke Xikwembu ku swi endla ka vona eEgipta? (Xi rhume machela, tinhwala, tinhongana, tinjiya, xihangu, swihari swi file, n'wana wa mativula u file, mati ya hundzukile ngati...) Xikwembu i Mutumbuluxi wo hlamarisa. Xi na matimba ehenhla ka ntumbuluko wa xona. Namuntlha, hi ta vona masingita manarhu yo tala lama Xikwembu xi ma endleke ka Israel ku kombisa matimba ya xona ehenhla ka ntumbuluko. Vonani loko u ta kota ku kuma swilo swinarhu eka dyondzo ya namuntlha.

Xitori: Xifaniso 6-1

VaIsrael va tsake ngopfu ku siya Egipta! Va fuwile swo tala ka leswi VaEgipta va swi rhumeke na vona. Va tsake ku ntsunxiwa! Xikwembu xi va ponisile ka vuhlongha; xi sungurile ku va fambisa etikweni leri xi tshembiseke rona ka tatana wa vona, Abraham. Nhlayo ya VaIsrael yi kurile ngopfu. Loko va fambile eEgipta eku sunguleni, a ku ri na va 70 va vona. Sweswi, ku hundzile malembe ya 430, a ku ri na VaIsrael va mamiliyoni mambirhi na half!—ku tlula Vatsonga hinkwavo! Xikwembu xi va kombisile ku ya kwihi. Xikwembu xi fambisile vaIsrael emananga hi phuphu ya papa ni nhlekanhi. Ni vusiku, xi va fambisile hi phuphu ya ndzilo. Va kotile ku vona tiphuphu leti minkarhi hinkwayo. A va ta lahliwa, kumbe a va ta fa emananga loko ingi Xikwembu a xi va fambisanga. Xikwembu xi va rhandzile; xi va pfunile. Xa ku rhandza, na wena! Swa hi khutaza leswaku loko Xikwembu xi pfunile Israel, u nga tiva leswaku xa ku rhandza, xi lava ku ku nyika swilaveko swa wena.

Xifaniso 6-2

VaIsrael a va tsaka ngopfu. Kambe xilo xo biha xi humelerile. Faro u hlawurile ku va khoma nakambe! A nga lavangi ku va tshika sweswi loko tiko ra yena ri onhakile. U kunguhatile ku va tsutsumisa, ku va hlasela, ni ku va vuyisa. VaIsrael va va vonile loko va ta, va chavile swinene! A va lavangi ku vuya! Va sorile Moxe ka xiphiqo lexi. Va ku, "Hikokwalaho ka yini u hi tisile emananga ku fa, Moxe?" Hambi loko a va vonile masingita hinkwayo leyi Xikwembu xi yi endleke eEgipta, a va ha tshembangani Xikwembu! Xana a wu ta tshemba Xikwembu, hambani loko u chavile?

Xifaniso 6-3

Moxe u tshembile Yehova. U byerile VaIsrael ku xi pfumela. Hambani loko va dyohile, ni ku va nga tshembangani Xikwembu, xi kunguhatile ku va ponisa. A va kotangi ku tiponisa. A ku ri na lwandle lerikulu emahlweni ka vona, ri vitaniwile Lwandle ro Tshuka. Tintshava ti va rendzele, na valala va vona a va ri le ndzhaku ka vona. Xikwembu ntsena xi kotile ku va ponisa!! A va rhiyiwa!

Xifaniso 6-4

Xikwembu xi tumbuluxile lwandle, se xi kota ku ri lawula. A swi nonohi eka Xikwembu ku pfula lwandle hi leswaku VaIsrael va nga kota ku famba hi rona ka tlhelo rin'wana. Moxe u vambile nhonga ya yena ehenhla ka Lwandle ro Tshuka, ivi Xikwembu xi pfurile ndlela exikarhi ka Lwandle. Xi endlile misava yo oma ka vona ku famba hi yona!

Xifaniso 6-5

Xikwembu xi susile papa leri fambiseke VaIsrael; xi ri vekile exikarhi ka vona ni VaEgipta. Ri nyikile VaIsrael ku vonakala ku fana na dyambu ku vona ku famba kwihi, kambe ka VaEgipta a ku ri na munyama leswaku a va kotangi ku vona hi laha VaIsrael va fambeke ha kona. Se VaEgipta va fanerile ku yimela ku kondza VaIsrael vo tala ngopfu ni swihari hinkwaswo swa vona va endzile hi lwandle ka tlhelo rin'wana.

Xifaniso 6-6

Ivi Xikwembu xi susile papa, na VaEgipta va vonile leswi humelalaka! A va kotangi ku pfumela leswaku VaIsrael a va famba exikarhi ka Lwandle! Xifaniso 6-7 Lwandle ri ha hambanyisiwa, se va sungurile ku va tsutsumisa endleleni yoleyo. Nakambe, VaIsrael va chavile. Xana Xikwembu a xi ta va nyika singita, ku pfumelela VaEgipta ku va kuma emakumu?

Xifaniso 6-8

Loko masocha hinkwawo va ngenile elwandlweni, Xikwembu xi tshikile makhumbi ya mati ku wa ehansi eka vona hi leswaku ndlela yi nyamalarile. Vandla hinkwaro ri dyiwile hi mati elwandlweni. Xikwembu xi sirhelerile VaIsrael. A ku nga ri na munhu wun'we wa vona la nyupeleke; VaEgipta a va va kumangi! Xifaniso 6-9 Loko VaIsrael va vonile swilo swo hlamarisa leswi Xikwembu xi swi endleke, va xi pfumerile, va tlhela va yimbelela tinsimu ku xi dzunisa.

Xifaniso 1-1

Kambe loko nkarhi wu hundzile na riendzo ri sungurile ku leha, VaIsrael va ha engetile ku kanakana Xikwembu loko swilo swi nonohile. A va vonile masingita ya Xikwembu eEgipta ni le Lwandle ro Tshuka, kambe a va he tshembanga Xikwembu.

Xifaniso 2-1

Va gungurile ngopfu ka Moxe na Arone hikuva a va nga ri na swakudya ku fana na leswi va dyeke eEgipta. A va kotangi ku kuma swakudya le mananga. Moxe a nga ri na swona, a ku nga ri na Spar kumbe Shoprite! A ku nga ri na nchumu lexi nga ta kula kwale hikuva a yi ri mananga leyo oma. Xikwembu xi lavile VaIsrael ku tiva leswaku i Xikwembu ntsena lexi koteke ku va pfuna. Ematshan'wini ya ku vilela, va fanerile ku tshemba Xikwembu ku va nyika swakudya.

Xifaniso 2-3

Xikwembu xi va tshembisile swakudya. A swi nonohangi eka Xikwembu. Xi pfuna lava kotiki nga ku tipfuna. Ni mpundzu lowu nga landzela, singita rin'wana ri humelela. Loko vanhu va pfukile, va huma va vona swilo swo basa leswitsongo swi funengeta misava. Va vutisa hi ririmi ra va-Israel, "Manna?" Manna swi vula "I yini lexi?" Moxe u hlamurile, "I xinkwa lexi Xikwembu xi tshembiseke xona." Va chumbutile swilo leswi va thyeke manna. Ya nandziha kukota xinkwa ni vulombe!

Xifaniso 2-4

Ni mpundzu wun'wana ni wun'wana manna a yi va yi ri kona ehansi loko vanhu va pfukile. Va hlengeletile manna ku phamela muti wa vona siku hinkwaro. Xikwembu xi nyikile manna ka va-Israel siku rin'wana ni rin'wana ku kondza va fika etikweni ra Kanana.

Xifaniso 3-1

VaIsrael va khensile hikwalaho ka manna hi xinkarhinyana, kambe ku nga ri khale va sungurile ku gungula nakambe. Nkarhi lowu, u ehleketa leswaku va lavile yini? Nkarhi lowu, va karile mati. Va chavile leswaku a va ta fa emanangeni leyo oma. U tiva leswaku u lava mati ngopfu loko ka hisa. Xikwembu xi ta kuma mati kwihi emanangeni ka vona? Xi ku ka Moxe, "Famba eribyeni lero. Bana ribye hi nhonga ya wena. Mati ma ta huma eribyeni. Ku ta va na mati ya hinkwawo vanhu!"

Xifaniso 3-2

Leswo a swi nga tolovelekanga, hi swona? U nga ehleketa leswaku Xikwembu a xi ta va byela ku cela xihlovo, kambe Moxe u yingisile, a tlakusile nhonga a ba ribye ku fana na leswi Xikwembu xi n'wi byeleke ku swi endla. Hi xikadyani, mati yo tala ma khulukile. Biblele yi ri leswaku mati a ma tele leswaku hinkwawo ni swifuwo swa vona va nwa. Va kumile swigubu va swi tata. Tsudzukani leswaku a ku ri na vanhu va timhiliyoni timbirhi na half!

Xifaniso 3-3

Tipsalma 105 :41 yi ri, “Xi phandza ribye, kutani mati ma hobomulana, ma khuluka emananga ma endla nambu.” A ku na nchumu lowu tsandzaka Xikwembu!

Xikwembu xi va nyikile swakudya ni mati hikwalaho ka rirhandzu ra xona, hayi hikuva a va faneriwile ku swi amukela ka xona. Na hina, a hi koti ku amukeriwa etilweni hikwalaho ka swilo swa kahle leswi hi swi endlaka. Ku rivalela ka Xikwembu ka swidyoho swa hina i nyiko leyi Xi hi nyikaka yona. A hi koti ku yi tirhela. Xitori xa ku nyika ka Xikwembu ka manna ni mati ka VaIsrael xi byeriwile minkarhi yo tala eBibeleni. I xitori xo hlamarisa xa masingita yo hlamarisa ya Xikwembu. Xi humelerile hi ntiyiso; I matimu ya mamphela. Masingita lama ma hi komba ku tshembeka ka Xikwembu, rirhandzu ra xona, ni matimba ya xona ehenhla ka ntumbuluko!

A hi koti ku twisisa masingita lama hikuva i makulu, kambe hi nga dyondza ka xitori lexi. Nkarhi wun’wana ni wun’wana lowu VaIsrael va chaveke ni va ehleketeke leswaku va nga fa, a ku nga ri na munhu ku va ponisa, Xikwembu xi va endlele ndlela ya ku baleka. Swa fana na hina. A hi koti ku endla ndlela ya ku baleka vukarhi bya Xikwembu eka swilo swo hamboloka leswi hi swi endlaka. I Xikwembu ntsena la kotaka ku hi ponisa ka ku avanyisa loku nga heriki ka swidyoho swa hina. Hi mamphela, xa hi ponisa, loko hi pfumela ntsena vutivi lebyi nyikiweke eBibeleni hi ta ku ponisiwa.

Namuntlha, u lava ku twa vutivi hi ta ku ponisiwa eBibeleni. Loko a wu si tshama u ponisiwa ka swidyoho swa wena, xana a wu ta swi tsakela ku kombisiwa eBibeleni leswaku u nga ponisiwa njhani, ndzi kombela leswaku mi ta ndzi kombisa hi ku tlakusa voko ra wena. Khensile—ndzi vona mavoko ya n’wina. Mi nga yi veka hansi sweswi. Loko u tlakusile voko ra wena, u fanela u heta mhaka leyi namuntlha. Xikwembu xi lunghile ku ku rivalela loko u ta xi yingisa ntsena, u ta ka xona endleleni ya xona. Loko u lava ku ponisiwa, tana u vulavula na mina endzhaku ka class hi ta ku ponisiwa. Vula ntsena, “Ndzi lava ku vulavula na n’wina hi ta ku ponisiwa.” Ndza mi tiva hikuva u tlakusile mavoko ya n’wina, kambe ndza mi lava ku ta ka mina. Ndzi kombela leswaku mi ta swi endla namuntlha, mi nga rivali.

Review Questions

1. VaIsrael vangani a va ri kona exitoreni lexi? *2 ½ million*
2. Xikwembu xi va fambisile njhani esikweni ku va kombisa ndlela ya ku ya? *Phuphu ya papa*
3. Xikwembu xi va fambisile njhani na vusiku ku va kombisa ndlela ya ku ya? *Phuphu ya ndzilo*
4. VaIsrael va rhiyiwile njhani? *Lwandle lero Tshuka ri le mahlweni; tintshava ematlhelweni; Egipta le ndzhaku*
5. Xikwembu xi va ponisile njhani ka VaEgipta? *Xi endlile ndlela hi Lwandle lero Tshuka.*
6. VaEgipta va file njhani? *Va nyuperile elwandlweni ro Tshuka loko Xikwembu xi pfarile ndlela.*
7. I ncini swakudya leswi Xikwembu xi va nyikeke emanangani? *Manna—xinkwa xo basa*
8. Xikwembu xi va nyikile mati njhani emanangani? *Ma humile eribyeni..*

Milawu ya Khume 1

EKSODA 19:1-13, 16-20 / 20:1-11

Manghenelelo: Tlakusa voko ra wena loko u tshama u twa hi ta Milawu ya Khume. Ku na un'wana wa n'wina la tivaka wun'we wa milawu? I ncini? Xana milawu ya khume I milawu ya ku hanya hi yona? Xana munhu u kota ku yingisa *hinkwayo* ya yona? Yi humile kwihi? A hi kumeni tinhlamulo hinkwato ta swivutiso leswi namuntlha, ku sungula na xo sungula—Yi humile kwihi?

Xitori: Xifaniso 5-1

Xikwembu xi nyikile Milawu ya Khume ka VaIsrael ndzhaku ka loko va perile Lwandle ro Tshwuka, a va ri le mananga. Xi va fambisile entshaveni leyi vitaniweke Ntshava ya Sinai. I ntsava leyi Moxe u voneke xihlahla lexi tshwaka. (Ma swi tsundzuka? Moxe u vonile xihlahla lexi tshwaka, kambe a xi helelanga; I ndlela leyi Xikwembu xi n'wi vitaneke ku fambisa Israel.) Loko swi humelerile, Xikwembu xi tshembisile Moxe leswaku a xi ta vuyisa Moxe siku rin'wana ka Ntshava ya Sinai na VaIsrael, na sweswi va kona! Xikwembu xi endlile leswi xi swi tshembiseke!

Xifaniso 5-3

Kwala Ntshaveni ya Sinai, Xikwembu xi kunguhatile ku endla ntwanano na Israel. Hi lowu ntwanano: Xi tshembisile ku katekisa Israel loko **va xi yingisile** hi ku hetiseka. Loko va endlile hinkwaswo leswi xi va byeleke, **xi ta va amukela**, xi nyika swilaveko swa vona. Loko **a va xi yingisangi, va ta avanyisiwa**. Hi ku khomisa, **ku yingisa = ku katekiwa; ku nga yingisi = ku avanyisiwa**.

Xana u kota ku yingisa Xikwembu hi ku hetiseka? [Vutisa xivutiso minkarhi yimbirhi, u emphasize rito ro hambana.] Lowu i ntwanano wo nonoha. Kambe VaIsrael va hatlisile ku tshembisa ku yingisa Xikwembu eka hinkwaswo. Xifaniso 2-1 Va rivele leswaku va kakananile Xikwembu Elwandlweni ro Tshwuka loko vandla ra Egipta a ri ri le ndzhaku ka vona. Va rivele leswaku va gungurile loko a va nga ri na swakudya kumbe mati! Va ehleketile leswaku va kotile ku yingisa Xikwembu kahle ku fika leswaku xi ta va nyika hinkwaswo leswi va swi laveke. A va si tiva leswaku **timbilu ta vona ti tele hi swidyoho**, na leswaku a va kotangi ku tsakisa Xikwembu hi mingigiriko ya vona hi voxé. Nawu wu bohekile ku yingisa loku *hetiseka*. Xikwembu xi tivile leswaku VaIsrael va nge xi yingisi, na le hansi ka Nawu lowu, xi ta fanela ku va avanyisa ka swidyoho swa vona. Kutani—hikokwalaho ka yini Xikwembu xi endlile ntwanano lowu na vona loko xi tivile leswaku a va kotekangi ku yingisa? Xikwembu xi swi endlile hikuva xi lavile ku va kombisa leswaku va vadyohi lava nga kotiki ku xi tsakisa.

Xifaniso 5-4

VaIsrael va lerisiwile ku hlantswa swilo swa vona ni ku hlamba leswaku va ta basa ku twanana ni Xikwembu. Wa swi vona, xiphiso xa vona a xi ri leswaku a va ehleketangi swa mamphela leswaku va hambolokile. "Ku ku yingisa, Xikwembu? Ok—a ku na problema!" Kambe Xikwembu xi tivile leswaku a xi ri xiphiso, na hikuva a va swi tivangi, Xi vekile mpimo wa ku yingisa lowu xi tiveke leswaku a va kotangi ku wu fikelela. Hikuva va fanerile ku tiva leswaku a va ri vadyohi. Va basile ehandle, kambe endzeni, a va ri na mbilu ya vudyoho.

Ndzi mi vutisile, "**Xana u kota ku yingisa Xikwembu hi ku hetiseka?**" A ku ri yini, nhlamulo ya n'wina? Loko u ri, "**Ina**, ndza kota ku yingisa Xikwembu hi ku hetiseka," kutani u fanela ku yingisela xitori namuntlha na vhiki leri taku ku twa hi ta milawu ya Xikwembu, ivi u ta vona leswaku a wu si tshama u yingisa Xikwembu hi ku hetiseka. A ku na munhu la swi endleke! Ndzi vutisile, "**Xana ma kota ku yingisa Xikwembu hi ku hetiseka?**" Loko u te, "**Hayi**—ndzi tiva leswaku ndzi dyohile, a ndzi yingisangi Xikwembu," na wena, u lava ku twa sitori, hikuva loko u tiva leswaku u mudyohi, u tiva leswaku ku nga yingisi swi tisa ku

avanyisa. Hi leswi Xikwembu xi byelege VaIsrael—Ku nga yingisi swi tisa ku rukutela. Kutani, loko u se u tiva leswaku u mudyohi, u lava ku tiva leswaku u ta rivalela njhani leswaku a wu kumi ku avanyisiwa, hi swona?

Xifaniso 5-5

Xikwembu xi byerile Moxe leswaku xi ta ta ehansi ka ntshava ku vulavula na vanhu ni ku nyika milawu ya xona. Vanhu hinkwavo va hlengeletile ehansi ka ntshava ku twa milawu ya xona. Xikwembu xi tile na rihati, ndzilo, ku tsekatseka, na ku vomba ka mhalamhala. VaIsrael va chavile ngopfu loko Xikwembu xi vulavurile ka vona! Vonani exifanisweni maribye lama kona ehansi ka ntshava. Ma vekiwile kona ku tsundzuxa vanhu leswaku va fanele ku nga khandziyi entshaveni hi laha Xikwembu xi nga kona. Xikwembu xi va byerile leswaku a va ta dlawa loko va hundzile ndzilakana leyi. Swi komba ku kwetsima ka Xikwembu. Xi na matimba, na xi venga xi tlhela xi avanyisa swidyoho hinkwaswo.

Xifaniso 5-2

Kutani Xikwembu xi vitanile Moxe ka xona entshaveni; xi n'wi nyikile **Milawu ya Khume**. Namuntlha, hi ta twa hi ta milawu ya mune yo sungula. Ya mune yo sungula ya hi byela **tinanelo ta hina eka Xikwembu**. Ya ntsevu yo hetelela ya hi byela tinanelo ta hina eka vanhu van'wana. Nawu wo sungula wu kumiwile ka Eksoda 20:3. (Hlaya.) Marito mambirhi lama nga ni nkoka enaweni lowu i "swin'wana" ni "emahlweni ka mina." Enaweni lowu, Xikwembu xi vula leswaku xi fanela ku va Xikwembu xin'we ntsena. U fanele u nga khongeli, u nga tirheli xikwembu xin'wana. Na swona, Xikwembu xi te leswaku xi fanela ku va Xikwembu xa munhu un'wana ni un'wana. A xi Xikwembu xa valungu ntsena, kumbe xa Ma-China, kumbe Ma-Russia. U Xikwembu. Xikwembu ntsena. Ka munhu un'wana ni un'wana. Loko u rangisa un'wana kumbe xin'wana endzhawini ya Xikwembu, i xidyoho. Kumbe sweswi, a wu ndzi yingiseli. Swi vula leswaku leswi u ehleketaka hi ta swona sweswi swi na nkoka ka wena ku tlula Xikwembu. Swi vula leswaku Xikwembu a xi na ndzhawu wo sungula evuton'wini bya wena. U le ku tluleni nawu lowu. Vanhu vo tala masiku lama va ringeta ku tiveka endzhawini ya Xikwembu. Va ehleketa leswaku va nga lawula vumundzhuku bya vona. Loko xilo xa kahle xi humelela, va ri, "Ntirho wa kahle, ka mina! Hi *mina*, munhu wa kahle." A va na ndzhawu ka Xikwembu emiehleketweni ya vona. Xana mintlangu kumbe swakudya kumbe xin'wana xi tshama xi va na nkoka ka wena ku tlurisa Xikwembu? Loko swi ko swi humelela, u tlurile nawu lowuwani. A ku na munhu la engetaka ku rangisa Xikwembu ehenhla ka hinkwaswo. Hinkwerhu, hi na nandzu wa ku tlula nawu lowu.

Nawu wa vumbirhi wu kumiwile ka tiveke 4-6. (Hlaya v. 4-5a.) Hikuva Xikwembu i Xikwembu ntsena na swona xi tumbuluxile hinkwaswo, a hi fanelangi ku khongela kumbe ku khinsamela xifaniso, kumbe swifansiwo swa xin'wana swa emisaveni—hambi loko i hlampfi, rhole, kumbe dyambu—xihi na xihi. Na swona, a hi fanelangi ku ringeta ku tiendlela xin'wana ku fanisa na Xikwembu na ku xi gandzela. Xikwembu i moya lowu nga riki na miri. A hi koti ku tiva leswaku xi akekile njhani. Hi dyondza hi ta xona hi Bibe. A hi lavi xifaniso lexi gandzeriwaka. Kambe namuntlha, vanyingi va gandzela swifaniso. Hambi van'wana, va gandzela xihambano, kumbe nhwana Maria, na etikweni leri, van'wana va khongela ka xifaniso xa wanuna. Leswi hinkwaswo—ku gandzela leswi endlweke hi munhu—I xidyoho eka nawu lowu.

Enaweni wa vunarhu, Xikwembu xi ri hi fanela ku hlonipha vito ra xona. Hi nge tshuki hi vulavula kumbe tirhisa vito ra Xikwembu endleleni leyi nga riki na vukheta. Hi fanela ku chava matimba ya Xikwembu. Swi katsa na ku rukutela kumbe ku vula marito lamo biha. Hi Xilungu eka TV, vo tala va ri, "O my God." A va ehleketi hi ta Xikwembu. Va tlula nawu lowu. I xidyoho ku vulavula swilo swo biha hi ta vanhu van'wana. Loko a wu vulavuli na vatswari va wena kumbe ticara ra wena, kumbe hina, na nhlohipho, u tlula nawu lowu. Namuntlha, vanhu etikweni leri na ematikweni man'wana, va ri leswaku "ku vulavula ka ntshunxeko" swi vula leswaku u nga vula xin'wana ni xin'wana lexi u xi lavaka ku xi vula—

hambi loko swi bihile eka vatswari kumbe maticara, kumbe mani na mani. Loko hi vula xin'wana eka Xikwembu kumbe eka ntumbuluko wa xona (vanhu van'wana), hi tlula nawu lowu. Loko u khongela, kambe u nga ehleketi hi ta leswi u swi vulavulaka—u endlisa vito ra Xikwembu leswaku a ri na nkoka, leri nga pfuniki nchumu.

Nawu wa vumune wu hi byela ku anakanya siku ra vunkombo ra vhiki ku ri siku ro hlawuleka ra ku wisa. Hikokwalaho ka yini hi na siku rin'we ka siku ra ku wisa? Tivese 10-11 ti hi byela nhlamulo. I hikuva loko Xikwembu xi tumbuluxile misava, xi yi endlile emasikweni ma tsevu. Eka siku ra vu nkombo, xi endlile yini? Xi wisile. Xikwembu xi hi lava ku tsundzuka leswaku hi xona ntsena mutumbuluxi wa misava hinkwayo. Se hi lava siku rin'we hi vhiki (at least) ku tsundzuka leswaku Xikwembu I mani na ku tsundzuka ku kwetsima evuton'wini bya hina. Eka Testamente Leyintswaha, Xikwembu xi hi byela leswaku hi nga tshuki hi xwa kereke. Loko u tiva kereke yi kwihi, yi sungula rini, u fanela ku nghena. Loko a wu ngheni, wa hlawula ku ka u nga nhloniphi Xikwembu hi siku rin'we at least ra vhiki, loko xi hi lerisile ku xi tsundzuka.

Sweswi, xana u nga tsundzuka milawu ya mune yo sungula? A hi pfuxeteni. (Kambisisa.) Tsundzukani leswaku milawu leyi ya mune yi vula hi ta Xikwembu, na vhiki leri taku milawu ya tsevu leyi landzelaka hi ta vanhu.

Ndzi tshemba namuntlha leswaku ndzi se mi khorwisile emilaweni ya mune yo sungula leswaku u mudyohi, ni leswaku a wu yingisangi Xikwembu. U tiva leswaku leswi swi tisa ku avanyisa. Kambe ku na ndlela ya ku baleka ku avanyisa loku. Loko u ta tsakela namuntlha ku ponisiwa ka swidyoho swa wena, ndzi kombela leswaku mi ta ndzi kombisa hi ku tlakusa voko ra wena. Khensile—ndzi vona mavoko ya n'wina. Mi nga yi veka hansi sweswi. Loko u tlakusile voko ra wena, u fanela u heta mhaka leyi namuntlha. Xikwembu xi lunghile ku ku rivalela loko u ta xi yingisa ntsena, u ta ka xona endleleni ya xona. Loko u lava ku ponisiwa, tana u vulavula na mina endzhaku ka class hi ta ku ponisiwa. Vula ntsena, "Ndzi lava ku vulavula na n'wina hi ta ku ponisiwa." Ndza mi tiva hikuva u tlakusile mavoko ya n'wina, kambe ndza mi lava ku ta ka mina. Ndzi kombela leswaku mi ta swi endla namuntlha, mi nga rivali. Swi na nkoka ngopfu.

Review Questions

1. I ncini vito ra ntshava hi laha Xikwembu xi nyikeke Milawu ya Khume ha kona? *Mt. Sinai*
2. Entwananweni wa Xikwembu na Israel, a ku ta humelela yini ka vona loko va yingisile? *Ku katekisiwa*
3. A ku ta humelela yini ka vona loko a va yingisangi? *Ku ruketeriwa, ku avanyisiwa*
4. Ndzi nyike ndlela yin'we leyi Xikwembu xi tikombiseke entshaveni ka VaIsrael leyi va chaviseke? *Rihati, ndzilo, ku tsekatseka ka misava, ku vomba ka mhalamhala*
5. Xikwembu xi nyikile milawu yingani ka Israel? *10*
6. Milawu ya mune yo sungula yi vulavula hi ta tinfanelo ta hina ka mani? *Xikwembu*
7. Milawu ya tsevu yo hetelela yi vulavula hi ta tinfanelo ta hina ka mani? *Vanhu van'wana*
8. Ndzi byele wun'we wa milawu ya mune yo sungula? *1—a ku na swikwembu swin'wana emahlweni ka Xikwembu; 2—u nga tiendleli xifaniso lexi gandzeriwaka; 3—u nga tlangi na vito ra Xikwembu; 4—anakanya siku ra ku wisa ku ri hlawula.*

Milawu ya Khume 2

EKSODA 20:1-20

Manghenelelo: Vhiki leri nga hundza, hi dyondzile hi ta milawu ya mune yo sungula ya Milawu ya Khume leyi Xikwembu xi nyikeke yona ka VaIsrael Entshaveni ya Sinai. I mani la kotaka ku tsundzuka wun'we wa milawu? (Kambisisa ya mune yo sungula, ku tirhisa mavoko.) Milawu ya mune yo sungula yi hi dyondzisa timfanelo ta hina eka Xikwembu. Ya ntsevu yo hetelela yi hi dyondzisa timfanelo ta hina eka mani? Vanhu. Namuntlha hi ta langutela milawu ya ntsevu yo hetelela. Yingisani kahle; vonani loko mi nga kota ku tsundzuka milawu hinkwayo emakumu ya dyondzo ya namuntlha.

Xitori:

Enaweni ya vuntlhanu, Xikwembu xi te leswaku vana va fanela ku hlonipha, va tlhela va yingisela vatswari va vona. Loko va nga hloniphi no yingiseli vatswari va vona, va dyohela Xikwembu, hikuva Xikwembu xi endlile vatswari ku va ni vuhosi ehenhla ka hina. A ku na munhu la yingiseke vatswari va yena hi ku hetiseka nkarhi hinkwawo. Ku kombisa: Minkarhi yin'wana, u vula ndzhaku na swona u va ni matikhomelo yo biha loko vatswari va wena va ku byela ku endla xin'wana.

Minkarhi yin'wana, u va honisa loko va vulavula na wena, ematshan'wini ya ku va yingisa hi xinkadyana.

Minkarhi yin'wana u lwa ni vatswari va wena, kumbe a wu va yingisi.

Vana van'wana va rila ku kuma ku lava ka vona ematshan'wini ya ku hlonipha ni ku yingisela vatswari va vona.

Vana van'wana va ala ku vulavula na vatswari va vona hikuva va kwatele vatswari va vona; kumbe va sola vatswari va vona hi marito kumbe emiehleketweni ya vona. Kumbe u ehleketile swilo swo ka nga ri na nhlonipho hi ta vatswari va wena, hambu loko u nga vulangi miehleketo ya wena ehenhla.

Nawu wa vusikisi wa olova ngopfu ku wu tsundzuka. Hlaya Eksoda 20:13. Xikwembu xi ri ku dlaya munhu i xidyoho eka Xikwembu hikuva hi xona Mutumbuluxi la nyikaka vutomi ka vanhu hinkwavo. A ku na munhu la nga na fanelo ya ku teka vutomi bya un'wana—I Xikwembu ntsena. Kumbe u ehleketa—"A ndzi si tshama ni dlaya munhu, se a ndzi dyohangi." Kambe ka Mateo 5:21-22, Yesu a ku loko u venga munhu embilwini ya wena, kumbe hambu wa kwata eka vatswari va wena kumbe vanghana, u dlayile munhu loyi embilwini wa wena. U tshama u twa munhu a ku, "Ndzi kwatile ngopfu ku fika ku n'wi dlaya"? Mavondzo ni vukarhi, ni rivengo, ni ku dlaya swi huma kwihhi? Yesu u vurile leswaku swi huma embilweni, hi leswi endlaka munhu leswaku i na mbilu ya vudyoho. Xikwembu xa hi avanyisa hi swilo leswi hi lavaka ku swi endla, ku nga ri hi swilo leswi hi endlaka hi mamphela ntsena. Minkarhi yo tala, hi ehleketa leswaku ku dlaya kumbe ku yiva i swidyoho leswikulu ku tlurisa swin'wana. Kambe Xikwembu a xi voni swidyoho hi mimpimo ya vubihi kumbe vunene.

Enaweni wa vu-7, Xikwembu xi ri I xidyoho loko wanuna kumbe wansati va hamboloka ni un'wana la nga tekiwangiki ka vona. Nuna ni nsati va fumiwana, va fanela ku tshama swin'we ntsena, ku fana na Adam na Eva eka ntumbuluko wa Xikwembu. Ndlela yo olova ku tsundzuka xileriso lexi i xiga lexi: "Wanuna wun'we; wansati wun'we; ka vutomi byin'we." Swidyoho leswiya swi kota ku endlwa emiehleketweni na swona, ku fana na ku dlaya. Xikwembu xi tiva miehleketo ya hina, xi ta avanyisa swidyoho swa miehleketo ya hina na swona.

Nawu wa vu-8, na wona, wo olova ku wu tsundzuka. Hlaya Eks. 20:15. U nga tshuki u teka xin'wana xa un'wana. Timhaka 17:25 yi ri leswaku Xikwembu xi nyika "ka hinkwavo evutomi, ni ku hefemula, ni swilo hinkwaswo." Xi nga va xilo lexitsongo onge xitsalo, kumbe xidloko, kumbe bolo, kambe loko a hi xa wena, na swona u xi teka, u dyohile. Hambi loko u xi tlherisa, xiendlo xo sungula xa ha xidyoho emahlweni ka Xikwembu; u lava ku rivaleriwa hi xona. Ku endla swilo swa kahle a swi tsakisi Xikwembu ndzhaku ka swidyoho swa wena. U fanela ku kuma ku rivalela ka xona endleleni ya xona ku basisiwa ka swidyoho swa wena. Minkarhi yin'wana, u nga lava ku yiva, kambe wa chava ku voniwa. Swi ha xidyoho loko u kunguhata ku yiva xin'wana, hambi loko u nga xi endli.

Enaweni wa vu-9, Xikwembu xi ri leswaku u fanela ku vula ntiyiso nkarhi hinkwawo etimhakeni hinkwato. Xikwembu xi nga tshuki xi hamba, na swona, xa hi byela leswaku xa vengwa, xa zonda, xi nyenya mavunwa. Buku ya Yohane yi vitana Satan "Tatana wa mavunwa." Satan u hembela Adam na Eva entangeni. A ha vula mavunwa ka vanhu emisaveni hinkwayo. Ku na swikombiso swa tindlela leti hi hembaka hi tona. Ndzi tshemba leswaku loko u ehleketa hi ta swona, u vurile mavunwa man'wana ya yona.

Kumbe u dyoha, ivi u hamba ku tumbeta xidyoho xa wena.
Kumbe u byela xiphemu xa xitori ntsena, kambe hayi hinkaxo, leswaku u nge vi na xiphiqu.
Ku byela xiphemu xa ntiyiso ntsena swa ha vunwa.

Kumbe u vula vunwa leritsongo ntsena—u byela un'wana leswaku u rhandza swiambala swa vona kumbe misisi ya vona, loko u nga swi rhandzi. Swa ha ri xidyoho, hikuva wa swi vula ntsena leswaku va ta ku tsakela. Kutani va ehleketa swilo swa kahle hi ta wena lexi nga riki na ntiyiso.

Minkarhi yin'wana hi tiendlela ndlela yin'we leyi faniki na leswi nge ndzeni ka hina hikuva hi lava vanhu ku ehleketa leswaku ha hlekisa, kumbe hi "sharp," kumbe hi lavanene, kambe hi dyoha hi swiendlo swa hina. Hi ringeta ku va un'wana la nga riki na hina.

Minkarhi yin'wana hi ri leswaku hi ta endla xin'wana, kambe a hi swi endli! A hi hlayisi rito ra hina—I ku hamba.

Minkarhi yin'wana, vanhu va hamba hi ta vanhu van'wana. Va endla switori hi ta vona; Xikwembu xa swi vengwa. Minkarhi yin'wana, hambi vanhu va hamba ehubyeni, na swona, I xidyoho. Kumbe ri nga tiviwi vunwa ra hina kwala emisaveni, hi nga xisa hinkwavo, kambe Xikwembu xa swi tiva. A hi koti ku tumbeta mavunwa ya hina ka Xikwembu.

Nawu wa vukhume wa Xikwembu wu ri u nga tshuki u navela, u lava swilo swa van'wana. Lexi a xi ri xidyoho xa Satan. U lavile xiyimo xa Xikwembu tani hi hosi ya hinkwaswo. I xidyoho ku vona ka yindlu, swiambalo, mali, movha, titoy, kumbe phone ya un'wana ni ku xi lava. Xikwembu xi ri leswaku I xidyoho.

Wa kota ku tsundzuka Milawu ya Khume? A hi pfuxeteni. (Kambisisa Milawu hinkwayo.) Sweswi, yingisela Yakob 2:10. (Hlaya.) Xikwembu xi tivile leswaku a hi koti ku yingisa milawu ya xona hi ku hetiseka hi minkarhi hinkwayo. Xi yi nyikile leswaku hi ta vona ku ri hi hina vadyohi, na swona, a hi koti ku tsakisa Xikwembu hi ku endla leswinene, hikwalaho ka minkarhi leyi hi endlaka leswo biha. (Kombisa xivoni.) Milawu ya Xikwembu i ku fana ni xivoni. A wu koti ku vona thyaka ra wena ehandle ka loko u tivona exivonweni, kutani a wu koti ku vona mbilu ya vudyoho bya wena ku kondza Nawu wu byi kombisa ka wena.

Kambe hi to yini loko a hi koti ku yingisa hinkwayo ya milawu ya Xikwembu? Xana Xikwembu xi ta hi amukela loko hi zama, hi endla hi matimba ya hina ntsena? Minkarhi yo tala, hi twa leswaku loko hi endla mintirho ya kahle yo tala, yi ta tlula swilo swo ka swi nga ri kahle leswi hi swi endleke. Kambe Yakob 2:10 yi ri hambu loko munhu a ta kota ku

endla mintirho ya kahle yo tala, kambe a tsandzeka ku yingisela wun'we wa milawu ya Xikwembu nkarhi wun'we, munhu loyi a ta va ni nandzu wa ku tlula milawu hinkwayo, na swona a ta va ni nandzu wa xidyoho. Lexi i xiphiso, hikuva VaRoma 3:23 yi ri leswaku vanhu hinkwavo va dyohile. A ku na la kotaka ku hlayisa milawu ya Xikwembu hikuva hi velekiwile tani hi vadyohi, hi hambanyisiwile ka Xikwembu. Xana u endlile swilo swa kahle? I swi kahle loko u swi endlile—kambe kwala I xivutiso lexi nga ni nkoka: Ehleketa ni ku vukheta—xana u dyohile? U tlurile wun'we wa Milawu ya Khume? Loko u byela ntiyiso, u ta ra, "Ina." Loko u ri, "Hayi," wa tlula nawu wa vu-9—u nga tshuki u hamba! Xikwembu xa hi lava ku tisola leswaku hi dyohile, leswaku hi endlile leswi xi vengaka, ni leswaku a hi koti ku tiponisa ka ku avanyisa ka swidyoho swa hina.

Xana u lunghile ku tivula xidyoho xa wena ka Xikwembu namuntlha ni ku dyondza hi ta makungu ya ku ponisiwa ya xona ka wena? Loko u ta lava ku ponisiwa namuntlha ka ku avanyisiwa ka swidyoho swa wena, ndzi kombela leswaku mi ta ndzi kombisa hi ku tlakusa voko ra wena. Khensile—ndzi vona mavoko ya n'wina. Mi nga yi veka hansi sweswi. Loko u tlakusile voko ra wena, u fanela u heta mhaka leyi namuntlha. A wu faneli ku famba etiheleni. Loko u lava ku ponisiwa, tana u vulavula na mina endzhaku ka class hi ta ku ponisiwa. Vula ntsena, "Ndzi lava ku vulavula na n'wina hi ta ku ponisiwa." Ndza mi tiva hikuva u tlakusile mavoko ya n'wina, kambe ndza mi lava ku ta ka mina. Ndzi kombela leswaku mi ta swi endla namuntlha, mi nga rivali. Swi na nkoka ngopfu.

Review Questions

1. I ncini nawu wo olova ngopfu ku wu tsundzuka? *U nga tshuki u dlaya.*
2. Heta xiga lexi: "Wanuna wun'we, wansati wun'we, ka ___ ___? *Vutomi byin'we*
3. Vanhu vangani emisaveni va dyohile? *Hinkwavo*
4. Ndzi byele yimbirhi ya Milawu ya Khume? *(yimbirhi yin'wana ni yin'wana ya khume)*
5. I ncini nawu wa vuntlhanu? *Xixima tatana wa wena ni mhani wa wena.*
6. I ncini tindlela leti hi nga hloniphiki vatswari va hina? *Ku lwa na vona, ku nga yingisi, matikhomelo yo biha, etc.*
7. Milawu ya mune yo sungula yi vulavula hi ta tinfanelo ta hina eka mani? *Xikwembu*
8. Milawu ya tsevu yo hetelela yi vulavula hi ta tinfanelo ta hina eka mani? *Vanhu van'wana*
9. Yesu u te leswaku xidyoho xin'we a xi ri ku fana na ku dlaya. A xi ri yini? *Ku kwatela un'wana*
10. I ncini nawu wa vu-9? *U nga tshuki u hamba.*
11. I ncini tindlela tin'wana leti hi hembaka hi tona? *Vonani swikombiso leswi nge henhla ka swivutiso swo tala, va vutise minkarhi yo tala hi ta milawu ya khume.*

Vakamberi

TINHLAYO 13:1-3, 25-33 // 14:1-4, 26-32 // 20:1, 2, 7-12 // 21:4-9

Manghenelelo: Hinkwerhu, hi tshama endlwini. Hi na lwangu ehenhla ka hina loko hi etlele. Loko hi ta ku khongela Xikwembu, hi ta ka yindlu ya kereke. Hi khongela Xikwembu ekerekeni. Xikwembu a xi lavi yindlu. A xi lavi ndzhawu ya ku etlela ha kona. Kambe, hina, tani hi vanhu, hi tsakela ku va ni ndzhawu ya ku hlengeletana ku gandzela Xikwembu. VaIsrael a va nga ri na ndzhawu ya ku khongela. A va ri le manangeni, va endza. A va si tshama va na ndzhawu ya ku khongerisa Xikwembu. Xifaniso 1-3 Se Xikwembu xi va byerile ku aka ndzhawu yo sungula ya ku khongela. Na swona, Xikwembu xi va dyondzisile ndlela ya ku xi khongela. Ndzhawu ya ku khongela Xikwembu ya vona yi vitaniwile Tabernakela—tendze ra Xikwembu.

Sweswi Xikwembu xi tshamile exikarhi ka vona, ku va nyika tintswalo ka swidyoho swa vona, ni ku va nyika manna—xinkwa xa vona—ni mati emanangeni.

Xifaniso 4-1

Xikwembu xi fambisile VaIsrael ka ndzilakana ya tiko leri xi tshembiseke ku va nyika rona. Va pfukerile! A va endzile kule hi nkarhi wo leha! Kambe, vanhu van'wana va se va tshamile etikweni leri, ri vitaniwile Kanana. Va bihile swinene; va khongerile swikwembu swa swifaniso. Xikwembu xi kunguhatile leswaku va ta herisiwa, xi tlhela xi nyika tiko ra vona ka VaIsrael.

Apply: Xikwembu xi rhandza vanhu hinkwavo. Kambe xidyoho xi boha ku avanyisiwa. 2 Peter 3:9

Xifaniso 2-1

...Loko VaIsrael va fikile ndzilakana ya Kanana, Xikwembu xi lerisile Moxe ku hlawula wanuna wun'we ka nyimba yin'wana ni yin'wana ya tinyimba ta 12 ku famba va kambela tiko VaIsrael va nga si nghena. Vakamberi va 12 valavo va fambile ku langutela tiko ni vanhu lava tshameke kona.

Xifaniso 2-3

Loko vakamberi va 12 va vuyile, va byerile Moxe ni VaIsrael leswi va swi voneke. Va te leswaku a ri ri tiko ro tswalana ni swifuwo swo tala ni mihandzu yo nandziha. Kambe khume wa vakamberi va chuwile. Yingiselani leswi va swi vuleke. (Tinhlayo 13:32-33.) Va chavile madorobo lama nga ni matimba ni vanhu va tiko. Va ehleketile leswaku VaIsrael a va kotangi ku lwa ni ku va tlurisa enyimpini eka madorobo lamayo.

Apply: Va rivele swilo hinkwaswo leswi Xikwembu xi endleke ka vona—ku va ntshunxeka eka vuhlongha bya vona eEgipta, ku va nyika manna ni mati emanangeni. A va pfumelangi matimba ya Xikwembu!

Xifaniso 2-4

Kambe vambirhi va vakamberi va pfumerile Xikwembu. Va vonile matimba ya madoroba ku fana na vavanuna va khume van'wana. Kambe va pfumerile leswaku Xikwembu a xi ta hlula vanhu va Kanana, xi tlhela xi nyika tiko ka VaIsrael ku fana na switshembiso swa xona. Mavito ya vakamberi vambirhi lava pfumeleke Xikwembu a yi ri Kaleb na Yoxua. Valavo a va ri vavanuna lavakulu va ripfumelo.

Xifaniso 2-5

VaIsrael va sungurile ku ba huwa, ku lwa exikarhi ka vona. Vanyingi va yingisile xiviko xo biha xa vakamberi va khume. Kambe Kaleb na Yoxua, va lwile eka vona; va te...(hlaya Tinhlayo 14:7b-9.)

Xana u ehleketa leswaku VaIsrael va landzelerile mani?

Xifaniso 2-6

VaIsrael va chavile, va sungurile ku dzumadzumela Moxe na Arone, ni ku va kwatela hikuva va va yisile ehandle ka Egipta. Va kwatile ngopfu ku fika leswaku va lavile ku khandla Moxe ni Arone hi maribye! Xikwembu xi twile hinkwaswo swa ku gungula ka VaIsrael. Xi tivile leswaku a va tshembali switshembiso swa xona.

Xifaniso 4-1

Xikwembu xi kwatile swinene ni VaIsrael hikuva a va pfumelangi no yingiselangi xona. Xi byerile VaIsrael leswaku hinkwavo lava nga na malembe ya 20 ni le henhla lava nga pfumelangiki Xikwembu a va ta fa emanangeni. Yoxua na Kaleb va nge fi hikwalaho ka va pfumerile Xikwembu. Xikwembu xi te leswaku ndzhaku ka malembe ya 40, loko hinkwavo va file, a xi ta teka vana va vona ni Yoxua na Kaleb etikweni ku ri nyika ka vona.

Apply: I xidyoho ku nga pfumeli Xikwembu. Xikwembu xi ta avanyisa lava xi pfumeriki. Xi avanyisile Eva, Kayin, ni vanhu hinkwavo va misava endzambeni ya Noa. Xi lavile ku tisa VaIsrael etikweni ra vona, kambe hikuva a va xi pfumelangi, xi va endlisile ku pepetseka emanangeni ka malembe ya 40 ku kondza vakulukumba hinkwavo lava nga pfumelangiki va file. Hi fanela ku pfumela Xikwembu ni leswi xi swi vulavulaka eritweni ra xona!

Xifaniso 4-2

Va ri karhi VaIsrael va pepetsekile emanangeni, va sungurile ku gungula nakambe. Hambi loko Xikwembu xi va nyikile masingita ya swakudya ni mati, a va xi tshembali. Hikwalaho ka ku gungula ka vona, Xikwembu xi va avanyisile leswaku vo tala va vona va file.

Apply: U tshama u gungula? Mhani a nyika miroho yin'wana ka wena, u ri, "A ndzi swi lavi! Ndza swi venga!" Kumbi u fanela ku ya exikolweni, kambe ka titimela, u ri, "Ndzi lava ku sala ekaya, ndza etlela! Ka titimela!" Xana u nga swi vona hi xitori xa VaIsrael leswaku Xikwembu xi venga ngopfu-ngopfu ku gungula ni xidyoho xa wena? Tsundzuka Nawu wa vukhume? U nga tshuki u navela...? Hinkwerhu hi gungurile; swi vula leswaku hinkwerhu, hi dyohile.

Xifaniso 5-1

Xikwembu xi va avanyisile hi ku rhuma tinyoka leti Bibeletani hi hlamusela tani hi "tinyoka leti hisaka" ku va luma. A va chava ngopfu! Ehleketa tinyoka to tala ta ku rendezeleka, ti na khombo. A va kotangi ku baleka tinyoka ta vuxungu leti rhumiweke hi Xikwembu.

Apply: Xana a wu swi tivile leswaku hinkwerhu hi na vuxungu endzeni ka hina, ku fana na VaIsrael? Byi vitaniwa xidyoho. Hinkwerhu hi vana va Satan; hikwalaho ka xidyoho xa hina, hi hambanyisiwile na Xikwembu. Loko hi fa hi nga si va vana va Xikwembu, hi ta hambanyisiwa na xona hi laha ku nga heriki.

Loko Xikwembu xi rhume tinyoka leti exikarhi ka vona, VaIsrael va cincile matikhomelo ya vona hi ta Xikwembu hi ku hatlisa, va tsole swidyoho swa vona. Yingiselani ka leswi va swi vulavuleke. (Tinhlayo 21:7.) Va vonile leswaku sweswi I Xikwembu ntsena la koteke ku va ponisa ka ku avanyisa loku, kutani va komberile Moxe ku kombela Xikwembu ku va pfuna.

Xifaniso 5-2

Hikuva Xikwembu xi na tintswalo, xi hlaurile ku va rivalela ni ku va ponisa. Xikwembu xi byerile Moxe leswi yena ni VaIsrael va faneleke ku swi endla loko a va ta ponisiwa ka rifu. (Hlaya Tinhlayo 21:8.) Moxe u endlile mhandze, u hayekile nyoka ya burasi (koporo) ka yona. Loko vanhu va langutile nyoka, a va ta horisiwa, ku fana na xitshembiso xa Xikwembu.

Apply: Xikwembu xi te va fanerile ku endla yini ku horisiwa ka ku luma ka nyoka? Va fanerile ku langutela ntsena nyoka ya burasi. Xilo lexi a xi kotangi ku va horisa, kambe matimba ya Xikwembu yi horisile hinkwavo lava xi tshembeke hi ku languta nyoka. Xikwembu xi va horisile hikuva va xi pfumerile

Xiheri: Xana u ehleketa leswaku vanhu va ta hanya loko va khongerile ntsena, kambe va nga langutangi nyoka? Hayi! Xana kumbe loko a va vonangi nyoka ya burasi, kambe va ringetile ku nyika nyiko ka Xikwembu ematshan'wini ya ku vona ka nyoka? Xana a va ta horisiwa? Hayi! Va fanerile ku languta, ku fana na leswi Xikwembu xi swi vulavuleke.

Xifaniso 5-3

Ku fana na hina, a hi koti ku tiponisa ka ku avanyisa ndzhaku ka rifu ka swidyoho swa hina. A hi koti ku ringeta ku nyika tinyiko ka Xikwembu sweswi hi ku va munhu wa kahle. Ku na ndlela yin'we ku baleka tihele—I ku pfumela ngati ya Yesu ni ku rivalela ka Xikwembu ka swidyoho swa hina.

Xana u lunghile ku tisola xidyoho xa wena ka Xikwembu namuntlha ni ku dyondza hi ta makungu ya xona ya ku ponisa wena? Loko u swi tsakela namuntlha ku ponisiwa ka swidyoho swa wena, ndzi kombela leswaku mi ta ndzi kombisa hi ku tlakusa voko ra wena. Khensile—ndzi vona mavoko ya n'wina. Mi nga ya veka hansi sweswi. Loko u tlakusile voko ra wena, u fanela u heta mhaka leyi namuntlha. A wu faneli ku ya etiheleni. Loko u lava ku ponisiwa, tana ku vulavula na mina ndzhaku ka class hi ta ku ponisiwa. Vula ntsena, "Ndzi lava ku vulavula na n'wina hi ta ku ponisiwa." Ndza mi tiva hikuva u tlakusile mavoko ya n'wina, kambe ndza mi lava ku ta ka mina. Ndzi kombela leswaku mi ta swi endla namuntlha, mi nga rivali. Swi na nkoka ngopfu.

Review Questions

1. Yindlu ya ku khongela ya VaIsrael yi vitaniwile yini? *Tabernacle*
2. Moxe u rhume vakamberi vangani eKanana? *12*
3. Vakamberi vangani va vuyile ni xiviko xo biha, xo chavisa? *10*
4. Vangani va tshembile leswaku va fanela ku lwa na tiko, lava nga chavangiki? *2*
5. I ncini mavito ya vakamberi va kahle vambirhi (u nga nyika rin'we)? *Yoxua na Kaleb*
6. Hikwalaho ka yini vakamberi va khume va chavile tiko? *Madorobo a ma ri na matimba.*
7. Hikuva VaIsrael va chavile ku nghena Kanana, Xikwembu xi te leswaku ku ta humelela yini? *A va ta pepetseka emanageni ku kondza va file.*
8. Va pepetsekile malembe mangani emanageni ku kondza lava nga pfumeriki va fa? *40*
9. Xidyoho xa vona a xi ri yini loko va ri karhi va pepetseka emanageni? *Ku gungula*
10. Xikwembu xa va avanyisile ka ku gungula njhani? *Xi rhume tinyoka leti hisaka ku va luma.*
11. Xikwembu xi byerile Moxe ku endla yini leswaku vanhu va nga hanya? *U endlile nyoka ya burasi; va fanerile ku vona ka yona.*
12. *Ka swivutiso swo tala, va vutiseni hi ta Milawu ya Khume hi nkarhi.*

Vaavanyisi

**YOXUA 1:1, 2 // 11:23 // VAAVANYISI 2:7-19 // 2 SAMUEL 5:4 // 7:1-3, 12-17
// 1 TIKRONIKA 22:5-6 // 29:26-28 // 2 TIKRONIKA 2:1 // 5:1**

Manghenelelo: Xana u kota ku tsundzuka nkarhi wun'wana lowu u tshembiseke xin'wana, kambe a wu hlayisangi xitshembiso xa wena? Hinkwerhu hi nga tsandzeka, minkarhi yin'wana, ku hlayisa switshembiso swa hina. Kambe Xikwembu xi hlayisa switshembiso swa xona minkarhi hinkwayo. (Xifaniso MD 4-1) VaIsrael va gungurile emanangeni. Va pfumerile vakamberi va khume vo biha, na swona, va arile ku nghena Tiko leri tshembisiweke ka vona. Ku va avanyisa, Xikwembu xi va endlile ku pepetseka emanangeni ka malembe ya 40 hikuva a va pfumelangi xitshembiso xa xona.

Xifaniso JA 1-2

Moxe ni boti wa yena, Arone, va file VaIsrael va nga si nghena Tiko leri tshembisiweke ra Kanana. Ndzhaku ka malembe ya 40, Xikwembu xi hlawurile Yoxua ku va mufambisi lowuntshwa wa VaIsrael. (Xifaniso JA 1-3) Vana va VaIsrael lava nga pfumelangiki va vakulukumba sweswi. A wu ri nkarhi wa Xikwembu wa ku yisa VaIsrael eKanana. Yoxua u fambisile VaIsrael eKanana, na swona, Xikwembu xi va nyikile tiko leri xi tshembiseke rona ka Abraham ni vana hinkwavo va yena. Va fanerile ku lwa tinyimpi to tala ku teka tiko. (Xifaniso JA 7-1) A nga si fa, Yoxua u te ka VaIsrael, (Read Joshua 24:14.)

Apply: (Xifaniso JA 1-4) Yoxua a ri ku tsunduxeni vanhu leswaku hambu loko va kanakanile, Xikwembu xi endla leswi xi swi tshembisaka minkarhi hinkwayo. E Egipta, Xi tshembisile ku va ntshunxa; xi swi endlile. Eka Lwandle lero Tshwuka, xi va hlayisile leswaku va perile kukotisa loko a yi ri misava yo oma, VaEgipta va dyiwile ematini. Ka malembe ya 40 emanangeni, xi va nyikile swakudya ni mati hi masingita, na swona, va hlurile valala hinkwavo va vona. Wa kanakana rirhandzu ra Xikwembu ka wena? Vonani ka leswi Xi swi endleke ka VaIsrael.

Loko Yoxua a ha hanya, VaIsrael va tsundzukile Yehova. Kambe loko a file, vanhu va sungurile ku landzela mikhuva ya matiko lama tshameke kona va nga si nghena kwale. Va endlile swifaniso ku khongerisa swona ematshan'wini ya Yehova. Va tshamile swin'we ni vanhu lava gandzeleke swifaniso ematshan'wini ya ku va hlongola etikweni ra vona. Va koperile tindlela ta xidyoho ta VaKanana.

Xifaniso JB 1-1

VaKanana va khongerile swikwembu swo hava leswi vitaniweke Baal na Ashtaroth. Swikwembu leswi swi endlile hi tihunyi ni maribye. Satan u xisile vanhu lava ku ehleketa leswaku va khongerile swikwembu swa mamphela, leswi hanyaka. A va tivangi leswaku va khongerile Satan ni mademona ya yena hi mamphela.

Apply: Loko vanhu va khongela ka munhu wun'wana, hambu loko a file kumbe a ha hanya, kumbe xin'wana ni xin'wana ehandle ka Xikwembu xa ntiyiso lexo hanya xa Bibebe, va khongela Satan hi ntiyiso. Satan wa xisa. A titumbeta ndzhaku ka swifaniso ni vanhu lava lovheke lava vanhu va khongerisaka swona.

Xikwembu xi avanyisile VaIsrael hikuva va xi rivele hi ku gandzela swifaniso. Xi pfumelerile matiko man'wana ku vengisa Israel ni ku va hlula. Minkarhi yin'wana, VaIsrael va fanerile ku va mahlongha ma matiko man'wana. Xikwembu xi va layile leswaku a swi ta humelela ka vona loko a va xi yingiselangi no xi gandzela ntsena.

Xifaniso JB 1-3

Loko VaIsrael va hundzukile ka ku khongerisa swifaniso ka vona, na swona, va vitanile ka Xikwembu ka va pfuna eka valala va vona, Xikwembu xi hlawurile wanuna kumbe wansati ku va fambisa ni ku va ponisa ka valala va vona. Vanhu lava hlawuriweke hi Xikwembu ku

fambisa VaIsrael va vitaniwile *vaavanyisi*. (Show wall chart.) Kambe nkarhi wun'wana ni wun'wana lowu va ponisiweke, va rivele ku gandzela Xikwembu ntsena. Ivi Xikwembu xi pfumelerile valala va vona ku va hlula nakambe.

Apply: Hambu loko VaIsrael a va yingisangi Xikwembu, na swona xi fanerile ku va avanyisa, xi ha va rhandzile. Rirhandzu ra Xikwembu a ri cinci hi swiendlo swa hina. VaRoma 5:8 yi ri, "Kambe Xikwembu xi kombisile ngopfu erirhandzu ra xona eka hina, hi leswaku loko ha ha ri vadyohi, Kriste u hi ferile." VaIsrael va dyohile swinene, nakambe na nakambe, kambe Xikwembu xi lehisile mbilu na vona leswaku va nga kota ku hundzuka.

Eka hinkwayo ya matiko ya misava, Israel ri katekiwile ngopfu, hikuva hosi ya vona a yi ri Xikwembu hi xoxe! Kambe VaIsrael va lavile hosi hi xiviri ku fana na matiko lama nga kusuhi na vona. (Xifaniso 41) Xikwembu xi va nyikile hosi. Tihosi to tala ti fumile ehenhla ka VaIsrael. (Kombisa chart—how many kings ruled.) Tihosi tin'wana a ti ri kahle; ti pfumerile Xikwembu na swona, a ti khongelangi swifaniso. Tinyingi ta tihosi ti dyohile, na swona, ti yisile vanhu eku dyoheni.

Xifaniso 42

Dauida a ri hosi leyikulu ya kahle ngopfu ya VaIsrael! Dauida u lavile ku yingisela Xikwembu etimhakeni hinkwato. Xikwembu xi tirhisile Dauida ku tsala swin'wana eBibeleni. Dauida a nga si va hosi, a ri murisi. U tsarile to tala ta Tipsalema, tinsimu ta ku vonga Xikwembu ka rirhandzu ra xona ni tintswalo ta xona.

Apply: Dauida a ri munhu wa kahle, kambe a swi vuli leswaku a nga ri mudyohi. U dyohile ku fana na hinkwavo, hikuva u velekiwile na swidyoho. VaRoma 3:23 "...hikuva hinkwavo va dyohile, kutani a va faneriwi hi ku kwetsima ka Xikwembu."

Xifaniso EN 4-1

Onge hosi ya VaIsrael, Dauida a ri mufuwi. U akile yindlu yo saseka ya tihunyi, maribye, nsuku, na silver. Kambe siku rin'wana, Dauida u ehleketile hi ta yindlu yo saseka ya yena, na swona, u tivile leswaku yindlu ya ku khongela Xikwembu a yi ha fana na leyiwani va yi tirhiseke yona emananga leyi akiweke hi lapi ni madzovo ma swihari. Kutani, Dauida u lavile ku akela Xikwembu ndzhawu ya nkarhi hinkwawo ya ku khongela leyi endlliweke hi maribye, tihunyi, silver, ni nsuku. Dauida u lavile Xikwembu ku va ni ndzhawu ya nkarhi hinkwawo leyi vanhu va koteke ku ta ka yona ku xi khongela ni ku nyika magandzelo ya vona.

Xikwembu xi tsakile ngopfu na Dauida loko a lavile ku yi aka. Xikwembu xi byerile Dauida leswaku n'wana wa mufana wa yena a a ta aka tempele leyintshwa hi laha VaIsrael va nga kota ku tisa magandzelo ya vona ha kona ni ku khongerisa Xikwembu. Na swona, Xikwembu xi tshembisile Dauida xitshembiso xo fana na lexi xi xi nyikeke ka *Abraham, Isak, na Yakob* (show wall chart) —leswaku siku rin'wana, Xikwembu a xi ta rhuma Muponisi lowukulu wa vanhu ku hakela swidyoho nkarhi wun'we leswaku swi nge vi magandzelo man'wana ya swidyoho.

Xifaniso EN 2-4

Dauida a nga si fa, u nyikile n'wana wa yena, Solomon (show wall chart), ntirho wa ku aka yindlu ya Hosi. Solomon u vile hosi ndzhaku ka loko tatana wa yena Dauida a lovhile. Solomon u akile yindlu ya Yehova e Yerusalema. Yindlu leyintshwa yi vitaniwile tempele. (Xifaniso 35) Tempele a yi ri na makamara mambirhi endzeni. Curtain yo tsindziyela yi hayekiwile emahlweni ka ndzhawu yo kwetsima ngopfu, kamara ra le xikarhi hi laha Xikwembu xi tshameke kona. Curtain leyi a yi ri kona tani hi mpfungo wa ku ri, "A ku na ngeniwi" ka hinkwavo ehandle ka muprista lowukulu. A yi ri mpfungo wa ku hambanyisiwa exikarhi ka Xikwembu xo kwetsima ni munhu wa vudyoho.

Xifaniso EN 7-1

Muprista lowukulu u pfumeleriwele ku nghena kamara leri nkarhi wun'we ntsena hi lembe ku khongelela vanhu. Lembe rin'wana ni rin'wana Xikwembu xi rivalele swidyoho swa vona, xi lehisile mbilu ya xona ku va avanyisa; xi yimerile ka nkarhi lowu hakelo yo hetiseka ya xidyoho yi ta endliwaka. U ta twa hi ta hakelo leyi loko u engeta ku ta ekerekeni. Xitori xi le Bibeleni hi ta gandzelo yo hetiseka ya swidyoho.

Ndzhaku ka rifu ra Solomon, tiko ra VaIsrael va lwile hi ta ku i mani la nga ta va hosi leyo landzelela, ivi va hambanyisile eka matiko mambirhi. Tinyimba ta khume ta north ti vitaniwile Israel, na tinyimba timbirhi to dzonga ti vitaniwile Judah. (Show wall chart.)

Xiheri: Sweswi hi dyondzile malembe ya 800 ya matimu wa Israel! Hi vonile nakambe leswaku vanhu va tele hi xidyoho, na swona a hi koti ku tsakisa Xikwembu hi ku endla ku lulama. Hi lava un'wana ku hakela swidyoho swa hina. Loko u swi tsakela ku amukela ku rivalela ka Xikwembu xa swidyoho swa wena, u fanela u heta mhaka leyi namuntlha. A wu faneli ku ya etiheleni. Loko u lava ku ponisiwa, tana ku vulavula na mina ndzhaku ka class hi ta ku ponisiwa. Vula ntsena, "Ndzi lava ku vulavula na n'wana hi ta ku ponisiwa." Ndza mi lava ku ta ka mina. Ndzi kombela leswaku mi ta swi endla namuntlha, mi nga rivali. Swi na nkoka ngopfu.

Review Questions

1. I mani a ri mufambisi lowuntshwa ndzhaku ka loko Moxe u file ku va fambisa ka Kanana? *Yoxua*
2. VaKanana va khongerile swikwembu swo hava. U tsundzuka rin'we ra mavito ya swikwembu? *Baal; Ashtaroth*
3. Vamani a va ri vafambisi lava Xikwembu xi va hlawuleke ku pfuna ku ponisa VaIsrael loko a va ri mahlongha ka valala va vona? *vaavanyisi*
4. I mani a ri hosi ya kahle ngopfu ya VaIsrael? *David*
5. Ntirho wa Davida a wu ri yini a nga si va hosi? *murisi*
6. Davida u pfunile ku tsala buku yihi ya Bibe? *Tipsalma*
7. Davida u lavile ku endla yini ka Xikwembu? *Aka tempele—yindlu ya ku khongela.*
8. I mani la akeke tempele hi mamphela (n'wana wa Davida)? *Solomon*
9. I ncini lexi hayekeke etempeleni tani hi mpfungo wa ku hambanyisiwa exikarhi ka Xikwembu ni munhu? *curtain*

Vaprofeta
ESAYA 10:5, 6 // YEREMIA 6:13, 14 // 20:5 // 2 TIHOSI 17:1-8 // 25:1-12

Manghenelelo: Ka masungulo ya misava, Xikwembu xi vulavurile na vanhu leswaku va ta tiva ku rhandza ka xona. Tsudzukani, ka Adam, Eva, Kayin, Noa, Abraham, Isak, Yakob, Yosefa, ni Moxe ni VaIsrael, xi vulavurile hi xiviri ku va nyika swileriso swa xona. Sweswi, ka Israel na Yuda, Xikwembu xi vulavurile hi varhumiwa va xona ku va dyondzisa tindlela ta xona ni ku va laya hi ta ku avanyisa eka xona ka xidyoho.

Varhumiwa va Xikwembu va vitaniwile vaprofeta. Vonani mavito ya van'wana va vaprofeta va Xikwembu. (Kombisa wall chart.) Esaya, Yeremia, Ezekiel, na Daniel a va ri van'wana va vaprofeta vo duma va Xikwembu. Xikwembu xi tirhisile van'wana va vaprofeta lava ku tsala tin'wana ta tibuku ta Testamente ya Khale. Vaprofeta va Xikwembu va byerile vanhu ku hundzuka swidyoho swa vona, ku onha swifaniso swa vona ni ku tshemba Yehova ntsena.

Apply: Ku hundzuka swi vula yini? Swi vula ku cinca miehleketo. Swi vula ku pfumelelana na Xikwembu hi ta xidyoho xa wena. Khale, u ehleketile leswaku xidyoho xa tsakisa, xi kahle; kambe loko u hundzuka, u pfumelelana na Xikwembu leswaku xidyoho xa wena xi bihile ngopfu, na swona, xa vavisa. Ku ponisiwa, munhu a fanela ku hundzuka, kumbe ku pfumelelana na Xikwembu hi ta xidyoho xa yena. Loko u nga hundzuka, kumbe u nga pfumeleli na Xikwembu leswaku xidyoho xa wena xi bihile swinene, a wu si ponisiwa.

Xifaniso 40

Vanyingi va VaIsrael lava khongeleke etempeleni, na swona, va khongerile swifaniso. Tsundzuka nawu wo sungula ni wa vumbirhi—Xikwembu i #1! Na "U nga tiendleli xifaniso lexi gandzeriwaka." Xikwembu xi va byerile hi vaprofeta leswaku va fanele va hlawula leswaku va ta khongela mani. Xikwembu xi nge amukeli swikhongelo swa wena loko na swona u khongela swikwembu swin'wana enkarhini wun'we.

Vaprofeta va tsundzuxile VaIsrael leswaku a va yingisangi Milawu ya Khume ya Xikwembu leyi Xi yi nyikeke hi Moxe. Loko a va hundzukangi, Xikwembu a xi ta va avanyisa. Xi ta rhuma valala va vona ku lwa na vona. Valala va vona va ta va hlula, va ta va endla mahlongha, na swona va ta va fostela ku vula tindzimi leti VaIsrael a va tivangiki tona!

(Map) Muprofeta Esaya u layile Israel (tinyimba ta khume ta north) leswaku Yehova u ta rhuma VaAssyria ku lwa na vona ni ku va hlula loko a va hundzukangi. (Have the children say, "VA-ASSYRIA A VA TA HLULA VA-ISRAEL.") Yeremia u layile vanhu va Yerusalem na Yuda leswaku Yehova u ta rhuma VaBabylon ku va hlula. (Have the children say, "VA-BABYLON A VA TA HLULA VA-YUDA.")

Xifaniso 46

Xana u ehleketa leswaku VaIsrael va tsakerile vaprofeta ni marhungulo ya vona ya ku avanyisa ka xidyoho xa vona? Hayi! Minkarhi hinkwayo, a ku ri na van'wana lava pfumeleleke Xikwembu. Kambe vo tala va VaIsrael va arile ku yingisela marito ya vaprofeta ni ku hundzuka ku khongela ka swifaniso ka vona. Va vavisile no dlayile vaprofeta va Xikwembu hi ku va khandla hi maribye. Vo tala va vanhu valavo va ha fambile etempeleni ku nyika magandzelo, kambe a va pfumelangi Xikwembu hi ntiyiso. Va vurile swilo swa kahle ka Xikwembu, kambe a xi amukelangi leswi va swi vulavulake, hikuva Xi kotile ku vona timbilu ta vona. Esaya 29:13.

Apply: A hi koti ku xisa Xikwembu. Xi nga vona leswi hi swi ehleketaka hi ntiyiso le ndzeni, hambi loko van'wana va nga koti ku swi vona. Xikwembu xi ri hinkwerhu hi vadyohi; hi nga xi tsakisi hi leswi hi swi endlaka. Vanhu vo tala eAfrica, va famba ekerekeni, kambe mbilu

ya vona a yi pfumeli Xikwembu hi ntiyiso ku va basisa ka swidyoho swa vona. Va ha khongela vakokwana va vona ematshan'wini ya ku khongela Xikwembu ntsena. Va ha ringeta ku endla mintirho leyinene ku tsakisa Xikwembu, kambe ntsena ripfumelo ka Muponisi ku susa swidyoho swa hina i ripfumelo ra ntiyiso. Hi fanele hi nga tshembi mintirho leyinene leyi hi swi endlaka ku fikelela etilweni.

Xifaniso 47

Hikuva VaIsrael a va pfumelangi no hundzuka, Xikwembu xi pfumelerile valala va vona ku va hlula ni ku va endla mahlongha. VaAssyria va tekile tinyimba ta khume ta north. VaYuda, na vona, va arile ku hundzuka, se Xikwembu xi pfumelerile Vababylon ku va tekela etikweni ra vona. VaBabylon va onhile makhumbi ya maribye ya Yerusalem. Na swona, va onhile ni tswile tempele yo saseka ya Xikwembu leyi hosi Solomon u yi akeke! Swa vilerisa, hi swona? Hinkwaswo swi humelerile hikuva vanhu a va pfumelangi Xikwembu.

Xifaniso 48

Ndzhaku ka malembe yo tala, vanhu va Yuda eBabylon, va hundzukile, na swona va komberile Xikwembu ku va vuyisa etikweni ra vona. Xikwembu xi twile ku rila ka vona ka ku pfuniwa; xi va tlherisile vo tala ka Yerusalem. Va akile makhumbi ya muti ni tempele. Vasrael lava vuyeke etikweni ra vona, va nyikiwile vito rin'wana. Va vitaniwile VaYuda; ha ha vitana vana va vona VaYuda namuntlha!

Xifaniso 43

VaIsrael a va nga ha khongelangi Xikwembu hi timbilu ta vona no pfumela leswaku a va ri vadyohi. Xikwembu xi va avanyisile nakambe hi ku pfumelela matiko man'wana ku va hlula. VaGrekhi va tekile VaYuda. Va va dyondzisile ku vulavula ririmi ra XiGrekhi. Xikwembu xi tirhisile ririmi leri ra XiGrekhi ku haxa Rito ra Xona ka misava hinkwayo. Loko vavanuna va tsarile Testamenta Leyintshwa, va yi tsarile hi XiGrekhi, hikuva XiGrekhi xi tiviwile hi misava hinkwayo, ku fana na Xilungu namuntlha.

Xifaniso 49

Ndzhaku ka nkarhi wo tala, VaRoma va hlurile VaGrekhi, ni VaRoma va fuwile VaIsrael. VaYuda va fanerile ku luva swibalo ka VaRoma, na swona loko VaYuda a va yingisangi, va avanyisiwile kumbe va dlawile. VaRoma va khongerile swikwembu swo hava swo tala, na swona va khongerile hosi ya vona, yi vitaniwile Kesar. Kambe, VaRoma va pfumelerile VaYuda ku khongela Yehova hi ku ya etempeleni. Xikwembu xi tirhisile VaRoma ku aka mapatu yo tala ku hlengeletana tiko lerikulu ra vona emisaveni hinkwayo. Ndzhaku, Xikwembu xi tirhisile mapatu lama ka vanhu va xona ku endza ka matiko lama nga kule ku nyika Evangeli. Xikwembu xi lava matiko hinkwayo ku tiva hi ta xona. Xi na rirhandzu, a hi swona?

Xifaniso 36

Hikuva a va ri mahlongha, VaYuda va tshamile ematikweni yo tala sweswi. Va akile tindlu ta ku hlangana leti vitaniweke tisinagogue, hi laha va koteke ku hlaya no dyondzisa Testament ya Khale emitini yo tala ka Tiko lerikulu ra VaRoma. Hi siku ro hetelela ra vhiki, VaYuda va hlengeletanile etisinagogeni ta vona ku twa nawu ka Testamente ya Khale. VaYuda vo tala va fambile etempeleni kumbe etisinagogeni, kambe a va tshembangang Xikwembu hi ntiyiso no yingisela Rito ra Xona. Va fambile hikuva a yi ri mikhuva ya vona ntsena. A va khongelangi Xikwembu ka timbilu ta vona.

Kambe, minkarhi hinkwayo a ku ri na vanhu lava pfumeleke Rito ra Xikwembu. Va tshembile Yehova no zama ku landzela swileriso swa yena. Va yimerile Muponisi loyi nga ta ta loyi Xikwembu xi n'wi tshembiseke ku va ponisa ka Satan ni ku avanyisa ka swidyoho swa vona. Vapfumeri hi ntiyiso va tlhela va amukeriwa hi Xikwembu hikwalaho ka ripfumelo ra vona ka xona.

Xiheri: (Pfluxeta dyondzo hi ku hatlisa ngopfu.) Ku ala ku pfumela switshembiso swa Xikwembu ka VaIsrael swi vilerisile Xikwembu. Kambe hambi loko a va tsakisangi Xikwembu, a xi nga cincangi makungu ya xona kumbe a xi rivalangi switshembiso swa xona. Sweswi xi lunghile ku kombisa tintswalo ta xona—a hi ka VaIsrael ntsena, kambe ka misava hinkwayo!! Xikwembu xi tshamisile ririmi rin'we, XiGrecki, ni mapatu ma VaRoma, ni tisinagogue ta VaYuda (tindzhawu ta ku hlengeletana) emitini leyi nga kule.

Loko hi lava ku fanisisa vutomi bya wena na bya VaYuda, xana a hi ta vula leswaku u MuKriste wa ntiyiso kumbe MuKriste wo xisa? Xana u ta ekerekeni ku vonaka u ri munhu wa kahle, kambe a wu si tshama u tekile goza ku tshemba Xikwembu? U fanela ku endla hlawulo leyi hi siku rin'wana, leri u twisisaka hi ta xidyoho xa wena, leri u pfumelelanaka na Xikwembu no hundzukaka swidyoheni swa wena, ni leri u tshembaka Muponisi wa Xikwembu ka swidyoho swa wena. Ka ntsongo hinkwenu, a mi endlangi nhlawulo ku ponisiwa ka swidyoho swa n'wina. Mi lava ku swi endla *namuntlha*. Loko u lava ku ponisiwa, tana ku vulavula na mina ndzhaku ka class hi ta ku ponisiwa. Vula ntsena, "Ndzi lava ku vulavula na n'wina hi ta ku ponisiwa." Ndza mi lava ku ta ka mina. Ndzi kombela leswaku mi ta swi endla *namuntlha*, mi nga rivali. Swi na nkoka ngopfu.

Review Questions

1. Varhumiwa va Xikwembu lava layeke VaIsrael hi ta ku avanyisa ka Xikwembu va vitaniwile yini? *vaprofeta*
2. I ncini rito leri vulaka ku cinca miehleketo ya wena ni ku pfumelelana na Xikwembu hi ta xidyoho xa wena? *Ku hundzuka*
3. VaIsrael vanyingi va twile njhani hi ta vaprofeta? *Va va vengile no va dlaya.*
4. Tiko rihi ri hlurile Israel? *Assyria*
5. Profeta wuhi u layile Israel leswaku Assyria u ta va hlula? *Esaya*
6. Tiko rihi ri hlurile Yuda? *Babylon*
7. Profeta wuhi u layile Yuda leswaku Babylon u ta va hlula? *Yeremia*
8. Tiko rihi ri onhile tempele? *Babylon*
9. Hi vitana VaIsrael yini namuntlha? *VaYuda*
10. Loko VaYuda va hundzukile no vuya ka Yerusalem, va endlile yini le? *Aka tempele na makhumbi ya muti.*
11. Ndzimi yihi yi vile yo duma ngopfu hikuva tiko ra yona ri fumile misava? *XiGrecki*
12. Tiko rihi ri akile mapatu yo tala ku joina tiko ra vona (va fumile ndzhaku ka VaGrecki)? *VaRoma*
13. Hosi ya VaRoma yi vitaniwile yini? *Kesar*
14. I ncini tindlu ta ku hlangana ta VaYuda ku dyondza Testamente ya Khale? *TiSinagogue*
15. Xana hinkwavo va VaYuda a va ri vafumeri va ntiyiso? *Hayi—vo tala a va ri fake.*

Ku Velekiwa ka Yesu**LUKA 2:40, 52 // MATEO 1:18-25 // MATEO 2:1-15, 19-23**

Manghenelelo: Matimu i xitori xa Yesu Kriste, Muponisi. Xana u swi tivile leswaku nkarhi wun'wana ni wun'wana lowu hi tsala wa siku, hi vulavula hi ta Kriste? Xikombiso—hi tirhisa maletera "B.C." ka masiku hinkwawo "before Christ" (Kriste a nga si ta.) Hi tirhisa maletera "A.D." ka masiku hinkwawo ku sukela ku velekiwa ka Yesu. A.D. swi vula "anno Domini" kumbe "lembe ra Muponisi wa hina." Yesu Kriste i le xikarhi ka matimu. Matimu hinkwawo ya vona ndzhaku ka yena ni leswi a swi endleke; na swona a nga si velekiwa, matimu hinkwawo ma vonile emahlweni ka ku ta ka yena.

Xifaniso 2-1

Maria, la nga ta va mhani wa Yesu, u tshembisiwile ku tekiwa hi wanuna la vitaniweke *Yosefa*. Kambe Yosefa u kumile leswaku Maria u tikile, na swona u tivile leswaku a nga ri papa. Hi nawu wa VaYuda, Yosefa u kotile ku swi tivisa emahlweni ka hinkwawo, na Maria a nga dlawa hikwalaho ka swona. Kambe Yosefa u rhandzile Maria, kutani u hlawurile ku nga n'wi teki. Kambe xihlangi xa Maria xi nyikiwile ka yena hi Xikwembu Moya Lowu Kwetsima. Xikwembu a xi lavangi Yosefa ku hambana na Maria. Yosefa a ri wanuna la tshembeke Yehova. Xikwembu xi lavile Yosefa ku teka Maria tani hi nsati wa yena, kutani Xikwembu xi rhumile ntsumi ya xona ku byela Yosefa ntiyiso hi ta xihlangi xa Maria.

Xifaniso 2-2

Ntsumi yi vulavurile leswi: (Mateo 1:20-21). Yesu u ta velekiwa emisaveni leyi ku ponisa vadyohi ka ku avanyisa ka Xikwembu ka swidyoho swa vona. U tile ku ponisa hinkwawo lava pfumelelanaka na Xikwembu leswaku i va vadyohi lava lavaka Muponisi. Profeta Esaya ka Esaya 7:14 u vurile leswaku Yesu u ta velekiwa hi wanhwana; swi humelerile. Xikwembu xi hlaysile nhlavutelo lowu hi ta Yesu. (Mateo 1:23.)

Hikuva Yesu a a ta va Xikwembu ni munhu, a a ta va ni mavito yo tala. Vito rin'we ra yena a ri ri *Emanuel*, swi vula "*Xikwembu xi na hina*." Swi vula leswaku a a ta va Xikwembu hi xoxe, la teke emisaveni ku velekiwa tani hi n'wana ni ku tshama na vanhu kwala emisaveni leyi. Tsundzuka leswaku hi dyondzile Xikwembu i vunharhun'we bya vanhu va narhu. Yesu Kriste i *Xikwembu N'wana*.

Yosefa u pfumerile Xikwembu. U tekile Maria ku va nsati wa yena.

Xifaniso 2-6

Yesu u velekiwile e Betlehem, ku fana na minhlavutelo ya vaprofeta malemba yo tala lama nga hundza. U velekiwile ku va Muponisi wa vadyohi, ku ntshunxa vanhu ka ku fuma ka Satan, xidyoho, na rifu. Xikwembu lexi nga heriki xi tile hi miri wa munhu ku tshama na vanhu!

Xifaniso 3-2

Ntsumi yi tile eku velekiweni ka Yesu ka varisi vo tala lava voneke tinyimpfu ta vona na vusiku. Ntsumi yi lightile tilo; yi vongile Xikwembu hi ta ku velekiwa ka Yesu. Varisi va tsutsumile hi xikadyana ku ya Betlehema na swona va khinsamerile Yesu Kriste.

Xifaniso 3-5 & 3-6

Loko Yosefa na Maria va fambile etempeleni ku nyika gandzelo ka Xikwembu, muprofeta wa wanuna ni wa wansati wo kalabya va va vonile. Va katekisile Yesu; va n'wi tivisile ku va Mesia, Muponisi loyi VaYuda hinkwawo va n'wi yimeleke. Swilo hinkwaswo leswi swi vurisile leswaku Yesu i N'wana wa Xikwembu hi ntiyiso.

Xifaniso 4-1

Loko Yesu a ha ri lowuntsongo, tintlarhi tin'wana ta le vuxeni ti tile ka Betlehema ti langutela Yesu. Va endzile kule ngopfu va tlhela va landzelela nyeleti leyikulu leyi Xikwembu xi yi vekeke etilweni ku kombisa ndzhawu ya ku velekiwa ka Yesu. Va tile ka *Hosi Heroda* ku langutela Yesu, loyi va n'wi vitaneke "*Hosi ya VaYuda.*" (Xana wa swi tsundzuka leswaku Yesu u tile hi vantukulu va Hosi Davida, na swona a ta va hosi yo hetelela ya VaYuda? Tintlarhi leti ti tivile hlavutelo lowu.)

Xifaniso 4-4

Heroda a fana na hosi ya VaEgipta enkarhini wa Moxe. A nga lavangi un'wana ku fuma ehenhla ka yena. Heroda u chavile leswaku a ta lahla xiyimo xa yena tani hi hosi loko xihlangi lexi xi kurile ku va wanuna. Heroda u vitanile vaprista va VaYuda ku hlamusela minhlavutelo ya vona hi ta Mesia loyi nga ta ta. Vaprista va hlayile ka buku ya muprofeta Mika hi ta Muponisi leswaku u ta velekiwa e Betlehema. Heroda u hlawurile ku dlaya Yesu loko tintlarhi ti n'wi byerile hi laha va kumeke Yesu ha kona.

Xifaniso 4-6

Tintlarhi ti tile ni ntsako lowukulu ku khongela Yesu. Ti tisile tinyiko tinarhu to durha ka Yesu. Kambe Xikwembu xi va layile enorhweni leswaku va nga vuyi ka Heroda, kutani tintlarhi ti fambile etikweni ra vona hi ndlela yin'wana.

Xifaniso 5-3

Ivi Xikwembu xi pfunile Yosefa ku teka Yesu eEgipta, hi laha a poneke ka makungu yo biha ya Heroda ya ku n'wi dlaya.

Xifaniso 5-1

Heroda u lerisile leswaku vafana hinkwavo lava nga ni malembe mambirhi ni le hansi va le Betlehema va dlayiwa, kambe Yesu u ponile eEgipta. Heroda kumbe matimba yan'wana etilweni kumbe emisaveni a ya kotangi ku yimisa Xikwembu ku endla makungu ya xona ku ponisa vanhu ka swidyoho swa vona. Yesu u tekiwile eEgipta, ku fana na minhlavutelo ya vaprofeta.

Apply: Xikwembu xi tiva hi ta hinkwaswo swi nga si humelela. Hi nga xi tshemba ni vumundzuku bya hina. Na swona, xi tiva swidyoho swa hina. A hi koti ku titumbetela Xikwembu.

Xifaniso 5-2

Loko Heroda u file, Xikwembu xi rhumile yin'we ya tintsumi ta xona ku byela Yosefa ku teka Maria ni Yesu ehandle ka Egipta ni ku va vuyisa etikweni ra Israel. Muponisi u tshamile edorobeni ra Nazareta.

Yesu u kurile ku va mufana wa matimba. Tatana wa yena, Xikwembu, xi sirhelerile no n'wi fambisile eka hinkwaswo leswi u swi ehleketeteke, vuleke, no endla. U yingisile nawu wun'wana ni wun'wana wa Xikwembu. A nga si tshama a dyoha hikuva a nga velekiwanga tani hi mudyohi. A nga hambanyisiwangi na Xikwembu, ku fana na vana va Adama. Munhu wun'wana ni wun'wana loyi a tshameke a hanya a nga yingisangi milawu ya Xikwembu, kambe Yesu u yingisile nawu wun'wana ni wun'wana wa Xikwembu hi ku hetiseka.

Apply: Siku rin'wana ni rin'wana hi kombisa leswaku hi tile ka Adama ni leswaku hi hina vadyohi. Hi tlula milawu ya khume—ha hembra, hi lumbeta van'wana, hi navela swa van'wana, a hi hloniphi vatswari va hina, hi rangisa swin'wana emahlweni ka Xikwembu, a hi hlayisi siku ra Hosi. Kambe Yesu u yingisile hi ku hetiseka nawu wun'wana ni wun'wana wa Xikwembu.

Xifaniso 5-4

Yesu u kurile ku va ntlarhi. U tlarhile swinene ku fika leswaku nkarhi wun'we vatswari va yena va n'wi kumile etempeleni a tlhela a dyondzisa vaprista loko a ri na malembe ya 12! Xikwembu xi tsakile na yena, na vanhu va n'wi rhandzile. Moya (character) wa yena tani hi munhu a wu fana na moya (character) wa Xikwembu: la nga riki na xidyoho, u kwetsimile, u hlaysile rito ra yena minkarhi hinkwayo, u tshembekile eka hinkwaswo leswi u swi endleke, u lulamile hi ku hetiseka, u tlarhihile hi ku hetiseka, a ri na tintswalo na rirhandzu ni musa. Muprofeta wa Xikwembu, Esaya, u te leswaku Muponisi a a ta tlariha ni ku va ni vutlarhi lebyikulu hikuva a ta va ni vun'we ni Xikwembu Moya Lowu Kwetsima. Nhlavutelo lowu wu humelerile eka Yesu Kriste, Xikwembu N'wana.

Loko u twa hi ta xihlangi eka Christmas, i N'wana wa Xikwembu. Tani hi munhu, a a ta va Muponisi wa vanhu. Muponisi la tshembisiweke wa vanhu, u fikile!

Xiheri: Yesu u tile ku va Muponisi wa vanhu hinkwavo. Kambe munhu a fanela ku tihlamulela ka Muponisi loyi. Swidyoho swa wena a swi rivalelanga ntsena hikuva u tile. U fanela ku teka goza hi wexe ku amukela kumbe ku ala Yesu tani hi ku rivalela ka swidyoho swa wena. I nhlawulo lowu u wu endlaka nkarhi wun'we evuton'wini. Loko a wu si tshama u endla nhlawulo lowu hi ta Yesu, kambe u lunghile ku hlawula Yesu namunthla, xana u nga tlakusa voko ra wena sweswi?

Khensile—ndzi vona mavoko ya n'wina. Mi nga ya veka hansi sweswi. Loko u tlakusile voko ra wena, u fanela ku swi endla namuntlha. A wu faneli ku hambanyisiwa na Xikwembu hi laha ku nga heriki hikwalaho ka swidyoho swa wena. Loko u lava ku ponisiwa, tana ku vulavula na mina ndzhaku ka class hi ta ku ponisiwa. Vula ntsena, "Ndzi lava ku vulavula na n'wina hi ta ku ponisiwa." Ndzi ta mi yimela ku ta ka mina. Ndzi kombela leswaku mi ta swi endla namuntlha, mi nga rivali. Swi na nkoka ngopfu.

Review Questions

1. I ncini vito ra mhani wa Yesu? *Maria*
2. I ncini vito ra nuna wa Maria? *Yosefa*
3. Yosefa u tivile njhani ku teka Maria hambani loko a tikile? *Ntsumi ya Xikwembu xi n'wi byerile.*
4. N'wana wa Maria a ta va ntukulu wa hosi leyikulu yihi? *Davida*
5. I ncini vito ra Yesu leri ntsami u byeleke Yosefa rona? *Emanuel*
6. Vito Emanuel swi vula yini? *"Xikwembu xi na hina"*
7. Yesu u velekiwile kwihi (doroba)? *Betlehema*
8. Vamani va byeriwile hi tintsumi hi ta Yesu, va tile ku n'wi khinsamela loko u velekiwile? *varisi*
9. Vamani va landzelerile nyeleti ku ta khongela Yesu loko a ha ri lowuntsongo? *Tintlarhi ta le vuseni.*
10. Tintlarhi ti vitanile Yesu yini? *"Hosi ya VaYuda"*
11. I mani hosi yo biha la laveke ku dlaya Yesu? *Hosi Heroda*
12. Xikwembu xi byerile Yosefa ku teka Maria na Yesu kwihi ku baleka Heroda? *Egipta*
13. Loko Heroda u file, Yesu u tshamile edorobeni rihhi ra Israel? *Nazareta*
14. True/False Yesu a nga si tshama a dyoha, hambani nkarhi wun'we. *True*

Yohane a Khuvula Yesu
MATEO 3:1-9, 13-17 // YOHANE 1:24-27, 29-37

Manghenelelo: Loko u lava ku tivisa mahungu ka hinkwavo ku swi twa, kambe a va ku yingiseli, u nga va endlisa ku ri va ku twa njhani? Ndlela ya kahle ku endlisa un'wana ku ku twa i ku vulavula hi ta lexi nga ni nkoka ka munhu luya. Hi leswi Xikwembu Moya Lowu Kwetsima wu swi endleke hi Yohane Mukhuvuri. VaYuda a va tshama va langutela Mesia wa vona, Muponisi wa vona, ku ta va hlayisa ka swidyoho swa vona. A swi ri na nkoka ngopfu ka vona ku twa mahungu hi ta Muponisi loyi. Xikwembu xi rhumile Yohane ku tivisa hi ta ku ta ka Muponisi.

Xifaniso 5a

Yohane, la hlawuriweke hi Xikwembu ku va muprofeta ku lunghisa VaYuda ku amukela Muponisi, a kurile sweswi. Sweswi Yohane u sungurile ku dyondzisa VaYuda hi ta Muponisi. Mateo 3:1-2 yi ri, (hlaya). Yohane u dyondzisile vanhu leswaku va fanela ku *hundzuka*. Ku hundzuka swi vula ku *pfumelelana na Xikwembu*. Yohane u vulavurile leswaku vanhu va fanele va cinca matikhomelo ya vona eka Xikwembu hi ta vona hi voxo ni hi ta xidyoho. Va fanele ku pfumelelana ni Xikwembu leswaku hi xona Xikwembu xa ntiyiso ntsena, Mutumbuluxi, lexi fanelaka ku gandzeriwa. Va fanele ku pfumelelana na Xikwembu leswaku va xi dyohele hi ku nga xi yingisi milawu ya xona. A va kotangi ku tiendla kahle ku amukeriwa hi Xikwembu. Va lavile ku pfumelelana ni Xikwembu leswaku swidyoho hinkwaswo swi le kule ra Xikwembu, na swona Xikwembu xi venga xidyoho. Xi ta swi avanyisa hi ku hambana na mudyohi endzilweni lowu nga heriki. Leswi i swilo swo fana ni leswi Xikwembu xi lava un'wana ni un'wana wa hina ku swi twisisaka ni ku pfumelelana na swona.

Apply: Milawu ya Khume. Yakob 2:10 Ku tlula nawu wun'we i xidyoho. Hambe vunwa rin'we!

Xifaniso 14-26

Yohane a ri muprofeta wa Xikwembu, kambe leswi a swi vuli leswaku Yohane a ri mufuwi. Yohane a ri xisiwana ngopfu. U dyile leswi u swi kumeke emananga ntsena, ni swiambalo swa yena a swi ri swa xisiwana lexi siwaniweke ngopfu. (Hlaya Mt. 3:4.) Van'wana va ri loko u pfumela ka Xikwembu, xi ta ku nyika mali ni hinkwaswo leswi u swi lavaka. Va ta vula leswaku loko a wu kumi mali hinkwayo ni leswi u swi lavaka, a wu na ripfumelo ro ringana! Kambe Xikwembu a xi tshembisi leswaku munhu u ta fuwa loko a pfumela ka xona no xi yingisela. Vanyingi va vaprofeta lavakulu ngopfu va Xikwembu ni van'wana lava pfumeleke a va ri swisiwana ngopfu. U ta dyondza siku rin'wana leswaku hambu Yesu, N'wana wa Xikwembu, a ri xisiwana loko a tshamile kwala emisaveni.

Xifaniso 19-3

VaYuda vo tala va pfumerile Rito ra Xikwembu leri Yohane a ri chumayeke. Va fambile ka Yohane ku khuvuriwa. Loko munhu a khuvuriwa, i mpfungo ka hinkwavo leswaku munhu loyi u pfumelelanile ni Xikwembu leswaku u faneriwile rifu ka swidyoho swa yena, kambe a tshemba Xikwembu ku rhuma Muponisi ku n'wi ponisa. Nkhuvulo a wu hi ponisi emahlweni ka Xikwembu. Ku khuvuriwa a swi koti ku hakela xidyoho xa wena, hambu loko vanhu vo tala va ehleketa leswaku nkhuvulo wu nga ku ponisa ka xidyoho. Nkhuvulo i mpfungo ntsena, I xifaniso, ka vanhu van'wana leswaku u pfumelelana na marungulo ma Xikwembu ni leswaku u pfumela ka Yesu ntsena ku ku ponisa.

Xifaniso 19-11

Hambu loko vanyingi va pfumerile, a ku ha ri vo tala lava nga hundzukangiki swidyoho swa vona. A va tikurisa, va ehleketile leswaku va right nkarhi hinkwawo, ni leswaku marito ma Yohane a ma vuli vona. Vo tala va vafambisi va tempele a va tikurisa. A ku ri na mintlawu yinarhu ya vafambisi: vatsari, Vafarisi, ni Vasaduki. Hinkwavo va tikurisile, na swona a va

hundzukungi swidyoho swa vona. Namuntlha hi na na hina mutsari, mufarisi, ni musaduki. Yingisela hi ku vukheta ka un'wana ni un'wana leswaku u nga vona vutikurisi bya vona, ni swiphigo swa un'wana ni un'wana endleleni leyi va pfumeleke hi yona. Xo sungula, ndzi lava ku mi tivisa ka "Mutsari _____."

Mutsari (____): "Hi mina mutsari. Ndzi na ntirho wa nkoka ngopfu. Ndzi hlayisa tibuku etempeleni. Ndzi kopela marito ya Xikwembu eka tibuku tin'wana. Ndzi tiva hinkwaswo swa marito ya Xikwembu. A ku na munhu la twisisaka Rito ra Xikwembu ku ndzi tlurisa! Ndzi na ntshembo leswaku Xikwembu xi ta ndzi amukela hikuva ndzi mudyondzisi wo tlhariha wa Nawu wa Xona!"

Ma swi vona vutikurisi lebyikulu bya vatsari? Va ehleketile leswaku va tsakisile Xikwembu ntsena hikuva va kotile ku tsundzuka no hlamusela Rito ra Xikwembu. A va tivangi leswaku leswi nga ni nkoka ka Xikwembu i leswaku hi pfumela ni yingisela Rito ra Xona. Sweswi yingisela "Mufarisi _____."

Mufarisi (____): "Hi mina mufundhisi lowukulu wa VaYuda. Ndzi huma ka ntlawa wa matimu wa vafundhisi lava nga ni nkoka va VaYuda. Hi andzisile milawu yin'wana leyi nga ni nkoka ngopfu ka Milawu ya Xikwembu. A ku na munhu la hlayisaka milawu leyi ku kotisa mina! Ndzi hlantswa hinkwaswo ndzi nga si dya, na swona ndzi khongela. Loko ndzi khongela, ndzi tivisa ka van'wana leswaku ndzi ta khongela. Ndzi tiva leswaku Xikwembu xi ta ndzi amukela hikuva ndzi munhu wa ku khongela, na swona ndzi hlayisa nawu ku tlurisa VaYuda van'wana."

Xiphigo xa Vafarisi i leswaku a va ehleketangi leswaku vona i vadyohi ku vana na vanhu van'wana. Va ehleketile leswaku va ta amukeriwa hi Xikwembu hi ku hlayisa milawu yo tala ehandle ka milawu leyi Xikwembu xi se xi yi nyikile eritweni ra xona. A va tivangi leswaku a va kotangi ku hlayisa Milawu ya Xona! Xo hetelela, ndzi mi lava ku tiva "Musaduki _____."

Musaduki (____): "Na mina, ndzi mufundhisi lowukulu wa VaYuda. Vafambisi va VaRoma va ndzi tsakela hikuva ndzi na vutlarhi byo tala. Ntlawa wa mina wu hlawulekile exikarhi ka vafambisi va VaYuda hikuva hi hina vafambisi ntsena lava hlayiseke Nawu wo tenga wa Xikwembu. Hi hlaya tibuku ta ntlhanu to sungula ta Moxe ntsena, na swona a hi pfumeri tintsumi ti kona. Na swona, hi pfumela ndzhaku ka rifu, moya wa wena wu nge pfuki kambe. Ndzi lava ku vonakala kahle emahlweni ka VaRoma. A ndzi lavi nchumu ku khunguvanyisa ntirho wa mina!"

VaSaduki a va pfumelangi Bibeke hinkwayo. Va lavile ku hlayisa mintirho ya vona tani hi vafambisi va VaYuda, ku vonakala kahle ka mfumo wa VaRoma. A va tshembani Xikwembu hi ntiyiso ka timbilu ta vona. Vo tala va mintlawa yinarhu leyi ya vafambisi va vukhongeri a va lavangi ku tisola leswaku va vadyohi. Na swona, va ehleketile leswaku Xikwembu xi ta va amukela hikuva a va ri vantukulu va Abraham. Xikwembu a xi amukeli munhu hikwalaho ka vatswari va yena kumbe kereke ya yena. Xi avanyisa un'wana ni un'wana hi yexe. Munhu un'wana ni un'wana a fanela ku veka ripfumelo ra yena hi yexe ka Xikwembu.

Xifaniso 60

Loko Yesu a ri na malembe ya 30, u tile ku khuvuriwa hi Yohane. Hambi loko a tile ku khuvuriwa, a hi hikuva a ri mudyohi kumbe u lavile ku hundzuka ku fana na hinkwavo van'wana. Yesu u velekiwile a hetisekile; Xikwembu xi tsakisiwile ngopfu hi Yesu. Yesu a ri munhu wun'we ntsena la hanyeke a nga ri na xidyoho. Xikwembu xi tivile leswaku Yesu u hetisekile; u karile xidyoho. U kwetsimisile, u hetisekile emahlweni ka Xikwembu. Yesu u khuvuriwile ku va xikombiso xa kahle xa vafumeri hinkwavo.

Xifaniso 14-27

Xikwembu Tatana xi vitanile Yesu N'wana wa xona eka nkhuwulo wa Yesu. Yesu a ri munhu, kambe na swona a ri Xikwembu (N'wana) lexi humeke tilo. Yohane u n'wi vitanile Xinyimpfana xa Xikwembu lexi rhumiweke hi Xikwembu.

Xiheri: Vana, ku na wun'we wa n'wina la ponisiweke? Loko u ponisiwile, i nkarhi wa wena ku khuvuriwa u nga kombisa van'wana leswaku u pfumerile ka Yesu ku ku ponisa ka swidyoho swa wena. Xana u lava ku byela van'wana leswaku u pfumerile ka Yesu? Votala va n'wina a mi si pfumela ka Yesu tani hi Muponisi wa wena ka xidyoho. A mi hundzukungi swidyoho swa wena. Loko u lava ku pfumelelana ni Xikwembu namuntlha hi ta xidyoho xa wena ni ku lava ka wena ka Muponisi, u lava ku swi endla namuntlha. Loko u lava ku ponisiwa, tana ku vulavula na mina ndzhaku ka class hi ta ku ponisiwa. Ndzi kombela leswaku mi ta swi endla namuntlha, mi nga rivali. Swi na nkoka ngopfu.

Review Questions

1. Yohane u byerile vanhu va Israel ku endla yini? *Hundzuka.*
2. Swi vula yini ku hundzuka? *Ku pfumelelana ni Xikwembu.*
3. Hi fanela ku pfumelelana ni Xikwembu hi ta yini? *Leswaku hi vadyohi.*
4. True/False Loko u pfumela Xikwembu, u ta va mufuwi. *False, Yohane ni vafumeri vo tala a va nga ri vafuwi.*
5. Nkhuwulo wu byela van'wana yini hi ta wena? *Wu va byela leswaku u tshembile Kriste ku ku ponisa swidyoho swa wena.*
6. Xana nkhuwulo wu kota ku ku ponisa? *HAYI.*
7. A ku ri na vafundhisi vanarhu va VaYuda. Ndzi byele wun'we. (Vutisa xivutiso lexi minkarhi yinarhu ku kondza vafundhisi hinkwavo va vitaniwile.) *Vatsari, Vafarisi, Vasaduki.*
8. Mufambisi wuhi (mutsari, Mufarisi, kumbe Musaduki) u tsarile tibuku ta rito ra Xikwembu no tsundzukile hinkwayo ya marito ya Xona? *mutsari*
9. Mufambisi wuhi (mutsari, Mufarisi, kumbe Musaduki) u andzisile Milawu ya Xikwembu, ku kotisa ku hlantswa a nga si dya, ku khongela swo tala, hi leswaku a ta amukeriwa hi Xikwembu? *Mufarisi.*
10. Mufambisi wuhi (mutsari, Mufarisi, kumbe Musaduki) u pfumerile tibuku ta ntlhanu to sungula ta Bibeke ntsena, na swona u ringetile ku vonakala kahle ka VaRoma? *Vasaduki*
11. Munhu lowukulu wuhi u tile ku khuvuriwa hi Yohane? *Yesu*
12. Yesu a ri na malembe mangani loko a khuvuriwile? *30*
13. Hikokwalaho ka yini Yesu u khuvuriwile? *Ku va xikombiso xa kahle ka hina ka leswi hi fanelaka ku endla ndzhaku ka ku ponisiwa.*
14. Hikwalaho ka yini Xikwembu xi tsakile ni Yesu? *Yesu a nga tshuki a dyoha.*

Mutsari (___): "Hi mina mutsari. Ndzi na ntirho wa nkoka ngopfu. Ndzi hlayisa tibuku etempeleni. Ndzi kopela marito ya Xikwembu eka tibuku tin'wana. Ndzi tiva hinkwaswo swa marito ya Xikwembu. A ku na munhu la twisisaka Rito ra Xikwembu ku ndzi tlurisa! Ndzi na ntshembo leswaku Xikwembu xi ta ndzi amukela hikuva ndzi mudyondzisi wo tlhariha wa Nawu wa Xona!"

Mufarisi (___): "Hi mina mufundhisi lowukulu wa VaYuda. Ndzi huma ka ntlawa wa matimu wa vafundhisi lava nga ni nkoka va VaYuda. Hi andzisile milawu yin'wana leyi nga ni nkoka ngopfu ka Milawu ya Xikwembu. A ku na munhu la hlayisaka milawu leyi ku kotisa mina! Ndzi hlantswa hinkwaswo ndzi nga si dya, na swona ndzi khongela. Loko ndzi khongela, ndzi tivisa ka van'wana leswaku ndzi ta khongela. Ndzi tiva leswaku Xikwembu xi ta ndzi amukela hikuva ndzi munhu wa ku khongela, na swona ndzi hlayisa nawu ku tlurisa VaYuda van'wana."

Musaduki (___): "Na mina, ndzi mufundhisi lowukulu wa VaYuda. Vafambisi va VaRoma va ndzi tsakela hikuva ndzi na vutlarhi byo tala. Ntlawa wa mina wu hlawulekile exikarhi ka vafambisi va VaYuda hikuva hi hina vafambisi ntsena lava hlayiseke Nawu wo tenga wo Xikwembu. Hi hlaya tibuku ta ntlhanu to sungula ta Moxe ntsena, na swona a hi pfumeri tintsumi ti kona. Na swona, hi pfumela ndzhaku ka rifu, moya wa wena wu nge pfuki kambe. Ndzi lava ku vonakala kahle emahlweni ka VaRoma. A ndzi lavi nchumu ku khunguvanyisa ntirho wa mina!"

Ku Ringiwa ka Yesu

MATEO 4:1-11

Manghenelelo: Xana u kota ku tsundzuka nkarhi wo hetelela lowu u ringiweke ku homboloka? Kumbe u lavile ku yiva swintsi, kumbe u naverile swilo swa van'wana. Hambi loko Yesu a nga si tshama a dyoha, xana u swi tivile leswaku tani hi munhu, Yesu u ringiwile, ku fana na hina? Ku hambana exikarhi ka Yesu ni hina I leswaku Yesu a nga si tshama a dyoha hi ku ringiwa ka yena. Xitori xa hina namuntlha I xa nkarhi wa ku ringiwa ka Yesu.

Xifaniso GA 2-2

Xana wa swi tsundzuka vito ra Satan a nga si dyohela Xikwembu? Vito ra yena a ri ri Lucifer. Xikwembu xi tumbuluxile Lucifer tani hi ntsumi yo saseka, ya kahle. Kambe Lucifer u hlaurile ku nga yingisi Xikwembu eku sunguleni. Ndzhaku ka swona, Satan u dyohela nkarhi hinkwawo. Xifaniso GA 2-4 Ma swi tsundzuka, Satan u ringile Adama ku nga yingisi Xikwembu. A nga lavi un'wana ku va munghana ni Xikwembu. Mateo 4 yi byela xitori xa ndlela leyi Satan a ringeteke ku ringa Yesu ku nga yingisi Xikwembu. Satan u lavile ku fuma Yesu hi leswaku Yesu a a ta dyoha. Leswaku Yesu a nga koti ku va Muponisi wa hina.

Xifaniso 61

Ka Mateo 4, hi vona leswaku Yesu u titsonile swakudya ka masiku ya 40 na vusiku bya 40. Hambi loko Yesu a ri Xikwembu, kambe a ri munhu, kutani ndzhaku ka loko a nga dyangi hi masiku na vusiku bya 40, u twile ndlala *ngopfu!* Enkarhini lowuwani, loko miri wa Yesu wu tsanile ni ndlala, Satan a tile ka yena. Ka vese 3, Satan u te ka Yesu (Mt. 4:3.) A hi xiphiqo, hi swona? Xana ingi Yesu a nga kotangi ku tiendlela xinkwa loko a twa ndlala? I Xikwembu! Ina, Yesu u kotile ku endla xinkwa. Xiphiqo a xi ri leswaku Satan u te, "LOKO u N'wana wa Xikwembu..." Satan a ringeta ku endlisa Yesu ku kombisa leswaku a ri N'wana wa Xikwembu. Xikwembu Tatana a nga byelangi Yesu ku kombisa vukwembu bya yena ka Satan. Yesu u tile emisaveni ku endla ntsena leswi Tatana wa yena a n'wi laveke ku swi endla. Inge a kotile ku hundzuluxa maribye ka xinkwa, kambe Yesu a nga yingiselangi Satan. A nga endlangi nchumu lowu Satan a n'wi byeleke ku swi endla.

Xifaniso 11-3

Yingiselani nhlamulo ya Yesu ka Satan. (Mt. 4:4.) Ka xikombiso lexi, hi lava swakudya hi leswaku hi nga hanya, kambe Xikwembu xi ri leswaku ku na xin'wana lexi nga ni nkoka ku tlurisa swakudya. Hi lava Rito ra Xikwembu ku hi kombisa ntiyiso na ndlela ya vutomi lebyi nga heriki.

Apply: Swa hi pfuna njhani loko hi na mimiri ya rihanyo, kambe hi fa ku nga ri na Xikwembu, hi ya etiheleni? Hi lava swakudya ka mimiri ya hina ku hanya, kambe na swona hi lava ku twa ni ku pfumela Rito ra Xikwembu leswaku hi nga hanya hi laha ku nga heriki na Xikwembu.

Vonani leswaku loko Satan a ringile Yesu, Yesu u hlamurile na Bibe. Leyi I ndlela ya kahle ngopfu ku hlamula ku hlasela ka Satan eka hina. Kambe hi leswaku hi nga hlamula Satan, hi fanela ku *tiva* Matsalwa! Hi nga tshika ku dyoha loko hi ringiwa njhani loko a hi tivi Matsalwa ku lwela mindzingo?

Xifaniso 11-5

Satan u tivile leswaku ndzingo wo sungula wa yena a wu tirhangi. Yingiselani ka ku ringeta ka vumbirhi ka yena. (Mt. 4:5-6) Nakambe, Satan u lavile Yesu ku kombisa leswaku a ri Xikwembu. Hambi Satan u tsahile/hlayile xiphemu xa Bibe. Satan a xisa ngopfu! U tivile leswaku Yesu a hlamurile ndzingo wo sungula wa yena ni Matsalwa, kutani Satan na yena u tirhisile Matsalwa. Kambe Satan a tirhisa Rito ra Xikwembu endleleni leyi nga riki kahle. A hundzuluxa marito ya Xikwembu ku vulavula leswi hombolokeke ku xisa vanhu. Xifaniso GA

2-3 Ma swi tsundzuka loko Satan a xisile Eva? U n'wi vutisile, "Xana Xikwembu xi vurile leswaku a wu koti ku dya mihandzu ka mirhi ya ntangu?" Satan u tivile leswi Xikwembu xi byeleke ka Adama, kambe u swi cincile nyana.

Xifaniso 11-5

Satan wa ha endla sweswo. A ringeta ku khunguvanyisa vanhu ku twisisa leswi Xikwembu xi vulavulaka hi ntiyiso eritweni ra Xona. Ka xifaniso lexi Satan u byerile Yesu ku tlula eka tempele leyi leheke ngopfu, na swona Satan u te leswaku Xikwembu a xi ta rhuma tintsumi ku hlayisa Yesu. Kambe Yesu u tivile Matsalwa ku tlurisa Satan, hikuva I Xikwembu. Yesu a nga lavangi ku ringa Tatana wa yena ku vona loko Xikwembu xi ta n'wi seketela. U tivile leswaku Xikwembu xi tshembisile ku n'wi nyika swilaveko swa yena, kutani Yesu u tshembile marito ya Tatana wa yena. Nakambe, Yesu u hlamurile Satan hi Matsalwa. U n'wi byerile, (Mt. 4:7.)

Xifaniso 11-4

Satan u ringetile nkarhi wa vunarhu ku ringa Yesu. U ringetile minkarhi yimbirhi sweswi, kambe Yesu a nga ha dyohangi. Lowuwani I ndzingo wa vunarhu—Mt. 4:8-9. Loko Adama u dyohela Xikwembu ku landzela Satan, Satan u vile xikwembu xa misava leyi. Sweswi Satan a ringeta ku endlisa *Yesu*, na vanhu, ku n'wi khinsamela. Eku sunguleni, Satan u zamile ku va Xikwembu ku kotisa mufumi wa matilo hinkwawo, na tintsumi to tala ti n'wi landzelerile, hambi loko u feyerile. Ivi Satan u fumile vanhu leswaku a va ta n'wi gandzela no n'wi tirhela. Sweswi Satan a ringeta ku teka xiyimo xa Xikwembu hi ku byela Yesu ku n'wi khinsamela.

Xifaniso 11-3

Yingiselani nhlamulo wa Yesu. (vs. 10) Yesu u hlurile Satan hi ku n'wi byela leswi Xikwembu xi vulavulaka eBibeleni. Yesu a nga yingisangi Satan ku fana na Adama entangeni wa Eden. Yesu u yingisile Xikwembu ntsena, Tatana wa yena. Hi nge tshuki hi khongela xin'wana kumbe un'wana ehandle ka Xikwembu xa ntiyiso.

Xifaniso GA 2-2

Yesu u lowukulu ngopfu ehenhla ka Satan, hikuva Yesu I Xikwembu. Eku sunguleni, u tumbuluxile Satan tani hi Lucifer. Siku rin'wana Yesu u ta hoxa Satan etiveni ra ndzilo leri Xikwembu xi lunghiseke ka Satan na hinkwawo lava n'wi landzelelaka.

Apply: Xifaniso 61

Emirini wa Yesu, u xanisile, ku fana na hina. Kambe Yesu a nga si tshama a dyoha. Satan u na matimba, kambe a nga fani na Xikwembu lexi nga ni matimba hinkwawo! Xikwembu a xi fani na Satan hi matimba. Loko Yesu a tile, a ri Xikwembu emirini. Xikwembu xi tlula Satan endleleni yin'wana ni yin'wana. A ku nga ri na ndlela leyi Satan a koteke ku endlisa leswaku Yesu a dyoha, hambi loko a ringetile etindleleni to tala to hambana.

Xifaniso 11-3

Hlaya vs. 11. Satan u tivile leswaku a hluriwile, kutani u siyile Yesu nkarhinyana. Satan u ringile Yesu hi ndzingo wun'wana ni wun'wana lowu vanhu a va tshameke va ringiwa hi wona. Xikwembu xi tsarile eritweni ra Xona leswaku Yesu a ringiwile etindleleni to fana na hina, kambe a nga si tshama a dyoha. (Hlaya Vaheberu 4:15.) Yesu a nga yingisangi Satan. A tshama a endla swilo leswi tsakiseke Xikwembu, Tatana wa yena. Ndzhaku ka loko Satan a fambile, tintsumi ti tile ka Yesu ku n'wi khutaza ni ku pfuna miri wa yena, lowu karheleke no swa ndlala.

Xiheri: Loko hi ringiwile, ha dyoha minkarhi yo tala. Hi tele hi vudyoho, na swona a hi koti ku hlula ntumbuluko wa hina wa vudyoho. Ha dyoha, ha dyoha, a hi hluli mindzingo. Hi hambanile ngopfu na Xikwembu endleleni leyi. Xikwembu xi zonda xidyoho xa hina, hikuva xi hetisekile; a xi na vudyoho. Xi kala xidyoho. Kambe hikuva xa hi rhandza, xa hi nyika

ndlela ya ku hlula xidyoho hi Yesu Kriste. Loko u pfumerile Kriste ku va Muponisi wa wena ka xidyoho, u nga hlula mindzingo na xidyoho hi Yesu Kriste. Hi yena munhu wun'we ntsena la kotaka ku hlula xidyoho xa wena ni mindzingo ya wena.

Vana, a mi si pfumela ka Yesu tani hi Muponisi wa wena ka xidyoho. A mi hundzukangi swidyoheni swa n'wina. Loko u lava ku tisola ka Xikwembu namuntlha leswaku u dyoha minkarhi hinkwayo, na swona, u lava matimba ya Yesu ku lawula vutomi bya wena, loko u lava ku ponisiwa, ndzi kombela leswaku mi ta ta ka mina namuntlha ku vulavula hi ta ku ponisiwa, ku hetisa mhaka leyi evuton'wini bya wena. Swi endle namuntlha. Swi na nkoka ngopfu.

Review Questions

1. Hikokwalaho ka yini Satan u ringile Yesu? *U lavile Yesu ku dyoha leswaku Yesu a nge koti ku hi ponisa. Satan u lavile xiyimo xa Xikwembu leswaku a nga lawula Yesu.*
2. Yesu u titsonile swakudya nkarhu wungani? *Masiku na vusiku bya 40.*
3. I ncini ndzingo wo sungula wa Satan? *U byerile Yesu ku hundzuluxa maribye ka xinkwa.*
4. Hikwalaho ka yini Yesu a nga endlangi xinkwa hi maribye, hambani loko a twile ndlala? *U endlile ntsena leswi Tatana wa yena u n'wi byeleke ku swi endla. A nga yingisangi Satan.*
5. I ncini lexi nga ni nkoka ku tlurisa swakudya? *Ku tiva ni ku pfumela Rito ra Xikwembu.*
6. Satan a tirhisa Rito ra Xikwembu njhani? *A hundzuluxa marito na xisa vanhu na yona.*
7. Ndzingo wa vumbirhi wa Satan a wu ri yini? *Ka Yesu ku tlula eka lwangu wa tempele.*
8. Ndzingo wa vunaru wa Satan a wu ri yini? *Ka Yesu ku n'wi khinsamela, ivi a ta n'wi nyika matimba ehenhla ka matiko hinkwawo wa misava.*
9. Nkarhi wun'wana ni wun'wana lowu Yesu a ringiweke, u tirhisile yini loko a hlamurile? *Marito ya Matsalwa.*
10. I mani lowukulu, Satan kumbe Yesu? *Yesu*
11. Siku rin'wana, Yesu u ta endla yini ka Satan? *N'wi hoxe etiveni ra ndzilo.*
12. Vito ra Satan a ri ri yini loko a ri ntsami ya kahle etilweni a nga si dyoha? *Lucifer*

Ku Horisa Xilema

MARKA 2:1-17; 3:1-19

Manghenelelo: Loko hi hanyile enkarhini lowu Yesu a hanyeke emisaveni tani hi munhu, xana wena na mina, a hi ta va kona emintsungweni leyi landzeleleke Yesu ku twa tidyondzo ta yena? Ina, ndzi ehleketa sweswo, hikuva hi kona la sweswi, hi lava ku dyondza swin'we hi ta Yesu. Vanhu va tile ku vona Yesu hi tireason to tala. ¹Van'wana a va ri na swivutiso. ²Van'wana va lavile ku horisiwa. ³Van'wana va ehleketile leswaku Yesu a ta va hosi leyi nga ta va ponisa ka VaRoma. ⁴Van'wana va lavile ku n'wi twa hikuva u vurile Rito ra Xikwembu hi matimba. ⁵Van'wana va tshembile leswaku u ta vulavula kumbe endla xin'wana lexi va koteke ku n'wi sola hi xona. Va lavile ku n'wi lumbeta hi vudyoho, hayi hiku a ri xigevenga, kambe hikuva a va ri na mavondzo ma ntirho wa yena ni vanhu. A va lavangi ntiyiso; va lavile ntsena ku voniwa tani hi vanhu va nkoka. Namuntlha, ndzi ri karhi ndzi dyondzisa, ehleketa hi ta wena hi wexe—eka vanhu hinkwavo lava teke ka Yesu, u fana na mani? vula ntiyiso—loko a wu ri le ntsungweni, a wu ta ehleketa yini?

1—Ku horisa Xilema

Ka Marka 2, hi vona leswaku Yesu u tile ka dorobo Capernaum. Kwale, u dyondzisile endlwini; kambe vanyingi va tile ku n'wi twa, kute loko a ku nga ri na ndzhawo endlwini leswaku van'wana va nghena. Vanhu a va fanele ku yima ehandle ka yindlu ku yingisa. Yesu u va dyondzisile dyondzo leyi hi yi dyondzaka namuntlha. Bibe le yi ri leswaku enkarhini lowuwani, vavanuna va mune va lavile ku tisa xilema ka Yesu ku xi horisa. Munhu loyi a nga kotangi ku famba hi milenge. Vanghana va yena va n'wi pfunile; va tibohile ku kuma ndlela ya ku fikelela Yesu na yena. Kambe yindlu yi tele ni vanhu, se a va kotangi ku nghena! Va nga endla yini?

Endzhavukweni wa VaYuda, va akile tindlu ta vona ni malwangu mo bamba. Malwangu ma funenetiwile ni masangu ma tihlanga kumbe nhova ya mitwa. Ivi va swi seletela (va cherile xivi xo tiya ehenhla ka masangu.) Ehandle a ku ri na switepisi leswi gonyeke ka lwangu. Vavanuna lava va tibohile ku teka munghana wa vona ka Yesu hi leswaku va tekile xilema elwangweni ra yindlu. Ivi va tshovile bako elwangweni, ku xikisa xilema esangwini ra yena emahlweni ka Yesu! Ripfumelo ra vona a ri ri lerikulu ku endla ntirho lowukulu lowu ku fikelela Yesu!

Xifaniso 65

Hi nomu lo Yesu u vonile leswaku va n'wi pfumerile hi mamphela, u rivalerile swidyoho swa xilema. A va nga swi expectangi. Va ehleketile leswaku u ta horisiwa, hayi ku rivaleriwa swidyoho swa yena! Vatsari van'wana a va yingisela, va twile Yesu ku rivalela swidyoho swa xilema. Xana ma va tsundzuka vatsari?—vafundhisi lavo tikurisa lava kopeleke Rito ra Xikwembu? Loko vatsari va twile Yesu ku rivalela swidyoho swa wanuna loyi, va ehleketile, "Hikwalaho ka yini *munhu* loyi a vulavula sweswo?! Xikwembu ntsena xi kota ku rivalela swidyoho!" A va tivangi leswaku Yesu I Xikwembu, na swona u na vuhosi ku rivalela swidyoho. Vatsari a va pfumelangi leswaku Yesu I N'wana wa Xikwembu lexi humeke etilweni ku va Muponisi. Va ehleketile leswaku a ri munhu ntsena.

Hambi loko vatsari a va vulavulangi miehleketo ya vona ehenhla, Yesu u yi tivile. Yesu u vulavurile ka vona; u te leswaku a ta kombisa matimba ya yena tani hi Xikwembu ku rivalela swidyoho hi ku horisa xilema hi ku hetiseka. Ivi u byerile munhu wa xilema ku yima, ku tlakusa sangu ra yena, ni ku famba endlwini ya yena. Xilema u swi endlile hi xikadyana! Yesu u kombisile matimba ya yena tani hi Xikwembu hi ku horisa xilema. Vanhu va hlamarile ngopfu.

Loko a wu ri kona siku rolero, xana a wu ta pfumela leswaku Yesu I Xikwembu ni leswaku a kota ku rivalela swidyoho swa wena? Xana u ta vona leswaku wa n'wi lava ku rivalela swidyoho swa wena? Kumbe u ta kanakana ku fana na vatsari?

2—Makungu ya Vafarisi—Xifaniso CC 2-4

Xana mi tsundzuka VaFarisi? Va engeterile milawu ya vona hi voxo ka Milawu ya Xikwembu. Nawu wun'we lowu va wu engetile I leswaku I xidyoho ku horisa hi siku ra Sabata. Va ehleketile ku horisa i ku tirha. Yesu a tshama a yingisa Rito ra Xikwembu, kambe a arile ku landzelela milawu leyi engeteriwile hi VaYuda ka Bibe. Vafarisi va langutile Yesu ku vona loko a ta horisa eka Sabata leswaku va nga n'wi veka ekhotsweni kumbe ku n'wi dlaya. Va vengile Yesu hikuva Yesu u te leswaku a ri Muponisi, na swona, u te leswaku Vafarisi a va ri vadyohi. Yesu u horisile eka siku ra Sabata hambile loko u tivile leswaku a voniwa. Loko Yesu u swi endlile, Vafarisi va sungurile ku endla makungu ya ku dlaya Yesu. Va n'wi kwatele ngopfu!

3—Ku vitana vadyondzisiwa—Xifaniso 49

Yesu u fambile kun'wana ku dyondzisa. Loko a fambile, u vonile munhu la vitaniweke Levi a tirha tani hi muluvisi/la tekaka swibalo/mali ya mfumo. Vito rin'wana ra Levi I Mateo. Mateo u tirhele VaRoma ku hlenga mali ya swibalo ka vanhu va yena, VaYuda, ku swi nyika ka VaRoma. Hikuva valuvisi va tirhele VaRoma, VaYuda va va vengile. Minkarhi yo tala, valuvisi va tekile mali yo tala ka vanhu loko va hlengile swibalo, ivi va yiva mali leyi. Kambe Yesu u hlaurile Mateo ku va un'we wa vadyondzisiwa va yena! Mateo u hundzukile xidyoho xa yena. U tshembile Yesu ku va Muponisi wa yena. Malembe yo tala ndzhaku, Xikwembu xi tirhisile Mateo ku tsala yin'we ya tibuku ta Bibe. Moya Lowu Kwetsima wu byerile Mateo ku tsala yini. Mateo I buku yo sungula ya Testamenta leyintshwa. Yi tele ni tiveze ta Testamente ya Khale, leyi VaYuda va yi tiveke ngopfu.

Xikwembu xi nga cinca mudyohi lowukulu ngopfu ku tirheriwa hi Xona. Xana u ta fana ni Mateo, u hundzuka tani hi mudyohi lowukulu? Loko u MuKriste, xana u nga ehleketa tindlela leti Xikwembu xi nga ta ku tirhisa ku byela van'wana hi ta Xona?

Xifaniso 66

Yesu u vitanile vadyondzisiwa vo tala ku n'wi landza ni ku dyondza marungulo ma Xikwembu. Eka ntlawa lowukulu wa yena wa valandzi, Yesu u hlaurile vadyondzisiwa va 12 ku va vavanuna vo hlaurile ku n'wi pfuna entirhweni wa yena. Un'we wa vona a ri muluvisi Levi, kumbe vito rin'wana ra yena, Mateo. Vanyingi va vavanuna va 12 valavo a va nga ri na rifuwo kumbe dyondzo. A va ri vaphasi ntsena. Kambe va pfumerile Yesu no dyondza ka yena. Hinkwavo va vona va pfumerile, handle ka un'we—Yudas Iskariot. Vadyondzisiwa van'wana, a va tivangi leswaku Yudas a nga ri mupfumeri wa ntiyiso. Kambe Yesu u tivile mbilu ya yena. U tivile leswaku siku rin'wana Yudas a a ta n'wi xenga ka valala va yena, Vafarisi.

Xana u mupfumeri wa ntiyiso, kumbe u vulavula hi nomu leswaku u pfumela, kambe kuruku embilwini a wu pfumelelani ni Xikwembu hi ntiyiso? Tsundzuka leswi hi dyondzeke namuntlha. Yesu a tiva timbilu ta vanhu. U horisile mimiri ya vona, ku fana na xilema. Kambe vafundhisi va n'wi fularherile. Kutani Yesu u hlaurile vavanuna van'wana ntsena ku fana na Mateo ku va vadyondzisiwa va 12 va yena.

Xiheri: Nkarhi wun'we lowu Yesu a vulavuleke ni Vafarisi, u va byerile leswaku vanhu lava nga ni rihanyo, a va lavi dokotela. I vanhu lava vabyaka lava fanelaka ku ya eka edokotela. Endlelani yo fana, Yesu a nga tangi emisaveni ku ponisa vanhu lava ehleketaka leswaku va kala xidyoho, kumbe va kahle, va ta amukeriwa hi Xikwembu hi mintirho leyinene ya vona. Yesu u tile ku ponisa lava tisolaka leswaku va vadyohi va xisiwana. U fana na mani? Xana u ta vula leswaku moya wa wena wu vabyile ni xidyoho, ni leswaku u lava "dokotela" Yesu ku horisa moya wa wena ka swidyoho? Xana u ta va mupfumeri wa ntiyiso loko u yingisela Rito ra Xikwembu? Loko u lava ku vulavula na Xikwembu namuntlha leswaku wa dyoha ni leswaku u lava matimba ya Yesu ku lawula vutomi bya wena, loko u lava ku ponisiwa, ndzi kombela leswaku u ta tlakusa voko ra wena leswaku ndzi nga ku tiva?

Review Questions

1. I ncini reason yin'we leyi vanhu va teke ku vona Yesu? (*Hlaya manghenelelo—5 reasons.*)
2. Vavanuna vangani va pfunile xilema? *Va mune.*
3. Vavanuna va mune va tisile xilema ka Yesu njhani? *Va n'wi xikisile hi lwangu.*
4. Hikwalaho ka yini Yesu a ri na vuhosi ku horisa vavabyi? *Hikuva Yesu I Xikwembu.*
5. Vito rin'wana ra Levi a ri mani? *Mateo.*
6. Ntirho wa Levi a wu ri yini? *Muluvisi wa VaYuda ka Varoma.*
7. Hikwalaho ka yini Vafarisi ni vatsari va langutile Yesu? *Va n'wi vengile. Va lavile ku kuma reason ku n'wi lumbeta no n'wi dlaya.*
8. Yesu u hlawurile vavanuna vangani ku va vadyondzisiwa vo hlawuleka va yena? *12*
9. I mani mudyondzisiwa la nga pfumelangiki Yesu hi ntiyiso? *Yudas Iskariot.*
10. Yesu u tile ku ponisa mani? *Lava pfumelelanaka ni Xikwembu leswaku va vadyohi. (vavabyi)*

Yesu a Miyeta Xidzedze

MARKA 4:35-41; 5:1-20

Manghenelelo: Hi mi byerile minkarhi yo tala leswaku Yesu I Xikwembu hi xiviri. Se ndzi na xivutiso—Xikwembu xi na matimba na? Ku na xin'wana lexi xi xi tsandzaka xana? Yesu u horisile lava vabyeke na swilema. Kumbe u twile hi ta van'wana lava vulavulaka leswaku va kota ku horisa. Kambe a wu si tshama u twa hi ta munhu la kotaka ku endla leswi Yesu u swi endleke exitorini xa hina namuntlha!

Xidzedze—Xifaniso 1-1

Na madambu ndzhaku ka loko Yesu a dyondzisile kusuhi ni Lwandle ra Galilea, Yesu u tlherisile ntshungu. Yesu a ku ka vadyondzisiwa, "A hi peleleni hase." Va ngenile ebyatsweni va tlhela va kongomela tlhelo rin'wana ra Lwandle. Yingiselani leswi humeleleke—Marka 4:37. Xidzedze xi kulu kukotisa loko magandlati ma cherile byatso ni mati. Moya lowukulu wu bile mati ku va magandlati lamakulu lama beleke ndzeni ka byatso ni le kusuhi ni byatso! Vadyondzisiwa va chavile ngopfu. Xana mi tsundzukile leswaku van'wana va vona a va ri vaphasi? Va tivile ku fambisa byatso ni ku endla yini exidzedzeni. Kambe va chuwile sweswi. Va ehleketile leswaku va ta dyiwa hi mati!

Xifaniso 1-2

Kambe Bible yi ri leswaku Yesu a ri ku etleleni exihondzweni xa le ndzhaku ka byatso! A nga chavangi nchumu! Yesu I Xikwembu, kambe tsundzukani, a ri na miri ku fana na wena na mina. U karhele ngopfu loko u chumayerile siku hinkwaro. Vadyondzisiwa a va kotangi ku twisisa Yesu a nga etlela njhani, a nga chavi. Ku chava ka vona ku va vangele ku kwata nyana, kutani va n'wi pfuxile. (Hlaya v. 38.) Hi fanela ku tshemba leswaku Yesu wa hi rhandza, wa hi lava ku pona. Vadyondzisiwa a va tshembangirhandzu ra Yesu ka vona.

Xifaniso 1-3

(Hlaya v. 39.) U tshama u twa hi ta munhu la lawuleke moya? A ku na munhu la swi kotaka. Yesu u horisile vavabyi, u hlorigorile mademona, kambe a nga endla yini ni moya lowukulu ni lwandle lero belaka? Tsundzukani, Yesu I Xikwembu. U tumbuluxile moya ni lwandle. I mani a pfuleke Lwandle lero Tshwuka leswaku VaIsrael va nga balekela VaEgipta? A ri Xikwembu. Ntumbuluko hinkwawo wu le hansi ka ku lawula ka xona, hikuva xi wu tumbuluxile. Lwandle a ri ri ra Yesu, loko u ri lerisile ku hwii!, ri miyerile! Moya wu yimile, lwandle ri tshamile ri ku ntse, hi ku olova.

Vadyondzisiwa va hlamarile, a va ri na tingana! Va hlamarile matimba ya Yesu, hikuva a va si tshama va n'wi vona ku endla xilo ku fana na lexi. Yesu u vutisile vadyondzisiwa, "Mi ni vutoya ha yini swonghasi-ke? Mi pfumala ha yini eku pfumela?" A va kotangi ku tihlamulela ku pfumala ka vona ka ripfumelo, hikuva hi ntiyiso va rivele leswaku Xikwembu xi vona hinkwaswo eminkarhini hinkwayo, hambi leswinene kumbe leswo biha. *Matimba lamo fana lama kotaka ku miyeta xidzedze ma nga rivalela swidyoho swa wena. Wa swi tshemba?*

Loyi a ri na Moya wa Thyaka

Yesu ni vadyondzisiwa va fikile tlhelo rin'wana hi ku pona; a ri ri tiko ra VaGadara. Hi nomu lo va humile byatso, munhu a hatlisa a hlangana na vona. Munhu loyi u lawuriwile hi mademona yo tala. A nga kotangi ku tintshunxa ka matimba ya mimoya leyo thyaka. Va n'wi vangele ku tivavisa ngopfu. A ri na khombo, kutani vanhu va doroba ra le kusuhi, va ringetile ku n'wi boha leswaku a nga tivavisi. Kambe mademona lama a ma ri na matimba ngopfu ku fika leswaku ma tshovile tinketani leti vanhu va n'wi boheke ha tona! Wanuna loyi u tshamile etintshaveni ne masirheni. Satan ni mademona ma n'wi endlisile ku rila ni ku tixekelela hi maribye.

Munhu loyi a nga ri na tshembo. Satan ni mademona ma yena va lava ntsena ku onha vanhu, ku va vavisa.

Kumbe u ehleketa, "Ndzi tsakile leswaku a ndzi fani na yena!" U nga tsaka hi swona! Kambe a wu tivi leswaku munhu un'wana ni un'wana u velekiwile emisaveni ehansi ka mfumo wa Satan hikwalaho ka xidyoho xa hina. Un'wana ni un'wana va hava ntshembo a va na ku pfuniwa ku tiponisa ka matimba ya Satan, ku fana na wanuna loyi. A va endli ku fana na yena, kambe va ha tshama ehansi ka ku lawula ka Satan ku kondza Yesu a va ntshunxa.

Vutomi Lebyintshwa ha Yesu—Xifaniso 69

Yohane 3:16. Xikwembu xi lava ku nyika vutomi lebyintshwa—ku tswariwa lokuntshwa ka vanhu hinkwavo. Yesu ntsena u kotile ku ntshunxa vanhu ka mfumo wa Satan. Mademona lama ma tivile leswaku Yesu a ri Mutumbuluxi wa vona, N'wana wa Xikwembu. Yingiselani ka leswi va vulavuleke ka Yesu ka Marka 5:7. Mademona ma chavile leswaku Yesu u ta va avanyisa hi ku ma rhuma eTiveni ra Ndzilo. A ma kotangi ku yima emahlweni ka vuhosi bya Yesu.

A ku ri na ntlhambi lowukulu wa tinguluve ku ringana 2,000 entshaveni eku dyeni. Mademona ma khongerile Yesu ku va rhumela ku nghena etingulubyeni. Yesu u ma pfumelela mademona ku suka ka wanuna no ya etingulubyeni. (Hlaya vs. 13-14.) Kutani ntlhambi wolowowu tsutsumela eriweni, wu ya tihoxa elwandleni; ti nwela lwandle. Sweswi wanuna loyi u ntshunxekile ka matimba ya Satan ni mademona hi matimba ya Hosi Yesu!

Kambe varisi va tingulubye va kwatile ku lahla tingulubye ta 2000! Va tsutsumile emutini ku byela leswi humeleleke. Vanyingi va humile ku vona wanuna loyi na Yesu. Va hlamarile ku vona wanuna loyi a tshama kahle, a ri munhu, a ambele, u basisile! A va twisisangi timhaka leti. Va chavile Yesu hikuva a va twisisangi. Va komberile Yesu ku suka etikweni ra vona. Vanhu valavo a va ri swiphukuphuku. Yesu, N'wana wa Xikwembu, u tile ku va dyondzisa, kambe a va n'wi lavangi ku sala. Va chavile ku lahla tinguluve ta vona ku tlurisa ku tiva ntiyiso ni ku ntshunxeka ka matimba ya Satan, xidyoho, ni rifu.

Kumbe u fana na sweswo—u ehleketa hi ta timhaka ta misava na vutomi ematshan'wini yak u ehleketa hi ta leswi nga ta humelela ndzhaku ka rifu. U hanyela sweswi ntsena. Kambe loko hi fa hi yima hi ri hexe emahlweni ka Xikwembu ku avanyisiwa ka leswi hi swi endleke ni vutivi lebyi Xikwembu xi hi nyikeke byona hi ta xona eBibeleni!

Wanuna ni Marungulo—Xifaniso 2-1

Wanuna la cinciweke u khongerile Yesu ku famba na yena loko Yesu u sukile, kambe YESu u n'wi byerile ku vuya etikweni ra yena ni ku tivisa hinkwako leswaku Kriste u n'wi ntshunxile ka matimba ya Satan. Wanuna loyi u n'wi yingisile. Wow! Wanuna la nga ambalangi, la tivaviseke, la nga ri na ku tikhoma, sweswi a ambele, a kota ku ehleketa kahle, ku vuya ekaya ni ku tirheriwa hi Yesu. A ri na vumboni ku byela van'wana. Loko u ponisiwile, u na vumboni bya kahle ku byela van'wana. Xana wa byi tivisa?

(Nyika vumboni bya wena. Ku kombisa...) Na mina, ndzi fumiwile hi Satan, ndzi faneriwile ku avanyisiwa ka swidyoho swa mina. Kambe ndzi twile marito ya Xikwembu, ndzi ma pfumerile. Ndzi tivile leswaku a ndzi ri mudyohi hikuva a ndzi yingisangi milawu ya xona. Xikwembu xi ndzi dyondzisile eBibeleni leswaku a ndzi kotangi ku tiendlela leswaku ndzi amukeriwa hi xona, ni leswaku a ndzi kotangi ku baleka ku avanyisiwa. Ndzi dyondzile leswaku Xikwembu xi rhume Yesu, N'wana wa xona, ku va Muponisi wa vadyohi. Ndzi tshembile Yesu Kriste ku va Muponisi wa mina.

Xiheri: A ku na nchumu lowu tsandzaka Xikwembu. U miyetile xidzedze eLwandle ra Galilea. U ntshunxile munhu la ri na moya wa thyaka wa ka Gadara. A nga ntshunxa

un'wana ni un'wana. Xana a wu ta rhandza ku tshemba Yesu namuntlha ku ku ntshunxa ka matimba ya xidyoho? Loko u ta lava ku ponisiwa, xana u nga tlakusa voko ra wena leswaku ndzi nga ku tiva?

Review Questions

1. I mani vito ra lwandle leri Yesu u laveke ku ri pela? *Lwandle ra Galilea*
2. Yesu a endla yini exidzedzeni? *A ri ku etleleni.*
3. Vadyondzisiwa va swi teka njhani xidzedze ni ku etlela ka Yesu? *Va chavile. A va tshembangang Xikwembu. (Va pfluxile Yesu.)*
4. Hikwalaho ka yini Yesu a ri na matimba ku yimisa xidzedze? *Hikuva Yesu I Xikwembu; u tumbuluxile swilo leswo.*
5. I mani la teke ku va hlangana na yona etlhelweni rin'wana ra lwandle? *Wanuna loyi a a ri na moya wa thyaka.*
6. U tshamile kwihi? *Entshaveni ne masirheni.*
7. U tivavisile njhani? *U tshovile tinketani; U titsemile hi maribye.*
8. Hi fana na munhu loyi njhani? *Hi le hansi ka matimba ya Satan hikwalaho ka xidyoho; a hi koti ku tipfuna.*
9. Tinguluve tingani a ti ri kona? (na mademona!) *2000*
10. Vamani va tivisile emutini leswi humeleleke ka munhu la ri na moya wa thyaka ni tunguluve? *Varisi va tinguluve.*
11. Muti wu swi tekile njhani timhaka leti na Yesu? *A va twisisangi. Va chavile. Va n'wi komberile ku suka.*
12. Yesu u byerile wanuna ku endla yini? *Ku sala etikweni ra yena ni ku tivisa ka van'wana leswi humeleleke ka yena.*
13. Ka xitori lexi, hi nga tiva njhani leswaku mademona ma venga vanhu? *Va n'wi vangele ku rila siku hinkwaro, ku titsema hi maribye, ni ku tshama emasirheni.*
14. I mani lowukulu ehenhla ka Satan ni mademona ma yena? *Xikwembu.*

Ku Pfuxa Lazaro

YOHANE 11:1-48

Manghenelelo: Vanhu a va rhandzi ku vulavula hi ta rifu. Kambe Yesu u vulavurile hi ta rona. Leswi a swi vulavuleke swi fanela ku cinca miehleketo ya hina hi ta vutomi ni rifu! Yingiselani tidyondzo ta rifu ka Yesu exitorini lexi.

Xitori: Xifaniso 7-1

Yesu a ri na vanghana va narhu vo hlawuleka lava vitaniweke Lazaro, vasesi vambirhi va yena, Maria na Marta. Vona va tshamile edorobeni ra Betania. Xifaniso 7-4 Siku rin'wana Maria ni Marta va ruma eka Yesu leswaku Lazaro a vabya ngopfu, a nga fa loko Yesu a nga ti ku n'wi horisa. Va chavele ngopfu boti wa vona; va lavile Yesu ku ta hi ku hatlisa. Yesu a ri kule ka Betania. A ri etlhelweni rin'wana ra Nambu ra Yordan loko u twile mahungu. Kambe hambu loko Yesu a ri le kule, a ha yimile masiku mambirhi a nga si hlawula ku ya ka Lazaro ni vasesi va yena.

Xifaniso 7-6

Yesu u tivile hinkwaswo leswi nga ta humelela ka Lazaro. I Xikwembu; u tiva hinkwaswo. Yesu u tivile leswaku Lazaro a ta fa. A ri na matimba hinkwawo; ingi a kotile ku horisa Lazaro ku nga ri ku ya ka yena! Kambe Yesu u hlawurile ku yimela masiku mambirhi a nga si sungula ku endzela e Betania ni vadyondzisiwa va yena. U yimile hikuva u lavile ku kombisa matimba lamakulu ma yena tani hi N'wana wa Xikwembu.

Xifaniso 7-5

Kumbe swi tikomba i nga ku Yesu a nga rhandzi Marta, Maria, ni Lazaro, kambe a hi ntiyiso. Yohane 11 yi ri leswaku u va rhandzile ngopfu, u va chavele, kambe a ri na reason ya kahle ku pfumelela Lazaro ku fa.

Xifaniso 7-7

Loko Yesu u fikile e Betania, Marta u tile ku hlangana na yena. U vilerile ngopfu, hikuva boti wa yena u loville ka masiku ya mune! U te ka yena, (*Yoh. 11:21*). Marta u pfumerile leswaku Yesu a ri na matimba ku horisa boti wa yena. Yesu u te ka yena, (*vs. 23*). Yesu u lavile Marta ku twisisa leswaku a a ta pfuxa boti wa yena hi xikadyana, kambe u ehleketile leswaku Yesu a vulavula hi ta nkarhi wa makumu wa misava loko vanhu hinkwavo va ta pfuxiwa! Loko nkarhi wu ta ka hinkwavo ku yima emahlweni ka Xikwembu ku avanyisiwa, Xikwembu xi ta pfuxa hinkwavo lava loveke.

Marta u right, kambe a nga twisisanga leswaku Yesu a lava pfuxa Lazaro sweswi. Hikuva a nga twisisanga, Yesu u te ka yena, "*Hi mina ku pfuka ni vutomi.*" Yesu u n'wi lavile ku twisisa leswaku a ri na matimba ku nyika vutomi ka vafi. (*Hlaya Yoh. 11:25-26.*) Yesu u vurile leswaku, hambu loko lava tshembaka ka yena tani hi Muponisi wa vona va fa hi xiviri, va hanya hi laha nga heriki ni Xikwembu. A va hambanyisiwanga ni Xikwembu hi ku avanyisiwa swidyoho swa vona. Va siya misava leyi ntsena ku ya hanya ni Xikwembu etilweni.

Xifaniso 7-9

Sweswi, Marta u fanerile ku hlawula. Xana u ta tshemba ka Yesu leswaku I Muponisi wa swidyoho swa yena? Xana a ta pfumela leswi a dyondzisiweke hi masiku? Xana a ta kwatela Yesu leswaku u hlerile ku ta ka vona. Yingiselani *Yoh. 11:27*. Marta a nga fananga ni vanhu vo tala. Vanyingi va landzelela Yesu ntsena hikuva va lava ku horisiwa. A va na mhaka ni ku tiva Yesu onge Muponisi wa vona ka swidyoho ni ku avanyisiwa loku nga heriki. Kambe Marta u pfumerile hi ntiyiso; u tshembile Yesu ku va Muponisi la tshembisiweke la teke hile ka Xikwembu.

Loko hi twa mintiyiso leyi hi ta Yesu, hi fanele ku hlawula . Xana ndzi ta pfumela leswi ndzi swi twaka hi ta Yesu, hi ta swidyoho swa mina, ni hi ta ku ya etiheleni siku rin'wana loko ndzi fela e swidyoheni swa mina? I ncini nhlawulo ya wena namuntlha? Xana u ta pfumela, ku fana ni Marta?

Xifaniso 7-10

Ndzhaku ka loko Yesu a hlanganile ni Marta ni sesi wa yena Maria, u fambile ni vona ni VaYuda van'wana vo tala ka sirha ra Lazaro. Yesu a tlhaveke embilweni ya yena loko a vona nhlomulo wa vanhu hinkwavo. Bibeke yi ri leswaku Yesu a rila loko a va vonile ku rila. Xana u tsundzuka hi dyondzile leswaku Xikwembu xi endlile munhu hi xifaniso xa Xona. Xikwembu xi nyikile munhu vutitwi hikuva Xikwembu xi na vutitwi. Xi twa ku vava na hina loko hi rila. Yesu u rilrile—hayi hikuva a nga ri na ntshembo ya ku vona Lazaro nakambe emisaveni, kambe hikuva u twile ku vaviseka ka vanhu na swona u vilerile ka vanhu hinkwavo hikwalaho ka tihakelo to biha ngopfu ta xidyoho.

Hikwalaho ka xidyoho, ku ni mavabyi ni rifu. Sweswi, vanhu hinkwavo hi vadyohi; hi fa hikwalaho ka swidyoho swa hina. Kambe Xikwembu xa ku rhandza. Xa ku lava ku va ni xona hi laha ku nga heriki. Kuze xi rhumile Yesu emisaveni ku hi ponisa ka swidyoho swa hina ni rifu.

Loko va fikile esirheni, a ku ri na ribye lerikulu ri pfarile nyangwa. Yesu u va lerisile ku susa ribye. Loko u te, "Susani ribye," Marta u sungurile ku chava. U te, "Hosi, Lazaro a ri kwala masiku ya mune sweswi. Wa nuha sweswi." Kambe Yesu u n'wi byerile, (*hlaya Yoh. 11:40.*) Yesu a ri ku n'wi byeleni ku pfumela vuswikoti bya yena tani hi Xikwembu ku endla swilo swa matimba.

Xifaniso 7-11 v

Loko va susile ribye, Yesu u khongerile hi rito ro tlakusa ka Tatana wa Yena, ku n'wi nyika ku kwetsima ka leswi a a nga ta swi endla. Ivi, hi marito yanarhu ntsena, Yesu u te, "Lazaro, humela handle!!!" I hinkwaswo leswi a swi vulavuleke! Xana u nga ehleketa leswi vanhu va swi ehleketeke? Yesu a endla yini?—ku lerisa mufi ku humela handle? I N'wana wa Xikwembu la tumbulexeke hinkwaswo hi ku vulavula ntsena, a lerisa Lazaro ku pfuka! Lazaro u humile hi mamphela, a ha tsondzeriwa hi tinguvu ta sirha! Wow! Maria ni Marta a va tsakangi xana?

VaYuda votala va pfumerile Yesu loko va vonile singita leri. Kambe van'wana va ha arile ku pfumela ka yena. Vafambisi va VaYuda vo tala va lavile xiyimo xa vona xa matimba ni rifuwo, va chavile leswaku vanhu va ta endla Yesu ku va Hosi. Hikwalaho ka swona, va kunguhatile ku dlaya Yesu. Va lavile ku dlaya *Yesu*, la pfuxeke vanhu ka rifu? Hikwalaho ka yini a va pfumelangi leswaku a ri Muponisi wa vona, na vona?

A va pfumelanga, hikuva etindleleni to tala, a va fana ni votala va n'wina. A mi na reason ku nga pfumeri ka Yesu. Eritweni ra Xikwembu, ri vula hinkwaswo leswi u lavaka ku tiva ku ponisiwa. Wa swi twa kwala ekerekeni. Xana u ta hlawula ku pfumela ka Yesu namuntlha? Xiheri: Yesu u te, (*hlaya Yoh. 11:25.*) Loko a wu ponisiwanga, kambe u lava ku ponisiwa namuntlha, xana u ta tlakusa voko ra wena leswaku ndzi nga mi tiva?

Review Questions

1. I mani mufi wa xitori? *Lazaro*
2. Vamani vasesi vambirhi va Lazaro? *Maria ni Marta*
3. Lazaro, Maria, ni Marta va tshamile kwih? *Bethania*
4. Lazaro u lovile masiku mangani loko Yesu u fikile ka Betania? *Masiku ya 4*
5. Yesu u vulavurile ni mani loko u fikile ka Betania? *Marta*
6. Yesu u byerile Marta yini? "Hi mina...?" "...ku pfuka ni vutomi."

7. Yesu a rila ka yini? *A twa ku vava ku vona nhlomulo wa vanhu.*
8. Hikwalaho ka yini Marta a kaneta loko Yesu u lavile ribye ku susiwa esirheni? *U te Lazaro a ta nuha hikuva u lovine masiku ya 4.*
9. Yesu u endlile yini ku pfluxa Lazaro ka rifu? *U vulavurile ntsena.*
10. Yesu u te yini ka Lazaro ku n'wi pfluxa? *"Lazaro, humela handle!"*
11. Van'wana va vafambisi va VaYuda va lavile ku endla yini ka Yesu hikwalaho ka singita leri? *N'wi dlaye.*
12. I mani la nga na matimba ku nyika ni ku teka vutomi? *Xikwembu*

Yesu ni Vana

MARKA 10:13-24

Manghenelelo: Nkarhi wun'we, mufundhisi wo duma la tlhariheke ngopfu u vutisiwile I ncini xilo lexi nga ni nkoka ngopfu lexi u xi dyondzeke hi ku dyondza Bibe le hi malembe yo tala. Nhlamulo ya yena a yi hlamarisa ngopfu. A nga dyondzisanga miehleketo yo nonoha, yo enta, leyi u yi dyondzeke, kambe u vulavurile dyondzo yo olova leyi u yi dyondzeke. U te, "Yesu wa ndzi rhandza. Ndza swi tiva, hikuva Bibe le yi vulavula sweswo." Vana va xitori xa hina namuntlha va dyondzile dyondzo yo fana hi ta Yesu!

Xifaniso CC 5-1

Ka Marka 10, hi dyondza leswaku vana van'wana va yisiwile ka Yesu ku katekisiwa, kambe vadyondzisiwa a va va pfumelelanga ku ta ka Yesu. Va yimisile vana ka ku ta ka Yesu hikuva va ehleketile leswaku Yesu a nge vi na nkarhi ka lavantsongo. Sweswi—u twile switori swo tala hi ta Yesu—hi ta matimba ya yena, ku kwetsima ka yena, ni vanhu lava horisiweke hi yena. Kumbe u ehleketa leswaku Yesu a nga ri na mhaka ni vanhu ntsena ku fana ni vana.

Xifaniso 76

Kambe Marka 10:14 yi ri leswaku Yesu a kariha na vadyondzisiwa loko va tshinyile lava va tiseke. Yesu u ehleketile leswaku swi na nkoka ngopfu ka vanhu ku ta ka yena. A ku ka vadyondzisiwa, "Tshikani vana va ta ka mina, mi nga tshuki mi va sivela." Yesu a rhandza vana!! Yesu wa ku lava ku pfumela Rito ra Yena ni ku n'wi tshemba, ku fana na vana valavo.

Xifaniso CC 5-6

Yesu a ku, "...ku fuma ka Xikwembu I ka lava fanaka na vona." Vanhu va fanela ku fana ni n'wana lowuntsongo ku nghena etilweni. Loko a wu ri xihlangi, u tshembile mhani wa wena ku ku khoma ni ku ku nyika swilaveko swa wena. U etlerile emavokweni ya mhani wa wena. A wu chavangi ku wisiwa. Loko u ri n'wana, u pfumerile hinkwaswo leswi vatswari va wena va ku byelege. A wu kakananga leswi va swi vulavuleke.

Xikwembu a xi hi tumbuluxangi ku hanya kule ka xona. Kambe tani hi vadyohi, a hi koti ku xi tiva, ku xi rhandza no xi yingisela. Loko u titsongahata u tlhela u pfumela Rito ra Xikwembu ku fana ni loko n'wana a tshemba mhani wa yena ku n'wi bebula, Xikwembu xi ta ku ponisa ka ku fuma ka xidyoho ni rifu.

Xifaniso 77

Ndzhaku ka vana, jaha ra mufuwi ri tile ka Yesu. Ri ku, (hlaya Marka 10:17). Jaha leri u ehleketile leswaku u kotile ku tsakisa Xikwembu ni ku nghena emfun'weni wa Xikwembu hi ku yingisela milawu ya Xikwembu. U ehleketile leswaku hi ku endla mintirho leyinene, a a ta kota ku va ni vutomi lebyi nga heriki. A nga twisisanga leswaku a ku na munhu la tshamaka a va lowunene wo ringana ku tsakisa Xikwembu. A nga tivangi leswaku Yesu i Xikwembu hi xoxe I kahle. U ehleketile leswaku Yesu a ri munhu lowunene ntsena ku fana ni yena hi yexe. Kambe Yesu u n'wi lavile ku twisisa leswaku a ku na la lulameke.

Xifaniso CD 5-1

Yesu u n'wi byerile ku yingisa Milawu ya Khume. Xana wa tsundzuka wun'we wa Milawu ya Khume? (Va tsundzuxeni.) Jaha leri a ku, "Mufundhisi, hinkwaswo leswo ndzi swi hlayisile eku sukela vuhlangini bya mina." A nga tivangi leswaku tani hi mudyohi, a nge tshuki a va kota ku yingisela milawu ya Xikwembu hi ku hetiseka. Xikwembu xi ri leswaku a ku na lulameke, la endlaka ku lulama. A ku na la yingiseke Milawu ya Xikwembu hi ku hetiseka handle ka Yesu ntsena. Jaha leri u ehleketile leswaku u hlayisile Milawu ya Khume hikuva u yi hlayisile le handle, kambe a nga yi yingiselanga embilweni ya yena. Xikwembu xi nyikile

Milawu ya Khume ku kombisa ka hinkwavo leswaku hinkwerhu hi dyoha, a hi faneriwi hi ku kwetsima ka Xikwembu.

Yesu u ringetile nkarhi wun'we wo hetelela ku khorwisa jaha leswaku u dyohile. U byerile jaha leri fuweke ku ya xavisa hinkwaswo leswi u swi fuweke ni ku nyika mali ya swona ka swisiwana. Yesu u ringetile ku n'wi komba leswaku jaha leri a ri ri na makolo/vuciva. U rhandzile rifuwo ra yena ku tlurisa rirhandzu ra yena ka vamakelwani va yena. Yesu u lavile ku n'wi komba leswaku u tlurile Nawu wa vumbirhi wa Xikwembu lowu vulaka leswaku hi fanela ku rhandza warikwenu ku kotisa loko hi tirhandza. Nawu wo sungula wa Xikwembu wu ri hi fanela ku rhandza Xikwembu hi mbilu, moya, miehleketo ya hina hinkwayo, hi nge tshuki hi veka xin'wana kumbe un'wana endzhawini ya Xikwembu. Jaha leri u vekile rifuwo ra yena endzhawini ya Xikwembu.

Xifaniso CD 5-2

Loko jaha leri fuweke u twile leswaku Yesu u n'wi lavile ku nyika rifuwo ra yena ka swisiwana ni ku landza Yesu, u tlhaviwile mbilu, a famba a hlunamile. Biblele yi ri, u hlaurile rifuwo ra yena ku tlula ku landza Yesu. U fularherile vutomi lebyi nga heriki ni Xikwembu, u hlaurile rifuwo, leri u koteke ku tiphina hi rona evuton'wini lebyi ntsena. U vilerile hikuva, hambu loko u lavile vutomi lebyi nga heriki, u rhandzile mali ya yena ku tlurisa ku rhandza Xikwembu kumbe vanhu.

Xifaniso CD 5-3

Kumbe u ehleketa ku fana na jaha leri. Kumbe u ehleketa xilo lexi nga ni nkoka ngopfu evuton'wini I ku fuwa swo tala. Kambe Yesu u hlamuserile ka vadyondzisiwa va yena ndzhaku ka loko jaha u fambile leswaku loko u fa, u nge koti ku teka swifuwo swa wena ni wena. Swifuwi ni swisiwana va fana emahlweni ka Xikwembu. Swisiwana a va na nkoka ku tlurisa swifuwi ka Xikwembu; swifuwi a va na nkoka ku tlurisa swisiwana. Xilo lexi nga ni nkoka ka Xikwembu a hi mali ya hina kumbe swilo swa hina, kambe loko hi yingisile marito ya Xikwembu, hi ma pfumerile. Jaha leri fuweke u lavile ku tshemba Yesu ntsena ku fana ni n'wana lowuntsongo ku n'wi ponisa ka swidyoho swa yena, ematshan'wini ya ku tshemba swilo swa kahle leswi u swi endleke ni swifuwo leswi u swi kumeke.

Xiheri: Xana u ta va ni ripfumelo ka Kriste namuntlha ku ku ponisa ka swidyoho swa wena? Xana u n'wi tshemba ku ku nyika kaya etilweni leri unga faneriwiki hi rona? Loko a wu si ponisiwa, kambe a wu ta lava ku ponisiwa namuntlha, xana u ta tlakusa voko ra wena leswaku ndzi nga ku tiva?

Review Questions

1. Yesu u ehleketile yini hi ta vana? *U va rhandzile.*
2. Vamani va ringetile ku yimisa vana ka ku ta ka Yesu? *Vadyondzisiwa*
3. Yesu u te leswaku hi fanela ku fana ni mani ku nghena etilweni? *N'wana lowuntsongo*
4. I mani la teke ka Yesu ndzhaku ka vana ku vutisa ndlela ya ku ya etilweni? *Jaha leri fuweke*
5. Yesu u byerile jaha ku yingisela milawu yihi? *Milawu ya Khume*
6. Yesu u byerile jaha ku endla yini hi rifuwo ra yena? *Xavisa rifuwo, nyika ka swisiwana.*
7. Xana jaha leri fuweke u hlaurile ku landza Yesu? *Hayi, a nga landzangi Yesu.*
8. Hikwalaho ka yini jaha leri fuweke a nga xavisanga swilo swa yena, a landza Yesu? *U rhandzile rifuwo ra yena ngopfu.*
9. Loko u fa, xana u kota ku teka swifuwo swa wena na wena? *Hayi*
10. Xikwembu a xi na mhaka na mali ya hina ku nghena etilweni. I ncini lexi nga ni nkoka ka xona lexi hi fanelaka ku xi endla? *Pfumela ka Yesu.*

Lazaro ni Mufumi

LUKA 12:15-21; 16:19-31

Manghenelelo: Kombisa vana mali. Va vutiseni i mani a nga ta swi rhandza ku ma teka. Vanhu vanyingi va ehleketa leswaku mali yo tala yi ta lunghisa swiphiqu hinkwaswo swa vona. Vanyingi va lava swilo swa misava leyi ku tlula xin'wana ni xin'wana. Kambe Yesu u vulavurile leswaku ku nga swilo leswi nga ni nkoka ngopfu ku tlurisa mali leyi hi amukelaka yona evuton'wini lebyi.

Point 1: The foolishness of living only for things of this life.

Yesu u vurile xitori ka Luka 12 ku kombisa leswaku vunghana bya hina na Xikwembu byi na nkoka ku tlula mali ni swilo. Yesu u byerile hi ta masimu ya un'wana la fuweke ngopfu. U fuwile swo tala ku fika leswaku switlati swa yena a swi kotangi ku hlengelerwa ku velekiwa ka masimu ya yena! Farmer leyi u ehleketile leswaku a nga fanelanga ku chava hikuva a ri mufuwi. U hlaurile ku wisa ni ku tsaka, a nge he tirhi. U ehleketile leswaku a kota ku honisa Xikwembu ni ku hanya vutomi bya yena endleleni leyi u laveke yona. Mufuwi u endlile makungu ya yena, kambe Xikwembu a xi ri na makungu yo hambana ka yena vusiki byolebyo.

Hlaya Luka 12:20. Loko Xikwembu xi hlawula i nkarhi wa rifu, munhu a ta fa. Xikwembu xi n'wi vitanile xihunguki hikuva u endlile makungu ya yena ku nga ri na ku anakanya Xikwembu. Munhu loyi u hanyele swifuwo swa misava ntsena, kambe a nga tilungiselanga moya wa wena ka vutomi lebyi taka. Swilo swa misava leyi swa ta hela hi xinkarhinyana; a hi tivi loko hi ta swi siya rini. Xikwembu xa ku laya—Thariha! Tirhisa nkarhi wa wena ni matimba ya wena ku dyondza hi ta xona.

Point 2: The rich man and Lazarus.

Yesu u byerile xitori xin'wana hi ta mufuwi ni xisiwana Lazaro ka Luka 16. Xitori xin'wana a xi ri xifaniso ntsena, kambe xitori lexi i ntiyiso. Xi humelerile. Vavanuna vambirhi lava va hanyile hi mamphela emisaveni. Loko hi fanisisa vavanuna vambirhi, mufuwi a tlula Lazaro hi ku tsaka ka swilo swa vutomi. A ri na hinkwaswo leswi a swi laveke, na swin'wana! Lazaro a vabya ngopfu. A nga ri na swakudya. Hambi timbyana ti tile ku nantswa swilondza swa yena. Lazaro u tshamile enyangwini ya mufuwi ku kombela swakudya. Yingiselani leswi humeleleka ka vavanuna vambirhi lava. Hlaya Luka 16:22-23.

Hlamula swivutiso leswi: Xana swifuwo swa mufuwi swi n'wi siverile ka rifu? Xana swifuso swa yena swi n'wi pfunile ndzhaku ka loko u file? Lazaro u fambile kwihi loko u file? U fambile hi laha Abraham a ri kona. Na mufuwi? Xana u fambile hi laha Lazaro u fambeke ha kona? Yesu u te leswaku mufuwi u lahliwile. Moya wa yena wu fambile kwihi loko u siyile mirhi wa yena?

Loko vanhu va fa, va ya straight ka Xikwembu, kumbe ka ndzhawu yak u avanyisiwa. Abraham u lahliwile malembe ya tihundred vavanuna van'wana va nga si fa, kambe a ha ri ku tshameni ni Xikwembu. U ta hanya ku nga heriki ni Xikwembu etilweni, kumbe u ta tshama ku nga heriki endzhaweni ya ndzilo ni ku avanyisiwa ka xidyoho. Lazaro u fambile endzhawini ya ntsako ni ku amukeriwa hi Xikwembu, kambe mufuwi u fambile endzhawini ya ndzilo ni ku avanyisiwa hi laha ku nga heriki.

Point 3: The rich man's argument and Abraham's answer.

Xitori lexi xa Bible xa hi dyondzisa swo tala hi ta Tihele, ndzhawu ya ku avanyisa. Hlaya Luka 16:24. Ku na nhlupheko etiheleni. Mufuwi a ri na ku vava ni ku hisa leswaku u komberile Abraham ka tuntsi rin'we ntsena ku titimerisa ririmi ra yena.

Xana Lazaro u fambile endzhawini ya ntsako ni Xikwembu hikuva a ri xisiwana emisaveni? Xana mufuwi u fambile eku avanyisiweni hikuva a ri mufuwi? Xana Xikwembu xi avanyisa

vafuwi xi tlhela xi amukela swisiwana xana? HAYI!! Swifuwo a swi nga ri ku hambana ntsena exikarhi ka vavanuna lava.

Mufuwi u yile etiheleni hikuva a nga pfumelelanga ni Xikwembu leswaku a ri mudyohi, na swona, a nga tshembanga switshembiso swa Xikwembu ku rhuma Yesu ku n'wi ponisa ka matimba ya Satan, xidyoho, ni rifu. Mufuwi a nga tekangi nkarhi ku ehleketa hi ta Xikwembu kumbe ku pfumela rito ra Xona. U hanyile emisaveni ku tiphina hi swifuwo swa yena ntsena. Kambe Lazaro u hambanile. U pfumerile leswaku a ri mudyohi. U tshembile Xikwembu ku rhuma Muponisi, ku fana ni Abraham loko u hanyile.

Hlaya Luka 16:26. Abraham u te ka mufuwi leswaku a va kotangi ku n'wi pfuna. A ku ri na goge lerikulu exikarhi ka vona, a va kotangi ku ri pelela. Hi dyondza ka leswi leswaku loko munhu a fa no ya etiheleni, a ku na ndlela ku n'wi ponisa. Lava lovhaka va hambanyisiwile ka Xikwembu hi laha ku nga heriki.

Kutani mufuwi u komberile Abraham ku rhuma Lazaro ku ya laya vaboti va ntlhanu va yena hi ta ndzhawu yo hlupeka leyo leswaku va nge ti etiheleni loko va file. Vanhu etiheleni, hambi loko va xaniseka ngopfu, va ha tsundzuka misava leyi. Va tsundzuka swiendlo swa vona loko va hanyile, ni maxaka ya vona.

Xana Lazaro u pfumeleriwe ku vuya emisaveni ku laya vaboti va ntlhanu? HAYI!! Abraham u byerile mufuwi, "Va ni tibuku ta Moxe ni vaprofeta. Va fanela ku swi yingisela." A ku na munhu la fanelaka ku ya etiheleni. Loko hi yingisela Rito ra Xikwembu, xi ta dyondzisa ndlela ya vutomi lebyi nga heriki hi Hosi Yesu.

Mufuwi a hlamula Abraham a ku, "E-e, vaboti va mina va nge yingisi matsalwa, kambe kungaku loko un'wana wa lava feke a ya ka vona, va ta hundzuka." Abraham a swi kaneta. A ku, "Loko va nga yingisi Moxe ni vaprofeta, va nga ka va nga pfumeri, hambi ka Lazaro." Loko vanhu va ala ku pfumela Rito ra Xikwembu leri tsariweke, va nga ka va nga pfumeri hambi loko Xikwembu xi rhumile un'wana wa vafi a pfuka, va nge he pfumeri.

Satan u xisile vanhu. Vanyingi va ehleketa mali ni swilo swi na nkoka ku tlurisa Xikwembu. Kambe xifaniso lexi xi kombisa leswi nga ni nkoka—hi laha moya wa wena wu ta va kona hi laha ku nga heriki. Line ya le xikarhi yi yimela nkarhi. Wa swi vona, yi nge heri tindlela hinkwato, hi laha ku nga heriki tolo ni vumundzuku. Malembe ya 2000 yi hundzile ha mpfhuka Yesu u byerile xitori xa mufuwi ni Lazaro. Vavanuna valavo hinkwavo va ha tshama endzhawini yo fana ni loko Yesu u byerile xitori lexi. Lazaro i na ku rhula ni Xikwembu; mufuwi wa ha xaniseka etiheleni. A ku na ku cincana tindzhawu. Vumundzuka bya vona byi hlawuriwile va ri karhi va tshamile emisaveni: Lazaro u pfumerile Xikwembu, mufuwi a nga pfumelangi loko a ri le misaveni. Kambe loko mufuwi a hlupheka etiheleni, u rile ka Abraham ku rhuma Lazaro ku laya xaka ra yena hi ta ku avanyisa loku taka. Kambe u hlwerile. Abraham u te leswaku xaka ra mufuwi a va ri na matsalwa ya Moxe ni vaprofeta.

Na hina xana? Hi kwihi ka line ya nkarhi? U ta hanya ku fiki kwihi? Malembe ya 50, 60, 70, 80? Ku ta leha njhani exifanisweni lexi? Ku nge lehi!! Vutomi bya wena byi lehile njhani ku fanisisiwa ni hi laha ku nga heriki? Hi laha ku nga heriki i nkarhi wo leha! Leswi u swi pfumelaka hi ta Rito ra Xikwembu ni swidyoho swa wena swi ta hlawula ndzhawu leyi u tshamaka ha kona hi laha ku nga heriki—etilweni, kumbe etiheleni.

Xiheri: Loko a wu si ponisiwa, kambe u ta lava ku ponisiwa namuntlha, xana u nga tlakusa voko ra wena leswaku ndzi nga ku tiva?

Review Questions

1. Ntirho wa mufuwi wo sungula wa hina namuntlha a wu ri yini? *farmer*
2. I mani a hlawula nkarhi wa ku fa ka hina? *Xikwembu*
3. I mani vito ra xisiwana la fambeke etilweni? *Lazaro*
4. Xana xitori xa vumbirhi xa mufuwi ni Lazaro I ntiyiso? *Ina, I ntiyiso.*
5. Mufuwi u vulavurile ni mani etilweni hi ta Lazaro ni vaboti va yena? *Abraham*
6. Hi tihhi tindzhawu timbirhi leti vanhu va yaka kona loko va fa? *Tilo kumbe Tihele*
7. Mufuwi u komberile Abraham ku endla yini ku n'wi pfuna ka ku hisa? *Ku titimerisa ririma ya yena hi mati.*
8. Mufuwi u komberile Abraham ku endla yini ka vaboti va yena? *Rhuma Lazaro ku va laya hi ta ndzhawu ya ku avanyisiwa.*
9. Abraham u byerile mufuwi leswaku vaboti va yena va fanela ku endla yini? *Va fanele va pfumela matsalwa ya Moxe ni vaprofeta.*
10. Hi nga twa njhani hi ta ndlela ya ku fika Xikwembu ni vutomi lebyi nga heriki? *Hi Rito ra Xikwembu, Bibe.*

Ku Nghena Yerusalema

MARKA 11:1-10; 14:1-2, 10-26

Manghenelelo: Hinkwako laha Yesu u fambeke kona, mintsungu yi n'wi landzerile. Van'wana va lavile ku horisiwa. Van'wana va lavile ku ntshunxeka ka VaRoma. Vantsongo ntsena va ehleketile hi ta swilo swa ximoya. Lavantsongo a va ri na vutiyimiseri ku vula leswaku va lavile ku ponisiwa ka Satan, xidyoho, ni rifu. Na wena, u expecta ku kuma yini ka Yesu? Zama namuntlha na mavhiki lama taka ku twisisa hikwalaho ka yini Yesu u tile emisaveni.

Xifaniso CE 1-1

Loko Yesu ni vadyondzisiwa va yena va yile Yerusalem, va tile edorobeni lerintsongo ra Betania, kusuhi ni dorobo ra Yerusalem. Yesu u rhumile vambirhi va vadyondzisiwa va yena emahlweni ku kuma ximbongolwana leswaku a khandiya ku nghena Yerusalem.

Xifaniso CE 1-2

Va vuyile ni donky; Bibeledi yi ri leswaku vava andlala tinguvu ta vona henhla ka xona leswaku Yesu a nga tshama hi tona. Ivi ntsungu lowukulu wu amukerile Yesu loko u ngenhile Yerusalem. Va andlala tinguvu ta vona endleleni emahlweni ka Yesu a ri karhi a famba. Va vongile Xikwembu hi rito ro tlakusa, va tlhela va yimbelela. (Hlaya Marka 11:9-10.)

Xifaniso CE 1-3

Un'we wa vaprofeta va Testamente ya Khale va hlavuterile/vurisile? leswaku Muponisi la Tshembisiweke u ta nghena Yerusalem sweswo. Yesu u khandiyile ximbongolwana, u ngenhile Yerusalem ku fana na ndlela leyi Xikwembu xi vuleke sweswo. Ntsungu yi amukerile Yesu tani hi Muponisi la Tshembisiweke hi Xikwembu. Va n'wi dzunisile tani hi loyi vaprofeta hinkwavo va tshembiseke leswaku Xikwembu xi n'wi rhuma ku va hosi ya vona. Kambe swi vilerisa leswaku vanyingi a va tshembanga Yesu ku va ponisa ka swidyoho swa vona. Va lavile Yesu ntsena ku va hosi leswaku a ta va ponisa ka VaRoma lava fumeke tiko ra vona.

Xifaniso CE 2-4

Vafundhisi va VaYuda va tekile goza ku dlaya Yesu, kambe va chavile ntsungu. Yesu u dumile ngopfu hikwalaho ka masingita lamakulu lama a ma endleke. Yudas a ri un'we wa vadyondzisiwa va Yesu. Yohane 12:6 yi ri leswaku Yudas a ri muyivi. U khomile mali ya vadyondzisiwa, kambe u titekele mali ya swona. Ka mali ya 30 (swiphemu swa 30 swa silvara), Yudas u xavisile Yesu ka valala va yena, vafundhisi va VaYuda.

Yudas a ri munghana wa Yesu ka malembe yinarhu. Vaprofeta va vurisile leswaku Muponisi a a ta xengiwa hi munghana. Sweswi swi humelela ka Yesu. Satan u fambisile Yudas ku xenga Yesu. Satan u ehleketile leswaku loko a kotile ku vanga VaYuda ku dlaya Yesu, a a ta onha makungu ya Xikwembu ku ponisa vadyohi ni ku herisa Satan.

Xifaniso CE 2-5

Yudas u fambile ka valala va Yesu. U va byerile leswaku a ri na vutiyimiseri ku xenga Yesu hikwalaho ka mali. Vafambisi va VaYuda va ehleketile yini ka leswi? Marka 14:11 yi ri leswaku va tsakile. Mateo yi ri leswaku vafundhisi va VaYuda va tshembisile ku hakela Yudas mali ya 30 ya silver. Malembe ma 500 emahlweni, Xikwembu xi byerile muprofeta Zakaria leswaku swi ta humelela ka Muponisi. Minhlavutelo hinkwayo a yi humelela sweswi. U fanela ku pfumela Bibeledi. I ntiyiso; hinkwaswo leswi Xikwembu xi vuleke swi ta humelela swi humelerile hi ntiyiso hi Yesu!

Xifaniso CE 2-3

Vusiku byolebyo Yesu u tshamile ku dya ni vadyondzisiwa va yena. Yesu u tivile, a nga si tivisiwa hi un'wana, leswaku Yudas a ta n'wi xenga. Yesu u tivisile eka xilalelo leswaku la dyeke na vona a a ta n'wi xenga. Hambi loko va tshamile swin'we eku dyeni, sweswi nyana, munghana wa Yesu a ta n'wi xavisa ka valala va yena. Loko Yesu u swi tivisile, kumbe xana a ri ku zameni ku pfuna Yudas ku vona swilo swo biha leswikulu leswi a kunguhateke ku swi endla. Yesu u nyikile Yudas nkarhi ku hundzuka. Hinkwerhu hi lava ku cinca miehleketo ya hina, ku tisola leswaku hi dyohile hi ta leswi hi ehleketeke hi ta swidyoho swa hina ni Xikwembu. Hi lava ku vula leswaku hi lava ku lulama ka Yesu ku funengeta swidyoho swa hina. Xikwembu xa ku nyika nkarhi namuntlha ku endla sweswo. Xana u ta xi yingisa, u tisola leswaku xona xi right, na wena, u hambolokile?

Xifaniso CE 2-5

Hlaya Marka 14:21. Yesu u tivile leswaku u fanerile ku fa, ku fana na leswi Xikwembu xi vulavuleke hi vaprofeta va Testamente ya Khale. Kambe hambu loko Yesu u fanerile ku fa, a swi n'wi rivaleli. Xikwembu a xi n'wi lavangi ku xenga Yesu. Yudas a ta avanyisiwa hi laha ku nga heriki ka swidyoho swa yena: vutirhandza bya yena, xiphemu xa yena xa ku dlaya munhu la nga riki na nandzu—N'wana wa Xikwembu!!—ngopfu-ngopfu, ku ala ka yena ku pfumela Yesu Kriste tani hi Muponisi wa yena. Swiendlo swa yena swi kombisa leswaku a nga ri mupfumeri. Yesu u tivile leswaku Yudas a ta avanyisiwa ngopfu ndzhaku ka loko u file ku fika leswaku Yesu u te swi ta antswa loko Yudas a nga velekiwanga! I ntiyiso na un'wana ni un'wana wa hina. Loko u nga pfumeri makungu ya ku ponisiwa, u ta avanyisiwa hi laha ku nga heriki, u hambanyisiwa ka Xikwembu. A swi ta antswa loko ngi a wu velekiwanga ematshan'wini ya ku nga pfumeri ni ku hlupheka hi laha ku nga heriki sweswo.

Xifaniso CE 2-2

Yesu u tekile xinkwa, u xi phemile emahlweni ka vadyondzisiwa. U hlamuserile leswaku, ku fana na loko u phemile xinkwa, sweswo miri wa yena wu ta phatluleriwa hi vavanuna vo biha. Yesu u cherile juici ka vona ku n'wa. Ivi u hlamuserile leswaku juici a yi ri xifaniso xa ngati ya yena leyi nga ta halatiwa emirini wa yena loko u lovile. Yesu u te leswaku loko u file, a a ta va a nyika vutomi bya yena endzhaweni ya vadyohi.

A swi koteki ka hina ku ehleketa mpimo wa rirhandza ra Yesu eka hina. A nga si tshama a dyoha. Kambe a ta ya ku fela hinkwerhu vadyohi. Hinkwavo etafuleni lero va lavile leswi a nga ta swi endla. Hinkwavo emisaveni, tolo, sweswi, ni vumundzhuku, va lavile leswi a nga ta ya a swi endla. Na hinkwerhu, wena na mina, hi lavile leswi a nga ta swi endla endzhawini ya hina.

Xiheri: Xana u na mbilu ya vudyoho ku fana ni Yudas? Xana u na mhaka hi ta ku lava ka wena ka Yesu, kumbe u nghena ekerekeni hikwalaho ka swin'wana? Namuntlha, anakanya ku lava ka wena ku ponisiwa swidyoho swa wena. Loko a wu ta lava ku ponisiwa, xana u nga tlakusa voko ra wena leswaku ndzi nga ku tiva?

Review Questions

1. Hikwalaho ka yini vanhu van'wana va landzerile Yesu (tireason tinarhu)? *Ku vona masingita KUMBE va n'wi lavile tani hi hosi KUMBE swilo swa ximoya*
2. I mani la laveke ku dlaya Yesu, kambe va chavile vanhu? *Vafambisi va VaYuda.*
3. Hi rihi doroba Yesu a nghena kona eku sunguleni ka xitori? *Yerusalem*
4. Yesu u ngenile dorobo njhani? *U khandiyile ximbongolwana.*
5. Hi swihi swilo swimbirhi leswi vanhu va swi endleke ku amukela Yesu ka Yerusalem? Nyika xin'we. *Va andlarile tinguve ta vona endleleni emahlweni ka Yena; va yimberile no vonga Xikwembu.*
6. I mani wa vadyondzisiwa la hlawuleke ku xenga Yesu ka vafundhisi va VaYuda? *Yudas*
7. Yudas u nyikile mali mangani hi vafambisi va VaYuda ku xenga Yesu? *Swiphemu swa 30 swa silver.*

8. Wa swi tiva njhani leswaku Bibeke i ntiyiso? *Hinkwayo ya minhlavutelo hi ta Muponisi yi humelerile hi ntiyiso eka Yesu.*
9. Yesu u tivisile yini ka xilalelo? *Leswaku un'we wa va 12 a a ta n'wi xenga.*
10. Hikwalaho ka yini Yesu u vurile xitiviso lexi? *U ringetile ku nyika nkarhi ka Yudas ku hundzuka.*
11. Hi swihi swakudya swimbirhi leswi Yesu u swi tirhiseke tani hi swifaniso swa Yexe eka xilalelo? *Nyika xin'we. Xinkwa na juici.*
12. Xinkwa xo phemiwa xi yimela yini? *Miri wa Yesu.*
13. Jusi yi yimela yini? *Ngati ya Yesu leyi nga ta halatiwa ka vadyohi.*

Ku Vambiwa ka Yesu

MARKA 14:32-65; 15:1-46

Manghenelelo: "A swi fair!!" Minkarhi yingani u swi tweke kumbe vulavula? Exitorini xa hina namuntlha, swilo swin'wana leswi nga riki fair swi humelerile ka Yesu. I xitori xa ntiyiso xa loko Yesu u tekile ku avanyisiwa ka hina loku a nga faneriwangiki swona hikuva u hi rhandzile.

Xifaniso CE 3-1

Ndzhaku ka xilalelo xo hetelela xa Yesu ni vadyondzisiwa va yena, Yesu u va tekile na yena endzhawini ya Xirhapa xa Getsemane hi leswaku a nga khongela. Yesu u vilerile ngopfu. U khongerile swinene hi ta swilo leswi nga ta humelela ka yena. A swi nonoha ngopfu ka Yesu ku tiva leswi a nga ta hlupheka hi swona. U tivile leswaku ku va Muponisi wa hina, a a ta fanela ku hlupheka hi ku xaniseka lokukulu ngopfu ku tlurisa ku xaniseka ka hinkwavo emisaveni.

Xifaniso CE 3-2

Loko Yesu u hetile swikhongelo swa yena, va sungurile ku suka. Hi xikadyana, vanyingi va tile ka Yesu na matlare, na Yudas a va fambisa. Yudas u endlile makungu na vona ku xenga Yesu. Yudas u va byerile, "Loyi ndzi nga ta n'wi ntswontswa, hi yena, n'wi khomeni mi famba na yena, swinene." Ku tswontswa a ku ri mpfungo ya yena ku va kombisa Yesu I mani. Yudas u fambile ka Yesu, a ku, "Mufundhisi, mufundhisi," ivi a tswontswa Yesu. Kutani vafambisi va VaYuda va tekile Yesu, va n'wi khoma.

Vavanuna lava a va swi tivangi, kambe Satan u fambisile Yudas na vona ku khoma Yesu. Hinkwaswo swi humelerile hi minhlavutelo ya Testamente ya Khale. Loko vadyondzisiwa va swi vonile, va chavile ngopfu. Va tsutsumile, va siyile Yesu, ku fana na leswi Yesu a va byeleke. Va pfumerile leswaku Yesu a ri Muponisi la rhumiweke hi Xikwembu, kambe a va kotangi ku twisisa a nga va Muponisi njhani loko ngi a ta dlawa hi valala va yena! A va twisisanga rifu ra yena ri nga va ponisa njhani.

Xifaniso CE 4-1

Vafambisi va VaYuda va yisile Yesu ehubyeni ya VaYuda; va n'wi avanyisile ka leswi u swi endleke. Kambe Yesu a nga dyohanga! Vaprofeta va Xikwembu eTestamente ya Khale va te leswaku timboni leti nga ta hehlaka Yesu a ta vula mavunwa. Sweswi swi humelela. VaYuda va yisile vahembi ku hamba hi ta Yesu ehubyeni. Yesu u tshembile Xikwembu, Tatana wa yena, ku endla makunga ya xona ka Yena. Loko va n'wi lumbetile, Yesu u miyerile, a nga hlamulanga. U tivile leswaku hinkwaswo swi ta humelela hi makungu ya Xikwembu leswaku hi nga ponisiwa ka Satan, xidyoho, ni rifu. Swi nga nonoha, hi swona, ku twa van'wana ku hamba hi ta Yena?

Xifaniso CE 4-3

Kutani, Yesu u yisiwile emahlweni ka VaRoma. VaYuda a va kotangi ku dlaya munhu ehandle ka loko mfumo ya VaRoma wu va nyikile mpfumelelo. Se VaYuda va tekile Yesu ka mufumi wa vona, Pilato. Va lavile Pilato ku avanyisa Yesu hi rifu. A wu ri ndzhavuko wa Passover leswaku Pilato a a ta ntxunxela mubohiwa un'we ka VaYuda. Pilato u tivile leswaku Yesu a nga dyohanga. U tshembile leswaku VaYuda va ta hlawula ku ntsunxa Yesu ematshan'wini ya mubohiwa la vitaniweke Barabas. Barabas a ri mudlayi wo biha ngopfu. Pilato u ehleketile VaYuda va nge lavi ku n'wi ntsunxa.

Se Pilato u hlamarile ngopfu, loko vaprasta va VaYuda va hlohotela ntsungu ku hlawula ku ntsunxela Barabas, mudlayi, ematshan'wini ya Yesu, la nga dyohangiki. Pilato u vutisile ntsungu, "Mi rhandza leswaku ndzi nedla yini hi Yesu?" Va ku, "N'wi vambe! N'wi vambe!" N'wi vambe? Va lavile ku vamba munhu la nga riki na nandzu? Ku vamba a swi ri ku avanyisa lokukulu ka VaRoma loku nyikiweke ka swigevenga leswikulu. A swi ri ku avanyisa

loku biha, ni rifu ro vava. Munhu la vambiweke a nga fangi hi ku hatlisa. A nga hanya tiawara to tala, kumbe masiku eku hluphekeni a nga si fa. Ndzhaku ka minkhuvo ya biha ya Yesu, va n'wi avanyisile hi ku vamba.

Xifaniso CE 4-4

Pilato u nyikile Yesu ka VaYuda ku n'wi vamba. Kambe xo sungula, masocha ma VaRoma va n'wi tekile, va n'wi bile. Ximoko xo ba xa vona a xi ri na swiphemu swa leather. Swiphemu swa metal na marhambu swi bohiwile eka mintlawe leswaku va nga tsema nhlana wa mubohiwa loko u biwile. A va ta boha mubohiwa na mavoko ma vambiwile. Vabohiwa van'wana va file hi ku ba loku. Swi vavile ngopfu ka Yesu.

Ndzhaku ka ku ba ko biha, masocha ma cingela Yesu. Va n'wi ambexa hi nguvu ya purple—color leyi tihosi ti yi ambarile enkarhini wolowo. Va lukile hari ya mitwa, va ngenhisile hari leyi ehenhla ka nhloko ya Yesu. Mitwa yi fambile enhlokweni hi ku enta, yi tsemile Yesu. Yesu u hluphekile ka mina na wena—ka swidyoho leswi hi swi endleke. U xanisekile ngopfu, kambe u miyerile, a nga gungulanga.

Xifaniso CE 5-1

Xo hetelela, va tekile Yesu ka ndzhawu wa Golgota. Golgota a yi ri le handle ka Yerusalem. Va vambile vanhu le. Masocha ma tlavile mavoko ni milenge ya Yesu hi swipikiri exihamban'weni. Ivi va hanyeka xihambano. Malembe lamantsongo emahlweni, Yesu u byerile Nicodema hi ta leswi. Yesu a ku, kukotisa Moxe loko a hayekile nyoka emananga leswaku VaIsrael va ta horisiwa hi ku luma ka tinyoka, endleleni yo fana, Yesu, Muponisi a a ta hayeka leswaku vadyohi va nga ponisiwa hi ku avanyisiwa.

Xifaniso CE 5-2

VaRoma va toloverile ku tsala ehenhla ka xigevenga ku kombisa xidyoho xa vona leswaku vanhu va ta chava ku avanyisiwa ka xidyoho lexiya. Kambe Yesu a nga endlangi xidyoho. A nga hambolokangi. Kutani Pilato u lerisile VaRoma ku tsala ehenhla ka Yesu, "Hosi ya VaYuda." Anakanyani! Yesu u ferile swidyoho swa wena, swa mina, ni swa misava hinkwayo. Hi faneriwile ku va le xihamban'weni. U tekile ku avanyisiwa ka hina. A va ta tsala yini ehenhla ka wena? "Ku hembra, ku yiva, ku nga yingisi, ku va ni mona, ku nga rhandzi van'wana? Yesu u tekile ku avanyisiwa ka swidyoho leswo na swidyoho leswi u nga tsundzukiki ku swi endla.

Fambani na mina, yingisa kahle; leswi hi swi dyondzaka namuntlha i xilo lexi nga ni nkoka ngopfu lexi humeleleke eka matimu hinkwawo. Yesu I loyi a vurisiweke hi vaprofeta. I muponisi—vito ra Yesu ri vula, "Xikwembu xa ponisa." Hi leti tireason Yesu N'wana wa Xikwembu u tile emisaveni.

Xidyoho xi fanela ku hakeriwa.

Xikwembu a xi kotangi ku hi rivalela ehandle ka loko hakelo ya xidyoho yi hakeriwile. I ncini hakelo ya xidyoho? Rifu. Ndlela yin'we ntsena leyi Yesu u koteke ku hi ponisa I ku teka ndzhawu wa hina emahlweni ka Xikwembu ni ku avanyisiwa ka swidyoho swa hina.

Yesu u hetisekile.

Yesu a kala xidyoho. A nga fanelangi ku fa ka swidyoho swa yena hi yexe. Kutani u kotile ku tinyiketa ka Xikwembu tani hi gandzelo ra swidyoho swa hina. Yesu u tile emisaveni la nga riki na nandzu ku hi fela.

Yesu u hambanyisiwile na Xikwembu hikwalaho ka swidyoho swa hina.

Xifaniso CE 5-3

Eka ku vava hinkwako ka Yesu, lexi xi n'wi vavisile ngopfu. Biblele yi ri, loko Yesu a ri kona exihamban'weni, dyambu a ri nga vangamangi; a ku ri na xinyami na nhlekanhi ka tiawara

tinharhu! Swi humelela ka yini? I hikuva Xikwembu xi fularherile Yesu, xi n'wi siyile. Hikokwalaho ka yini Xikwembu xi n'wi fularherile? Xikwembu a xi nga n'wi vonangi hikuva Yesu u tekile swidyoho hinkwaswo swa hina, na swona Xikwembu a xi kotangi ku swi vona. Yesu u avanyisiwile hi swidyoho swa hina. Hakelo ya xidyoho I ku hambanyisiwa ni Xikwembu.

Yesu u hetile hinkwaswo leswi laviweke ku hi ponisa ka Satan, xidyoho, ni rifu.

Exihamban'weni, Yesu a ku, "*Swi hetisekile.*" Swi vula yini? I ncini lexi hetisekeke? Ntirho wa yena ku ponisa vadyohi wu hetisekile. U hetile ntirho wa yena hi ku hambanyisiwa ni Xikwembu ni ku nyika ngati ya xona tani hi hakelo ya swidyoho swa hina. Swi hetisekile—u file endzhawini ya hina. A ku na nchumu lowu laveke ku wu endla ku hakela swidyoho—hayi swikhongelo, ku endla swilo swa kahle, ku ya ekerekeni, kumbe ku khuvuriwa. Kriste ntsena u kota ku hakela swidyoho swa wena.

Hinkwavo lava swi pfumelaka, lava tshembaka Yesu ni rifu ra yena ka vona, va rivaleriwile hi Xikwembu ka swidyoho swa vona hinkwaswo. Xikwembu xi va nyika nyiko ya vutomi lebyi nga heriki. A hi faneli ku hambanyisiwa hi Xikwembu. Yesu u endlile leswi swi hi tsandzeke. Loko hi tshemba leswi a swi endleke exihamban'weni, Yesu u hi yisa ku va munghana ni Xikwembu.

Xiheri: Namuntlha u fanela ku endla nhlawulo. U nge yi etilweni ntsena ka leswi Yesu u swi endleke. U fanela ku pfumela swona. U fanela ku hlawula ku pfumela na Xikwembu leswaku u mudyohi, u fanela ku avanyisiwa, na Yesu, u tekile ku avanyisiwa ka wena. Xana u pfumelelana ni Xikwembu leswaku Yesu ntsena u kota ku hakela swidyoho swa wena? Leswaku u tele hi swidyoho ku fika leswaku u nge yi etilweni ehandle ka Yesu? Loko u lava ku swi pfumela, xana u nga tlakusa voko ra wena, leswaku ndzi nga ku tiva?

Review Questions

1. Yesu u endlile yini exirhapeni xa Getsemane? *U khongerile.*
2. I mani la xengeke Yesu ka VaYuda? *Yudas*
3. I ncini mpfungo lowu Yudas a wu tirhiseke ku xenga Yesu? *U n'wi tswontswile.*
4. Yesu u swi tekile njhani loko vanhu va hambile hi ta yena? *A nga vulangi nchumu.*
5. I mani mufumi wa VaRoma loyi va tekeke Yesu ka yena ehubyeni ya vumbirhi wa yena? *Pilato*
6. I mani mudlayi loyi VaYuda va hlawurile ku n'wi ntsunxela ematshan'wini ya Yesu? *Barabas*
7. VaYuda va lavile ku dlaya Yesu njhani hi rihhi rifu? *Ku vamba*
8. Va nga si vamba Yesu, va endlile swilo swin'wana swihi (4) ka yena? I ncini—nyika xin'we. *Va n'wi bile, va n'wi ambexile hi nguvu ya purple, va ngenhisile hari ya mitwa ehenhla ka nhloko ya yena, va n'wi sandzile.*
9. Yesu u vambiwile kwihhi? *Golgota, le handle ka Yerusalem.*
10. Va tsarile yini ehenhla ka nhloko ya yena? *Hosi ya VaYuda.*
11. Loko Yesu a nga ri na xidyoho, hikwalaho ka yini u fanerile ku fa? *Ku fela swidyoho swa hina ni swa misava hinkwayo.*
12. Swi vula yini loko Yesu u vulavurile, "Swi hetisekile"? *U hetile ntirho wa ku hakela xidyoho.*
13. Hikwalaho ka yini a ku ri na munyama ka tiawara tinharhu ni nhlekanhi loko Yesu a ri le xihamban'weni? *Xikwembu xi n'wi fularherile. A xi kotangi ku vona xidyoho. (A wu ri mpfungo wa Xikwembu leswaku Yesu u hambanyisiwile ka Xikwembu.)*

Ku Pfuka ka Yesu

MARKA 14:61-62; LUKA 24:1-32, 35-48; TIMHAKA 1:9-11

Manghenelelo: Vanhu va nga endla swilo swo tala (ti cell phone, mimovha, macomputara); kambe ku na xilo xin'we lexi vanhu va tsandzaka ku xi endla, a swi na mhaka ku zama ka vona. I ncini? VUTOMI. Vanhu van'wana va ehleketa leswaku va kota ku endla masingita. Va ringeta ku va ni ticrusade ta masingita, kambe ku na xilo xin'we lexi nga ni nkoka lexi va nga kotiki ku xi endla. A va koti ku pfuxa mufi ka vutomi. Xikwembu ntsena xi kota ku swi endla.

Xifaniso CE 6-1

Ndzhaku ka rifu ra Yesu, mufuwi la vitaniweke Yosefa u komberile miri wa Yesu. U n'wi vekile esirheni ra yena hi yexe. Yesu u lovile, a ri le sirheni masiku yinarhu na vusiku byinarhu. Emakumu wa nkarhi lowu, ni mpundzu wa siku ro sungula ra vhiki, vavasati van'wana, lava pfumeleke ka Yesu, lava nga ri kona loko Yesu u feke, va vuyile esirheni.

Xifaniso CE 6-2

A wu ri ndzhavuko wa VaYuda ku veka risuna emimirhini ya vafi va nga si lahliwa. Kambe Yesu a lahliwile hi ku hatlisa. VaYuda a va ri le xikarhi ka holiday ya Paska (Passover) ya vona; a va nga ri na nkarhi ku n'wi tota miri wa yena hi risuna. Siku lero landzela a ri ri siku ra Sabata ra vona, siku ra ku wisa ra vona, va nga pfumeleriwanga ku tirha.

Xifaniso CE 6-5

Kutani vavasati lava va yimerile ku kondza siku ro rhanga ra vhiki ku ta ni ku phutsa miri wa yena ni risuna. Vavasati lava va fikile esirheni eku humeni ka dyambu ni mixo wa Sonto ku tota miri wa Yesu. Va expectile ku kume miri wa yena wa ha ri kona esirheni. Kambe va hlamarisiwile ngopfu!

Xifaniso CE 6-6

Loko va fikile sirheni, va kumile leswaku rivanti ra ribye ri vumbulusiwile enyangweni ya sirha. Sirha ra Yesu ri pfuriwile! Loko va ngenile, miri wa Yesu a wu nga ri kona! A va twisisanga, va chavile ngopfu, ivi hi xikadyana, tintsumi timbirhi ti humelela ka vona. Yingisela leswi tintsumi ti va byeleke. (Hlaya Luka 24:5-7.) Tintsumi ti hlamuserile leswaku Yesu u pfukile eku feni, ku fana na leswi u swi vulavuleke!

Xifaniso CE 6-7

Hinkwavo va vadyondzisiwa va yena va fanerile ku n'wi yimela, ku expecta ku pfuka ka yena eku feni. Yesu u va byerile minkarhi yo tala a nga si fa leswaku a ta pfuka hi siku ra vunarhu. Kumbe va nga twisisanga, kumbe a va tsundzukungi leswi u swi vulavuleke, kumba a va pfumelanga leswaku swa koteka ka Yesu ku huma sirheni, a hanya. Hambi loko swi vonakala a swi koteki, Xikwembu xi hamba xi endla leswi xi swi tshembisaka. Hi tiva leswaku Yesu i Xikwembu, hikuva u pfukile eku feni. Swa tsandza vanhu hinkwavo.

Xifaniso CE 7-1

Ndzhaku ka nkarhi lowu, Yesu u humelela ka valandzi van'wana eminkarhini yo hambana yo tala. Nkarhu wun'we, valandzi vambirhi va yena a va endza, na Yesu, u endzile na vona. Hambi loko a ri na vona, a va n'wi tivangi. Va ri karhi va famba, Yesu u va dyondzisile hi minhlavutelo ya Testamente ya Khale hi ta yena hi Yexe. Kambe hambu ndzhaku ka swona, a va tivangi leswaku a ri Yesu la vulavuleke na vona!

Xifaniso CE 7-2

Va fikile ndzhawu wa vona, va rhambile Yesu ku tshama na vona vusiku byolebyo. Minkarhi yo tala, a va tshama swin'we na Yesu, va n'wi vonile ku phema xinkwa ni ku xi katekisa. Sweswi, loko va tshamile ku dya, nakambe Yesu u phemile xinkwa, hi xikadyana, va tivile leswaku a ri Yesu!

Xifaniso CE 7-4

Nkarhi wun'we nakambe, Yesu u humelerile ka vadyondzisiwa hinkwavo. Va ehleketile leswaku kumbe a ri moya, kambe u va kombisile mavoko na milenge ya yena swilondza swa xihambano, ivi u dyile na vona. Leswi swi kombisile leswaku Yesu u hanyile hi ntiyiso, ku fana na leswi tintsumi ti swi vulavuleke!

Xifaniso CE 9-1

Nkarhi wu tile ka Yesu ku siya misaveni ni ku vuya etilweni. U lerisile vadyondzisiwa va yena ni hinkwavo lava pfumelaka ka Yena. U te, (hlaya Luka 24:47.) A hi byela ku n'wi chumayela ka matiko hinkwawo. I xileriso xa Yesu ka lava pfumelaka ka Yena ni amukelaka hakelo ya Yena ka vona. Yesu u fele vanhu hinkwavo, se Xikwembu xi lava hinkwavo ku tiva leswaku va nga ponisiwa ka Satan, xidyoho, ni rifu. U hi byerile ku chumayela ka matiko hinkwawo hikuva Xikwembu a xi lavi un'wana ku hlupheka eku avanyisiweni hi laha ku nga heriki.

Kuze hi dyondza Bibeleswin'we—leswaku hi nga twa, hi twisisa no pfumela Mahunge Lamanene, hi tlhela hi ma nyika ka van'wana. I marungulo ya Xikwembu ka wena na mina. Xi hi lava ku pfumela leswi xi swi endleleke hina hi Yesu Kriste leswaku hi ta amukeriwa hi xona ni hanya na xona hi laha ku nga heriki.

Ndzhaku ka loko Yesu u lerisile vadyondzisiwa va yena ku haxa mahungu lamanene ka munhu un'wana ni un'wana, u va siyile, u vuyile ka Tatana wa yena etilweni. Emahlweni ka vona, u pfuxile emoyeni, ku kondza papa ri n'wi funenetile ka mahlo ya vona. Va yimile kona, va langutela hi ku vilela hi laha u nyamalaleke ha kona.

Xifaniso CE 9-2

Va ri karhi va langutela emapapeni, timbirhi ta tintsumi ta Xikwembu ti humelela ka vona. Ti ku, "Mi yimele yini, mi langutile tilweni? Yesu loyi a tekeriweke tilweni a le xikarhi ka n'wina, o ta tlhela a vuya hi mukhuva lowu mi n'wi voneke a ya etilweni ha wona." Va hlamuserile leswaku Yesu u ta vuya misaveni! Siku rin'wana, kumbe xana ku nga ri khale, Yesu u ta vuya emisaveni. Kambe, nkarhi lowu taka lowu Yesu a vuyeke ha wona, wu ta va tani hi Muavanyisi lowukulu la nga ni matimba wa misava hinkwayo. Loko Yesu a vuya tani hi Muavanyisi wa matimba, lava nga hundzukangiki ni tshembangiki ka Yesu ni hakelo ya Yena ka vona, va ta hoxiwa, na Satan ni mademona ya yena, etiveni ra ndzilo hi laha ku nga heriki. Hlaya Hlavutelo 20:15.

Xana u lunghile ka ku vuya ka Yesu? Loko u vuyile sweswi, xana u hlawurile ku n'wi tshemba tani hi Muponisi wa wena hi wexe? A wu tivi u ta va ni nkarhu wungani ku heta mhaka na Xikwembu hi ta swidyoho swa wena. Tilunghisela, hikuva Kriste a nga vuya nkarhi wun'wana ni wun'wana.

Swifaniso 92, 101, 105

Hinkwavo va vadyondzisiwa va Yesu, ehandle ka Yudas, va vekile ntshembo wa vona ka Yesu. Va n'wi tivile, va vonile masingita ya yena, rifu ra yena, ku pfuka ka yena, na swona, va n'wi vonile ku tlhandluka emapapeni. Va fambile ku byela van'wana hi ta Yesu na vanyingi, tithousand ta vanhu, va pfumerile marungulo ya vona. Vo tala va vona, va vambile ku haxa mahungu ka vanhu van'wana! Kambe van'wana va lwile eka vona, ku fana na loko va lwile eka Yesu. Hinkwavo va vadyondzisiwa va Yesu va 11 vo sungula, va file ndzhaku ka ku avanyisiwa hikwalaho ka ripfumelo ra vona ka yena. Van'wana va xanisekile, van'wana va vambiwile, un'we u file ekhotsweni. Xana vavanuna lava a va ta nyika vutomi bya vona ka vunwa? Hayi. Va file ka leswi va voneke ni tiveke ku va ntiyiso. Na hina, hi nga swi pfumela, hikuva i ntiyiso.

Xiheri: Namuntlha, loko u se u pfumerile ka Yesu ku ku ponisa eswidyohweni swa wena, xana u ta yingisa xileriso xo hetelela xa Yesu ku byela van'wana hi ta yena? Xana u ta va ni vutiyimiseri ku nyika vutomi bya wena ku byela van'wana hi ta Yesu? Ndzi kombela ku vona voko ra wena loko a wu ta swi lava. Vo tala va n'wina, va mi si ponisiwa hi ntiyiso. Xana u lunghile ka ku vuya ka Kriste? Loko a wu ta rhandza ku ponisiwa namuntlha, xana u nga tlakusa voko ra wena leswaku ndzi nga ku tiva?

Review Questions

1. I mani mufuwi la lahleke Yesu? *Yosefa*
2. Yesu u file nkarhi wungani? *Masiku ni vusiku byinarhu*
3. VaYuda va endlile yini na mintshumbu? *Va yi totile na tispice.*
4. Vavasati va kumile yini loko va yile ku tota miri wa Yesu? *Ribye ri vumbulusiwile enyangweni; a ku na miri.*
5. Ku humelele yini ka Yesu? *U pfukile eku feni.*
6. Yesu u endlile yini leswaku vaendzi va n'wi tivile? *U phemile no katekisile xinkwa eku dyeni.*
7. Xileriso xo hetelela xa Yesu ka vadyondzisiwa va Yena ni ka hina a xi ri yini? *Ku chumayela Mahunga Lamanene ka matiko hinkwawo..*
8. Tintsumi ta byerile vadyondzisiwa yini ndzhaku ka loko Yesu u vuyile etilweni? *Yesu u ta vuya.*
9. Loko Yesu u tile, u tile tani hi Muponisi. Kambe nkarhi lowu taka loko Yesu a ta, u ta ta njhani? *Muavanyisi la nga ni matimba*
10. Loko Yesu a vuya, ku ta humelelela yini ka lava nga hundzukiki no tshembiki ka Yesu? *Va ta hoxiwa etiveni ra ndzilo ni Satan ni mademona ya yena.*
11. Ku humelele yini ka vadyondzisiwa loko va byerile van'wana hi ta Yesu? *Va xanisekile ni file ka ripfumelo ra vona.*

Testamente ya Khale

Manghenelelo: Lembe leri, hi dyondzile switori swin'wana swa Bibeles hinkwayo. Namuntlha ndzi lava ku mi tsundzuxa hi ta swin'wana swa swona swa Testamente ya Khale. Mi fanela ku twisisa hi Testamente ya Khale leswaku Xikwembu xi tshembisa ku rhuma gandzelo ku hi ponisa ka swidyoho swa hina. Ndzi ta nyika swikombiso, switori, ku kombisa leswaku hi dyohile, kambe Xikwembu xi tshembisile ematimu ya Testamente ya Khale ku nyika gandzelo, Muponisi, ku hi ponisa ka swidyoho swa hina.

Xifaniso 3 & 4

Ekusunguleni, Xikwembu xi tumbuluxile misava. Xi tumbuluxile hinkwaswo hi masiku ya 6. Hi siku ra vuntsevu, xi tumbuluxile munhu wo sungula, Adama, ni nsati wa yena, Eva. Xi vekile mimoya endzeni ka munhu. Moya wa wena wu ta hanya ku nga heriki. A hi fani ni swihari endleleni leyi. Hinkwaswo leswi Xikwembu xi swi endleke a swi ri kahle. Swi sasekile. Mitwa na tinhova a swi milangi ku fana na sweswi. Xikwembu xi tumbuluxile Adam na Eva hi ku hetiseka; a va kwetsimile; a va tsakile. A va nga si tshama va dyoha. A va nga si tshama va kwata kumbe va vulavula marito yo biha. A va nga si tshama va ehleketa hi ku biha. A va nga si tshama va chava, kumbe va vabya, kumbe va vilela.

XifanisoGA 2-4 & mbilu ya vudyoho

Kambe ku humelele yini? Sweswi xidyoho xi kona emisaveni. Sweswi hi na swigevenga, mavabyi, ku vilela, swiphiko, na swidyoho emisaveni. Xikwembu xi nyikile nawu wun'we ka Adama na Eva, kambe a va nga xi yingisanga. Va dyile mihandzu ya murhi wo tivisa swo saseka ni swo biha, hambilo loko Xikwembu xi te, "*Loko u dya murhi wo tivisa swo saseka ni swo biha, u ta fa.*" Va dyile mihandzu leyi, xiendlo xa vona a xi ri xidyoho xo sungula. Loko va dyohile, mbilu ya kahle ya vona yi file. A va ri na mbilu ya vudyoho. Vana va vona a va ta va ni timbilu ta vudyoho. Swidyoho hinkwaswo emisaveni swi humelela hikuva hi na timbilu ta vudyoho, hikuva vatswari va hina, Adama na Eva, va dyohile.

Xifaniso 7

Xikwembu xi kwatele xidyoho xa vona, hikuva xi hetisekile. A xi koti ku vona xidyoho etilweni. Hikwalaho ka xidyoho xa vona, va fanerile ku fa, ni ku avanyisiwa ku nga heriki etiheleni. Kambe Xikwembu xi rhandzile vanhu lava xi va tumbuluxeke. Xi tshembisile leswaku siku rin'wana xi ta rhuma gandzelo ku fa endzhawini ya hina ku hakela swidyoho swa misava.

Xifaniso 9

Hikwalaho ka xidyoho xa Adama na Eva, misava yi onhakile hi swidyoho. Mitwa yi kurile; ku na mavabyi, swiphiko, na swidyoho. Va fanerile ku siya Ntanga wa Eden, ndzhawu yo saseka ya vona. N'wana wa mativula wa vona u dlayile ndzisana wa yena. A ri mudlayi wo sungula. Xidyoho xi fanele ku avanyisiwa.

Xifaniso 10 & 11

Ndzhaku ka nkarhi, vanhu va tele emisaveni, kambe va bihile ngopfu leswaku Xikwembu xi kwatele swidyoho swa vona. Xi hlawurile ku herisa vanhu hinkwavo emisaveni hi ndhambi. Kambe a ku ri na munhu wun'we lowunene, la pfumeleke Xikwembu. Mi tsundzuka vito ra yena? Noa. Xikwembu xi nyikile ndlela ka Noa ni muti wa yena ku huma, ku ponisiwa ku avanyisiwa ka misava. Hinkwavo emisaveni va file hikwalaho ka swidyoho swa vona, kambe hi vona leswaku Xikwembu xi ponisile Noa ni muti wa yena.

Xifaniso 17 & 16

Malembe yo tala ma hundzile. Vanhu va tele nakambe emisaveni. A ku ri na madoroba mambirhi lama biheke ngopfu, Sodom na Gomora. Xikwembu xi vonile swidyoho hinkwaswo swa madoroba ya Sodom na Gomora, na xi swi vengile. Xi avanyisile Sodom na Gomora hi ndzilo. Hinkwavo va miti leyi va file, ehandle ka munhu wun'we na

vanhwanyana va yena. I mani vito ra yena? Lot. Xikwembu xi avanyisile xidyoho, kambe xi ponisile Lot ni muti wa yena. Kambe mi swi tsundzuka leswaku nsati wa Lot u languterile ndzhaku hikuva u tsakerile tindlela ta xidyoho ta vanhu va Sodoma. A nga lavangi ku siya. U honisile xileriso xa Xikwembu se loko u vonile ndzhaku, Xikwembu xi n'wi hundzukile eka tshuka ra munyu! U file kwale hikuva u dyohile. A nga yingisangi nawu wa Xikwembu. Se Xikwembu xi avanyisile xidyoho, kambe xi ponisile Lot ni muti wa yena.

Xifaniso 18

Hi vona eTestamente ya Khale leswaku Xikwembu xi tshembisa ku rhuma gandzelo ku hi ponisa ka swidyoho swa hina. Yingiselani xikombiso lexi. Malume wa Lot a ri Abraham. Xikwembu xi hlawurile Abraham ku va tatana wa vanhu vo tala. Abraham a kalabyile, kambe Xikwembu xi nyikile nsati wa yena, Sara, n'wana la vitaniweke Isak. Kambe siku rin'wana, Xikwembu xi lavile ku vona loko Abraham u xi pfumerile. Xi lerisile Abraham ku nyika n'wana a le swakwe wa yena tani hi gandzelo. Abraham u yingisile Xikwembu. U sungurile ku gandzela Isak, kambe Xikwembu xi vonile ku pfumela ka yena, xi n'wi yimisile ku dlaya Isak. Ematshan'wini ya Isak, Xikwembu xi rhumile nyimpfu ku va gandzelo ra swidyoho swa vona. Nakambe hi vona, Xikwembu xi rhuma gandzelo ku hi ponisa ka swidyoho.

Xifaniso 23 & 26

Vana va Abraham va andzile emisaveni. Va vitaniwile VaIsrael. Va tshamile eEgipta, kambe hosi yo biha ya Egipta yi va endlile ku va mahlonga ya yena. Xikwembu xi vonile ku vava ka VaIsrael, xi tshembisile ku va ponisa. Xi rhumile Moxe ka Hosi Faro ya Egipta ku lerisa leswaku a tshika tiko ra Xikwembu, a va ntshunxela evuhlongweni. Loko Faro a nga yingisanga, Xikwembu xi avanyisile Egipta hi makhombo ya khume—nambu wu cincile ka ngati, na xi rhumile machela, tinhwala, tinhongana, bubutsa ni xihangu, tinjiya, swilondza swo biha, munyama, na swihari swi file.

Xifaniso 28 & 27

Khombo ra vukhume, Xikwembu xi dlayile n'wana wa mativula un'wana ni un'wana eEgipta. Kambe Xikwembu xi endlile ndlela ya VaIsrael ku ponisa vana va vona. Xi va byerile ku dlaya xinyimpfana ni ku veka ngati hi rivanti. Loko xi vonile ngati, a xi ta hundza kaya ya vona; xi nge dlayi n'wana wa vona loko xi vonile ngati ya gandzelo ra vona. Nakambe, xitori lexi i xikombiso xa loko Xikwembu xi avanyisile xidyoho xa VaEgipta, kambe xi nyika gandzelo ku ponisa vadyohi. Xikwembu xi tshembisile hi xifaniso lexi leswaku siku rin'wana, a xi ta rhuma gandzelo yo hetiseka ku hakela swidyoho swa misava hinkwayo.

Xifaniso 29, 30, 31, & 32

VaIsrael va ntsunxiwile ku ya etikweni leri Xikwembu xi va tshembiseke rona. Xikwembu xi va kombisile masingita yo tala. Va perile Lwandle ro Tshwuka hi singita, xi va dyisile hi xinkwa ni mati emananga hi masingita, na swona, loko va endzile emananga, Xikwembu xi va nyikile Milawu ya xona, Milawu ya Khume. Xana mi tsundzuka Milawu ya Khuma? *1—Xikwembu i #1; 2—u nga tiendleli xifaniso lexi gandzeriwaka; 3—u nga tlangi na vito ra Xikwembu; 4—famba ekerekeni; 5—hlonipha vatswari; 6-10—u nga tshuki u dlaya, oswa, yiva, hembra, kumbe navela swilo swa van'wana.*

Xifaniso 33 & 37

VaIsrael a va yingisanga Milawu ya Khume. Va tlurile nawu. Va khongerile swikwembu swin'wana. Va tlurile nawu wun'wana ni wun'wana. Xikwembu xi fanerile ku avanyisa swidyoho swa vona. Xi rhumile tinyoka ku va luma. VaIsrael va sungurile ku fa. Se Xikwembu xi lerisile Moxe ku hayeka nyoka ya burasi eka mhandze. Loko vanhu va langutile nyoka, a va ta horisiwa, ku fana na xitshembiso xa Xikwembu. Nakambe, hi vona leswaku vanhu va dyohile, na Xikwembu xi swi avanyisile. Kambe Xikwembu xi tshembisile ku rhuma gandzelo ku hi ponisa ka swidyoho swa hina. Exitorini lexi, Xikwembu xi va nyikile nyoka ya burasi ku va ponisa, hikuva xi va rhandzile.

Xifaniso 42 & 43

VaIsrael va ngenile etikweni ra vona hi masingita yo tala ni mufambisi wa kahle wa vona, Yoxua. Ndhaku ka nkarhi, a va ri na tihosi to tala. Hosi yin'we, Davida, u tsarile tinsimu to tala leti nga kona eBibeleni, ebukwini ya Tipsalma. Hosi yin'wana, Solomon, u akile tempele ka VaIsrael ku khongela Xikwembu, ni ku nyika magandzelo ku hakela swidyoho swa vona. Kambe tiningi ta tihosi ta vona ti bihile. A ti yingisangi nawu wa Xikwembu. A va rhandzangi Xikwembu.

Xifaniso 46 & 47

Xikwembu xi rhumile vaprofeta ku laya VaIsrael leswaku va fanela ku yingisela Xikwembu. Kambe VaIsrael va vengile vaprofeta. Va va dlayile. Ndzhaku ka malembe yo tala, Xikwembu xi rhumile matiko man'wana ku va hlula etinyimpini, ni ku va endla mahlonga nakambe.

Xifaniso 36

Enkarhini wa VaIsrael, Xikwembu xi va byerile ku nyika gandzelo ku hakela swidyoho swa vona. Kambe Xikwembu xi tivile leswaku hi nga koti ku yingisa nawu wa xona hi ku hetiseka. Hi tele hi xidyoho. Hi na timbilu ta vudyoho hikwalaho ka xidyoho xo sungula xa vatswari va hina, Adama na Eva. Xikwembu xi fanele ku avanyisa xidyoho hikuva xi hetisekile. Kambe Xa hi rhandza. Se eTestamente ya Khale, Xikwembu xi nyikile VaIsrael ndlela ya ku hakela swidyoho swa vona. Va fanerile ku nyika gandzelo. Kambe ematimu hinkwawo, Xikwembu xi tshembisile ku rhuma gandzelo yo hetiseka ku hakela swidyoho nkarhi wun'we ku ponisa misava hinkwayo. VaIsrael va fanerile ku pfumela xitshembiso xa Xikwembu.

Xiheri: Xana u pfumela leswaku u mudyohi? Xana u tiva leswaku u tlurile nawu wa Xikwembu? Xana u lava gandzelo yo hetiseka ku hakela swidyoho swa wena? Loko a wu ta rhandza ku ponisiwa namuntlha, xana u nga tlakusa voko ra wena leswaku ndzi nga ku tiva?

Review Questions

1. Xikwembu xi tumbuluxile misava hi masiku mangani? *6*
2. I mani vito ra munhu wo sungula? *Adama* Nsati wa yena? *Eva*
3. Va dyohile njhani? *Va dyile mihandzu leyi va aleriweke yona hi Xikwembu.*
4. Xikwembu xi ponisile mani ka ndhambi? *Noa*
5. I ncini mavito ya madoroba lama biheke ngopfu? *Sodom na Gomora*
6. Xikwembu xi ponisile mani ka ku avanyisiwa ka Sodom na Gomora? *Lot*
7. I mani tatana wa VaIsrael loyi Xikwe xi n'wi leriseke ku gandzela n'wana wa yena? *Abraham*
8. I mani n'wana wa Abraham? *Isak*
9. VaIsrael a va ra mahlongha etikweni rihi? *Egipta*
10. Xikwembu xi rhumile mani ku va ponisa ka vuhlongha? *Moxe*
11. Loko Xikwembu xi dlayile vana va mativula va Egipta, VaIsrael va ponisiwile njhani? *Ku veka ngati ya nyimpfu etimbantini ta vona. Loko xi vona ngati, xi ta va hundza.*
12. Xikwembu xi nyikile milawu yingani emananga ka VaIsrael? *Ya khume.*
13. Xikwembu xi ponisile VaIsrael njhani loko va lumiwile emananga hi tinyoka? *Va fanele ku languta nyoka ya burasi leyi hayekiweke hi Moxe.*
14. Loko tihosi ni tiko ra VaIsrael va dyohile, va nga yingisangi vaprofeta, Xikwembu xi va avanyisile njhani? *Xi rhumile matiko man'wana ku va endla mahlongha nakambe.*
15. Xikwembu xi tshembisile ku rhuma yini? *Gandzelo ku hi ponisa ka swidyoho swa hina.*

Testamente Leyintshwa

Manghenelelo: Vhiki leri nga hundza hi vulavurile hi ta switori swa Testamente ya Khale. Hi Testamente ya Khale hi vona leswaku *Xikwembu xi tshembisa ku rhuma gandzelo ku hi ponisa ka swidyoho swa hina*. Namuntlha ndzi ta mi tsundzuxa hi ta switori swa Yesu eTestamente Leyintshwa ku mi kombisa leswaku Yesu I Muponisi, gandzelo yo hetiseka leyi tshembisiweke hi Xikwembu eTestamente ya Khale. E Testamente ya Khale, vanhu va languterile Muponisi ku va ponisa ka swidyoho swa vona. E Testamente Leyintshwa, Muponisi loyi—Yesu—u tile ku hi fela swidyoho swa hina.

Xifaniso 54, mbilu, GA 2-4

Yesu I Xikwembu. Hi swi vona eku sunguleni ka vutomi bya yena. Xitori xa Christmas I xitori xa ku velekiwa ka Yesu. Yesu a ri na mhani—Maria, kambe papa wa Yesu a ri Xikwembu. A nga ri na papa wa munhu emisaveni. Hikwalaho ka swona, Yesu a nga kumangi mbilu ya vudyoho ya munhu, ku fana ni munhu un'wana ni un'wana emisaveni. Ma swi tsundzuka—ndzi hlamuserile leswaku loko Adama na Eva va dyohile, mbilu ya kahle ya vona yi file. A va ri na mbilu ya vudyoho. N'wana un'wana ni un'wana wa vona, ku katsa na hina, va na timbilu ta vudyoho. Kambe hikuva Yesu a nga ri na papa wa misava, a nga ri na mbilu ya vudyoho. A a ri Xikwembu. Na swona, a ri munhu. U ringiwile ku dyoha, ku fana na hina. Kambe a nga si tshama a dyoha, hambu hi miehleketo ya yena, kumbe ku vulavula ka yena, kumbe swiendlo swa yena. U hetisekile. A nga si tshama a dyoha.

Xifaniso 65, 80, 68, 69, 74, 71

Yesu i Xikwembu. U swi kombisile hi masingita ya yena. U horisile xilema ni lava feke mahlo. U miyetile moya ni mpfula exidzedzeni lexikulu. U hlongorile mademona. U pfuxile vanhu ka rifu! U dyisile vanhu va 5,000 hi xinkwa lexintsongo. Yesu u endlile masingita lama ku kombisa vanhu leswaku a a ri Xikwembu.

Xifaniso 63 & 64, 76 & 66

Yesu i Xikwembu. Tidyondzo ta yena ti na vutlhari ku tlurisa vutlhari bya munhu. U hi kombisile ndlela ya ku ponisiwa. A swi nga ri na mhaka loko ngi a wu ri mufundhisi lowukulu wa kereke, ku fana na Nicodema ka Yohane 3, kumbe wansati wo biha ku fana ni wansati loyi. Yesu u hlamuserile ka hinkwavo ndlela ya ku ponisiwa. Yesu u te, "Hi mina murisi lowunene. Murisi lowunene o nyiketa tinyimpfu ta yena evutomi bya yena. Hi mina ku pfuka ni vutomi. La pfumelaka ka mina, hambu a file, o ta hanya. Hi mina ndlela, ni ntiyiso, ni vutomi; a ku na munhu la nga taka ka Tatana, loko ku nga ri ha mina." Yesu u dyondzisile no rhandza vana lavantsongo na vakulukumba, ku fana na vadyondzisiwa va twelve va yena. U lavile hinkwavo ku tiva leswaku Yesu ntsena i ndlela ya ku ponisiwa.

Xifaniso 77 & 79

Yesu u dyondzisile xitori xa xisiwana Lazaro ni mufuwi. Mufuwi u fambile etiheleni loko u file; kambe Lazaro u fambile etilweni. Hikwalaho ka yini? Yesu u dyondzisile leswaku swifuwo a swi koti ku ku ngenisa etilweni. Mi tsundzuka jaha leri fuweke? Yena u ehleketile leswaku a ri munhu wa kahle. Kambe Yesu u n'wi kombisile leswaku u rhandzile mali ya yena ku tlula ku ponisiwa. Yesu u dyondzisile leswaku mintirho wa kahle wa wena na swifuwo a swi koti ku ku ngenisa etilweni. Yesu ntsena i ndlela ya ku ponisiwa. Hi fanela ku tshemba leswaku Yesu i Muponisi la tshembisiweke hi Xikwembu ku fela swidyoho swa misava hinkwayo loko hi lava ku ponisiwa ni ku ya etilweni.

Xifaniso 84, 85, 87

Vafundhisi va VaYuda a va rhandzangi tidyondzo ta Yesu. Va kunguhatile ku n'wi dlaya. Va n'wi khomile no n'wi tekile ehubyeni. Va yisile van'wana ku n'wi hembela ehubyeni. VaYuda va huwelela, "N'wi vambe! N'wi vambe!" ematshan'wini ya ku vamba mudlayi un'wana, Baraba. Va n'wi vambile. Exihamban'weni, dyambu a ri nga vangamangi; a ku ri

na xinyami na nhlekanhi! Swi humelela ka yini? I mhaka ya Xikwembu loko xi n'wi fularherile. Yesu u tekile swidyoho hinkwaswo swa hina, na swona Xikwembu a xi kotangi ku swi vona. Xikwembu xi hetisekile. Xidyoho xi nge he ngeni etilweni na xona. Hakelo ya xidyoho i rifu. Xidyoho xi fanele ku avanyisiwa, ku fana na leswi hi swi voneke eTestamente ya Khale. Kambe hinkwerhu hi na timbilu ta vudyoho, na Xikwembu xi nyikile ndlela ya ku hi ponisa. Se Yesu u avanyisiwile hi swidyoho swa hina. Yesu i nyimpfu yo hetiseka, gandzelo ra ku hakela xidyoho xa hina.

Xifaniso 88, 90

Ndzhaku ka masiku yinarhu esirheni Yesu u pfukile eku feni! Nakambe Yesu u hi kombisile leswaku yena i Xikwembu. Un'wana ni un'wana wa vanhu emisaveni va fa, va sala esirheni. Kambe Yesu i na matimba ehenhla ka rifu. Loko hi pfumela ka rifu ra Yesu ku hakela swidyoho swa hina, hi ta ponisiwa ka rifu, hakelo ya swidyoho swa hina. La pfumelaka ka Yesu i na vutomi lebyi nga heriki. Kambe la nga yingisiki Yesu, vukarhi bya Xikwembu byi tshama ehenhla ka yena. Vanhu vo tala va vonile Yesu ndzhaku ka loko u pfukile eku feni. Emahlweni ka vadyondzisiwa va Yesu, u pfuxile emoyeni, ku kondza papa ri n'wi funenetile ka mahlo ya vona. Kambe Yesu a nga si vuya etilweni ka Tatana wa yena, Yesu u lerisile vadyondzisiwa ku haxa mahungu lamanene ka matiko hinkwawo. Yesu u ta vuya siku rin'wana. Hi fanele ku n'wi langutela namuntlha. Mi fanela ku tilunghisela swona.

Xifaniso 10, 17

Yesu a ku, "Lavisisa matsalwa." Mi fanela ku tiva leswi Yesu u swi vulavuleke eBibeleni, leswaku mi nga tiva ndlela ya ku ponisiwa, ni leswaku mi nga dzunisa Yesu hi vutomi bya wena kwala emisaveni. Se i ncini ku ponisiwa? I ncini mahungu lamanene? Mi tsundzuka switori swa Testamente ya Khale? Xikwembu xi fanerile ku avanyisa misava minkarhi yo tala hikwalaho ka xidyoho. Hakelo ya xidyoho i rifu. Xidyoho i hinkwaswo leswi hi swi ehleketaka, leswi hi swi vulavulaka, ni leswi hi swi endlaka leswi nga tsakisiki Xikwembu. Xikwembu xi kwatele xidyoho. Vadyohi hinkwavo va ta ya etiheleni loko va fa ku avanyisiwa ku nga heriki hikwalaho ka xidyoho xa vona.

Xifaniso 27

Kambe Xikwembu xa hi rhandza. A xi hi lavi ku ya etiheleni, ku hambanyisiwa na xona hi laha ku nga heriki. Xi nyikile ndlela ya ku ponisiwa ka swidyoho ni rifu. E Testamente ya Khale, va dlayile nyimpfu tani hi gandzelo ku hakela swidyoho swa vona. Hakelo ya xidyoho i rifu. Kambe va fanerile ku dlaya tinyimpfu to tala, hikuva va fambile emahlweni ku dyoha. Hikwalaho ka timbilu ta vudyoho ta vona, vanhu a va koti ku tshika swidyoho. Se Xikwembu eTestamente ya Khale xi tshembisile ku nyika gandzelo yo hetiseka ku hakela swidyoho nkarhi wun'we ka vanhu hinkwavo.

Xifaniso 36

Switori swa Testamente ya Khale i swifaniso ntsena ku hi kombisa ka Kriste. Yesu i xinyimpfana xa Xikwembu, lexi vambiweke ka swidyoho swa hina. Yesu u ku fele. Yesu u twile ku vava ka rifu ro biha hikwalaho ka ku hamba ka wena, ku yiva ka wena, ni ku nga yingisi ka vatswari va wena. I ncini ku ponisiwa? I ku twisisa hi wexe leswaku u mudyohi, u tlhela u fanela ku avanyisiwa hi rifu etiheleni hikwalaho ka swidyoho swa wena; kambe u amukela rifu ra Yesu, ngati ya xinyimpfana xo hetiseka endzhawini ya rifu ra wena. Yesu u ku fele swidyoho swa wena. Loko u swi pfumela embilwini wa wena, u ta ponisiwa, u ta hanya ku nga heriki na Yesu. U ta riveleriwa swidyoho swa wena. Ivi u ta lava ku dzunisa Yesu hi vutomi bya wena.

Xiheri: Loko u ponisiwa, nakambe mbilu ya wena yi ta cinca. Loko Adama na Eva va dyohile, mbilu yo hetiseka ya hina yi cincile ku va mbilu ya vudyoho. Kambe loko hi pfumela ka rifu ra Yesu ku rivalela swidyoho swa hina, Yesu a teka mbilu yo thyaka ya hina, u hi nyika mbilu ya kahle nakambe leyi nga ta n'wi rhandza. Xana wa swi lava? Loko u lava

ku ponisiwa namuntlha—loko u twisisa leswaku u mudyohi na u lava ngati ya Yesu ku ku yimela emahlweni ka Xikwembu, tana ka hina namuntlha ku vulavula hi ta swona.

Review Questions

1. I mani Muponisi, gandzelo yo hetiseka leyi tshembisiweke hi Xikwembu Etes. Ya khale? *Yesu*
2. I mani mhani wa Yesu? *Maria*
3. I mani tatana wa Yesu? *Xikwembu*
4. Hikuva Yesu a nga ri na papa wa misava, u havile yini? *Mbilu ya vudyoho*
5. Ndzi byele masingita mambirhi lawa Yesu u ma endleke.
6. Yesu u dyondzisile tidyondzo to tala hi ta yena hi yexe. U tihlamuserile njhani? "Hi mina..." *murisi lowunene, ku pfuka ni vutomi, ndlela, ntiyiso, na vutomi...*
7. Yesu u file njhani? Hi ku *vambiwa*.
8. I ncini hakelo ya xidyoho? *Rifu*
9. Hikwalaho ka yini Xikwembu xi fanela ku avanyisa xidyoho? *Xi hetisekile. A xi koti ku vona xidyoho.*
10. I ncini ku ponisiwa? *Yesu u fele swidyoho swa wena. Loko u swi pfumela, u ta ponisiwa no hanya ku nga heriki na Yesu.*
11. Loko hi ponisiwile, Yesu u endla yini na mbilu ya hina? *A cinca mbilu ya vudyoho ya hina ku va mbilu leyi nga ta n'wi rhandza.*

